

T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÖZEL HUKUK ANABİLİM DALI
DEVLETLER ÖZEL HUKUKU BİLİM DALI

TÜRKİYE’DE VE TATARİSTAN CUMHURİYETİNDE
YABANCILARIN ÇALIŞMA HAKKI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Almaz FAHRİYEV

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Vahit DOĞAN

ANKARA – 2011

T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÖZEL HUKUK ANABİLİM DALI
DEVLETLER ÖZEL HUKUKU BİLİM DALI

TÜRKİYE'DE VE TATARİSTAN CUMHURİYETİNDE
YABANCILARIN ÇALIŞMA HAKKI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Almaz FAHRİYEV

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Vahit DOĞAN

ANKARA – 2011

ONAY

Almaz Fahriyev tarafından hazırlanan “Türkiye’de ve Tataristan Cumhuriyetinde Yabancıların Çalışma Hakkı” başlıklı bu çalışma, 25.01.2011 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Özel Hukuk Anabilim/Devletler Özel Hukuku Bilim dalında Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir

Prof. Dr. Vahit DOĞAN

Doç. Dr. F.Bilge TANRIBİLİR

Yrd. Doç. Dr. Banu ŞİT

ÖNSÖZ

27.02.2003 tarihli 4817 Sayılı Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun ile birlikte yabancıların Türkiye’de çalışma haklarını düzenleyen mevzuat ciddi boyutlarda değişmiştir. Özellikle çeşitli meslek kollarında çalışacak yabancıların çalışma izni alma usulleri, çalışma izni verecek makamlar meslek kolları kadar çeşitlilik göstermekteydi. Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun, mevzuattaki dağınıklığı ve karışıklığı ortadan kaldırmış, yabancıların çalışma izni alma usulünü tüm meslek çeşitleri için aynı kural çerçevesinde belirlemiştir. Artık yabancılar hangi alanda çalışmak istediklerine bakılmaksızın çalışma iznini Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı’ndan alacaklardır. Mevzuatta çalışma izinlerine ilişkin dağınık ve karışık düzenlemeler Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun ile derli toplu hale getirilmiştir. Çalışma izni türleri, muafiyet ve sınırlamalar yeniden düzenlenmiştir. 11.06.1932 tarihli 2007 Sayılı Türkiye’deki Türk Vatandaşlarına Tahsis Edilen Sanat ve Hizmetler Hakkında Kanun yürürlükten kaldırılmış, yabancıların çalışma haklarına getirilen kısıtlamalar daraltılmıştır.

Tezimizde yabancılar hukukunun tarihi gelişimine değinilmiş, Türk hukukunda ve Tataristan Cumhuriyetinde yabancıların çalışma hakları karşılaştırmalı olarak irdelenmiştir. Tataristan Cumhuriyeti özerkliğini yeni kazanmış bir devlet olduğundan, yabancılar hukuku ile ilgili kaynak araştırması yapılırken güçlüklerle karşılaşmıştır. Yabancılar hukuku dalında Tataristan Cumhuriyeti’nde daha önce bilimsel araştırma yapılmamıştır. Yabancıların haklarına ilişkin özel kanuni düzenlemeler bulunmadığı için Tataristan Cumhuriyetinde meri kanun hükümleri ve yabancılar hukukuna ilişkin tüm yazılı kaynaklar tek tek incelenerek yabancıların çalışma haklarına ilişkin hukuki durum tezimizde açıklığa kavuşturulmuştur.

Yabancıların çalışma hakkı konusu araştırılırken her iki ülkede bu konuda yapılan tüm bilimsel eserlerden yararlanılarak, yapılan tüm değişiklikler ve gelişmeler ayrıntılarıyla irdelenerek, yabancıların hakları ile ilgili tüm sistemler karşılaştırılmış ve kabul edilen sistemler bilimsel yönden araştırılarak teori ve uygulamaya katkı sağlaması önemine dikkat edilerek bu çalışma hazırlanmıştır. Özellikle Tataristan Cumhuriyeti'ndeki hukuki yolu araştırılırken Tataristan Yabancılar Hukukuna ilişkin kaynaklar Tataristan kütüphanelerinde taranmış ve ikinci bölümün Tataristan hukukuna ait olan kısmı Tataristan'da yazılmıştır. Tataristan Cumhuriyeti'nde kaynak sıkıntısı yaşanması nedeniyle sadece bu ülke kaynaklarıyla yetinilmeyip Rusya'nın Moskova ve Yekaterinburg şehirlerinin kütüphanelerinde de kaynak araştırması yapılmış ve toplanmıştır. Günümüzde iki ülke arasındaki ticaretin de artmasıyla ikili ilişkiler sürekli gelişmektedir. Türkiye'den Tataristan'a iş tutmak maksadıyla giden kişilerde artış gözlenmektedir. Bunun nedeni, Tataristan'ın özerkliğini yeni kazanmış olmasından kaynaklanan gelişmekte olan devlet statüsünde olmasıdır. Türkiye'den Tataristan'a iş tutmak maksadıyla gelen gerçek ve tüzel kişiler beraberlerinde yenilikler getirmektedirler. Tataristan'da yeni iş alanlarının fazla olması nedeniyle de yabancılar için cazip ülke konumundadır. Bu nedenlerle bu çalışma her iki ülke vatandaşları için önemli olduğu kadar, her iki ülkenin hukukçuları, danışmanlık şirketleri, yetkilileri ve araştırmacıları için de faydalı olması arzusuyla hazırlanmıştır.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	i
İÇİNDEKİLER	iii

GİRİŞ KONUNUN AMACI VE ÖNEMİ

BİRİNCİ BÖLÜM YABANCILARIN ÇALIŞMA HAKKI

I.	YABANCI KAVRAMI	2
II.	YABANCILAR HUKUKUNUN TARİHİ GELİŞİMİ	4
III.	YABANCILARA HAK TANIMA HUSUSUNDA KABUL EDİLEN SİSTEMLER	5
	A) Yabancı ile Vatandaşın Eşitliği Prensibi	5
	B) Adaletin Milletlerarası Standardı Prensibi	10
	C) Karşılıklılık	11
	D) En Ziyade Müsaadeye Mazhar Millet Muamelesi	12
	E) Karşı İşlem Esası	13

F) Kazanılmış Haklara Saygı Esası	13
G) Tahdit Sistemi	14
H) İzin Sistemi	14
İ) Kontenjan Sistemi	15
 IV. YABANCILARIN ÇALIŞMA HAKLARINA İLİŞKİN TÜRK HUKUKUNDA VE TATARİSTAN HUKUKUNDA KABUL EDİLEN SİSTEMLER	 15
 A) TÜRK YABANCILAR HUKUKUNDA ÇALIŞMA HAKKI	 15
1. 27.02.2003 Tarih ve 4817 Sayılı Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun'da Kabul Edilen Sistem	15
2. 27.02.2003 Tarih ve 4817 Sayılı Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun'a Göre Çalışma Hakkının Kullanımı	17
a) Çalışma İzni ve Çalışma Vizesi	17
(1) Çalışma İzni Türleri	21
(2) Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun'un Kapsamı	24

b) İkamet İzni 27

c) Bildirme Yükümlülüğü 29

B) TATARİSTAN CUMHURİYETİNDE YABANCILARIN ÇALIŞMA HAKKI 30

1. Tatar Hukukunda Yabancıların Çalışma Hakkı İle İlgili
Kabul Edilen Sistem 30

2. Tataristan Cumhuriyeti'nde Çalışma Hakkının
Kullanımı 37

İKİNCİ BÖLÜM YABANCILARIN ÇALIŞMA HAKKI İLE İLGİLİ KABUL EDİLEN SİSTEM

I. GENEL OLARAK 43

II. TÜRK HUKUKUNDA KABUL EDİLEN SİSTEM 43

A) Yasaklama Sistemi 43

1. Askeri Yasak Bölgeler ve Güvenlik Bölgeleri Kanunu 46

2. Türkiye Radyo ve Televizyon Kanunu 46

3. Telsiz Kanunu	47
4. Türkiye Sahillerinde Nakliyatı Bahriye (Kabotaj) ve Limanlarla Kara Suları Dahilinde İcraı San'at ve Ticaret Hakkında Kanun	48
a) Kabotaj Kanunu'ndaki Genel Düzenleme	48
b) İstisnalar	50
5. Türk Sivil Havacılık Kanunu	52
6. Maden Kanunu	54
7. Elektrik Piyasası Kanunu ve Doğal Gaz Piyasası Kanunu	55
8. Bazı Kurum ve Kuruluşların Korunması ve Güvenliklerinin Sağlanması Hakkında Kanun	55
9. Tababet ve Şuabatı Sanatlarının Tarzı İcrasına Dair Kanun ve Hemşirelik Kanunu	56
a) Doktorluk	56
b) Dişçilik	57
c) Ebelik	58
d) Hastabakıcılık	58

e) Hemşirelik	59
f) Müktesep Haklar	59
10.Eczacılar ve Eczaneler Hakkında Kanun	60
11.Gözlükçülük Hakkında Kanun	60
12.Veteriner Hekimliği Mesleğinin İcrasına, Türk Veteriner Hekimleri Birliği İle Odalarının Teşekkül Tarzına ve Göreceği İşlere Dair Kanun	60
13.Hususi Hastaneler Kanunu	61
14.Devlet Memurları Kanunu	62
15.Hakimler ve Savcılar Kanunu	63
16.Avukatlık Kanunu	63
17.Noterlik Kanunu	64
18.Basın Kanunu	64
19.Gümrük Kanunu	64
20.Sigorta Murakabe Kanunu	65
21.Öğretmenlik Mesleği İle İlgili Düzenlemeler	67
a) Öğretmenlik Yapmak	67

b) Öğretim ve Eğitim Kurumu Açma Hakkı	70
22. Ticaret ve Sanayi Odaları, Ticaret Borsaları, Deniz Ticaret Odaları, Türkiye Ticaret, Sanayi, Deniz Ticaret Odaları ve Ticaret Borsaları Birliği Kanunu	73
23. Menkul Kıymetler Borsaları Hakkındaki 91 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname'ye dayanarak çıkarılan Menkul Kıymetler Borsalarının Kuruluş ve Çalışma Esasları Hakkında Yönetmelik	74
24. Nalbant Mektepleri ve Nalbantlık Sanatı Hakkında Nizamname	75
25. Tütün Eksperleri Nizamnamesi ve Tütün İnhisarı Nizamnamesi	75
26. Karayolları Trafik Kanunu	76
27. Karayoluyla Şehirlerarası Yolcu Taşımaları Hakkında Yönetmelik	76
28. Seyahat Acentaları ve Seyahat Acentaları Birliği Kanunu	77
29. Kooperatifler Kanunu	77

B) İzin Sistemi	77
1. Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği Kanunu	78
2. Turizmi Teşvik Kanunu	79
3. Petrol Kanunu ve Petrol Piyasası Kanunu	80
4. Serbest Bölgeler Kanunu	84
5. Türk Parasının Kıymetini Koruma Hakkında 32 sayılı Kararname	86
6. Bankacılık Kanunu	87
7. Endüstri Bölgeleri Kanunu	88
8. Finansal Kiralama Kanunu	89
9. Özel Finans Kurumlarının Faaliyeti Hakkında Yönetmelik	90
10. İhracatın Düzenlenmesi ve Desteklenmesine İlişkin Karar	91
11. Bazı Yatırım ve Hizmetlerin Yap-İşlet-Devret Modeli Çerçevesinde Yaptırılması Hakkında Kanun	92
12. Serbest Muhasebecilik, Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik ve Yeminli Mali Müşavirlik Kanunu	92

13. Sinema, Video ve Müzik Eserleri Kanunu	93
14. Türk Soylu Yabancıların Türkiye’de Meslek ve Sanatlarını Serbestçe Yapabilmelerine, Kamu, zel Kuruluş veya İşyerlerinde alıştırılabilmelerine İlişkin Kanun	95
a) Türk Soylu Yabancıların alışabilecekleri Alanlar	95
b) Türk Soylu Yabancıların alışma Şartları	97
C) Bildirim Sistemi	99
III. TATARİSTAN HUKUKUNDA KABUL EDİLEN SİSTEM	104
SONUÇ	107
KAYNAKÇA	111
ÖZET	118
ABSTRACT	119

GİRİŞ

KONUNUN AMACI VE ÖNEMİ

Bu çalışmanın amacı Türkiye ve Tataristan Cumhuriyeti Yabancılar Hukukunda çalışma hakkının karşılaştırmalı olarak tespit edilmesidir. Yabancıların Türkiye’de ve Tataristan Cumhuriyeti’nde çalışma hakkı bakımından hukuki durumları her iki ülke doktrin ve mevzuatı ışığında irdelenecek ve böylece iki ülkenin hukuki düzenlemeleri karşılaştırılabilecektir. Türkiye’de ve Tataristan Cumhuriyeti’nde çalışmak isteyen yabancı uyruklu kişilerin Yabancılar Hukuku kapsamında hukuki durumları tespit edilmeye çalışılırken, önce genel olarak yabancı kavramının tanımı yapılmış, yabancılar hukukunun tarihi gelişimi ile ilgili bilgiler verilmiştir. Yabancılar hukuku kapsamında milletlerarası hukukta kabul edilmiş genel prensiplerin açıklamaları yapıldıktan sonra Türk Hukukunda kabul edilmiş esaslar açıklanmıştır. Birinci bölümde yabancıların çalışma hakkı ile ilgili kabul edilen sistemler tek tek açıklandıktan sonra Türk hukukunda kabul edilen sisteme değinilmiştir. İkinci bölümde ise Türkiye ve Tataristan Cumhuriyeti’ndeki hukuki durum karşılaştırmalı olarak incelenmiştir.

Uluslararası ilişkilerin gelişmesi karşısında Türkiye’de ve Tataristan’da çalışmak isteyen yabancı uyruklu kişilerin hukuki statüsünün belirlenmesi, hak ve yükümlülüklerinin tespit edilmesi tezin hazırlanmasındaki amacı ve kapsamı oluşturur. Türk Hukukunda Yabancılar Hukuku kapsamında yabancıların çalışma hakları ile ilgili düzenlemeler değişikliklere uğramıştır. 27.02.2003 tarih ve 4817 sayılı Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun ile yabancıların çalışma izinleri usul ve

esaları yeniden düzenlenmiştir. Bu yeni düzenlemelerden önceki hukuki boşluklar doldurulmuş, karışıklıklar giderilmiştir. Çalışma iznini vermeye yetkili organların bu yetkileri iptal edilmiş, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı yabancılara çalışma izinlerinin verilmesi konusunda tek yetkili merci haline getirilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

YABANCILARIN ÇALIŞMA HAKKI

I. YABANCI KAVRAMI

Yabancı kavramının tanımı konusunda doktrinde iki farklı görüş mevcuttur. Yabancı kavramına olan bakış açılarına göre, yabancının içinde bulunduğu hukuki statüsüne göre tanımlama veya “vatandaş” kavramından hareketle vatandaşlık bağı açısından yabancı tanımı yapılmaktadır. İlk görüşün savunucularına göre, yabancı tanımı yapılırken yabancının içinde bulunduğu hukuki durum esas kabul edilmelidir.¹ Buna göre, belirli bir ülkede belirli bir hukuki statü içinde bulunan kişi yabancıdır. Eğer bir kişi bir ülkede bulunuyor ve o ülke vatandaşlarından farklı bir hukuki statüye tâbi ise o kişi yabancıdır. Görüldüğü gibi, bu tanım yabancıyı hukuki durumuna göre, yani yabancının belirli bir ülkede o ülke vatandaşlarından farklı olarak sahip olduğu veya sahip olamadığı haklara göre tanımlamaktadır.

Türk doktrininde de kabul edilen ikinci görüşe göre, yabancının tanımı yapılırken “vatandaş” kavramından hareket edilmektedir. Buna göre, belirli

¹ Andreas Roth, *The Minimum Standard of International Law Applied to Aliens*, 1949, s.32

bir ülkede bulunan ve o ülke vatandaşlığını iddia edemeyen kişi yabancıdır.² Devletler Hukuku Enstitüsü 1892 yılında Cenevre Toplantısında yabancıyı şu şekilde tarif etmiştir: “Bir devlet ülkesinde bulunup o ülke vatandaşlığını halen iddiaya hakkı olmayan kimse” yabancıdır.³ Bu tanımın daha çok benimsenmesinin ve savunucusunun olmasının sebebi, insan hakları konusundaki gelişmelerin daha çok devlet tarafından benimsenmesi ve vatandaş-yabancı ayrımının insan hakları açısından eşitlikçi bir anlayışa doğru değişmesi ve gelişmesidir. Böylece yabancı kavramı en geniş kitleleri de kapsayabilmektedir. Bu tanım sayesinde sadece yabancı devlet vatandaşları değil, bunun yanında vatansızlar ve mülteciler de yabancı kavramının kapsamına girmektedir. Vatansızlar, hiç bir devlete vatandaşlık bağı ile bağlı olmayan kimselerdir. Mülteciler, vatandaş bulundukları ülkeyi dine veya ırk ayrımına dayanan sebeplerle ya da ekonomik veya politik görüşleri veya siyasi olaylar sonucu, iradesi ile yahut iradesi dışında terk etmek zorunda kalmış ve o ülkenin diplomatik korumasından yararlanamayan kişilerdir.⁴ Vatansızlar ve mülteciler dışında birden çok vatandaşlığı olanlar ve özel statüde bulunan yabancı grupları vardır. Birden çok vatandaşlığı olanlar, bunlardan hiç biri bulunduğu devletin vatandaşlığı değil ise yabancı sayılırlar.⁵ Çifte vatandaşlar bulundukları ülkenin vatandaşlığına sahip olurlarsa yabancı sayılmazlar. Özel statüde bulunan yabancılar ise diplomatik temsilciler ve Nato mensuplarıdır.⁶

² Gülören Tekinalp, **Türk Yabancılar Hukuku**, İstanbul, 2003, s.6

³ Aysel Çelikel, Günseli Gelgel, **Yabancılar Hukuku**, 12. Bası, İstanbul, 2005, s.17

⁴ Tekinalp, **a.g.e.**, s.7

⁵ Tekinalp, **a.g.e.**, s.7

⁶ Tekinalp, **a.g.e.**, s.7

II. YABANCILAR HUKUKUNUN TARİHİ GELİŞİMİ

Kişilerin seyahat etmeleri ve ticaret yapmaları ile birlikte ortaçağdan itibaren yabancılar hukuku da gelişmeye başlamıştır. Önceleri yabancılara özgü bir hukuk olmadığı gibi, yabancılara tanınmış bir hak bile yoktu. Yabancılar eski Yunan'da barbar, Roma'da düşman idiler.⁷ Osmanlı devletinde İslam hukuku geçerli olduğundan, vatandaş-yabancı ayrımı dini esaslara dayandırılmıştır. Müslüman olanlar vatandaşlık haklarından yararlanabilmekte, buna karşılık müslüman olmayan kişiler haklar bakımından iki farklı konumda ele alınmışlardı. Müslüman olmayan kişiler zimmîler ve harbîler diye ikiye ayrılmıştı. Zimmîler Osmanlı vatandaşı olup da müslüman olmayan kişilerdi. Bunlara birtakım özel haklar tanınmıştı. Harbîler ise ancak izinle yurda giriş yapabilen yabancılardı.⁸ Bunların yanında bir de geçici olarak oturma hakkı alan Müslüman olmayan kişiler vardı. Bunlara “müstemenler” denilirdi.⁹

Bazı toplumlarda yabancılar ancak din kurallarının merhametine sığınabiliyorlardı. Ancak ticari ilişkilerin artmasıyla birlikte yabancıların korunması meselesi ortaya çıkmıştır. Hukukun kişiselliği prensibi o çağlarda geçerli idi. Buna göre, yabancıнын bağlı olduğu devletin hukukunu kendisiyle birlikte başka ülkeye getirdiği kabul edilirdi. İlk Çağdaki yabancıların hukuki durumu Orta Çağda da devam etmiştir. Hukukun kişiselliği prensibi yanında hukukun ülkeselliği prensibinin de kabul edilmesi Yabancılar Hukukunun gelişmesinde önemli etken olmuştur. Buna göre yabancıнын kişisel hukuku ne olursa olsun bazı işlemlerde işlemin yapıldığı yer hukukunun uygulanması gerekiyordu. Yabancıнын öncelikle bir insan olması sebebiyle

⁷ Yılmaz Altuğ, **Yabancıların Hukuki Durumu**, İstanbul, 1971, s.26

⁸ Tekinalp, **a.g.e.**, s.4

⁹ Altuğ, **a.g.e.**, s.52

korunması gerektiği ve insan olması nedeniyle temel hak ve özgürlüklere sahip olması gerektiği ancak 20'nci yüzyılda kabul edilmiştir.¹⁰

III. YABANCILARA HAK TANIMA HUSUSUNDA KABUL EDİLEN SİSTEMLER

A) Yabancı İle Vatandaşın Eşitliği Prensibi

1982 tarihli Türkiye Cumhuriyeti Anayasası eşitlik esasını kabul etmiştir. Anayasanın “Temel Haklar ve Ödevler” başlığı altında temel hak ve özgürlüklerden yabancıların da vatandaşlar gibi yararlanacağı kabul edilmiştir. Demek ki, Türk yabancılar hukukunda vatandaş - yabancı ayrımı gözetilmeksizin herkes temel haklardan eşit şekilde yararlanır.

T.C. Anayasa'sının 48, 49, 50'nci maddelerinde çalışma hak ve özgürlüğü düzenlenmiştir. Vatandaş - yabancı ayrımı gözetilmeksizin herkes çalışma hak ve özgürlüğüne sahiptir.¹¹ Bu genel kuralda vatandaş ile yabancının eşit olduğu kabul edilmiştir. Anayasa'nın 16'ncı maddesi de, yabancılar için hak ve hürriyetlerin ancak milletlerarası hukuka uygun olarak kanunla sınırlanabileceğini belirtiyor.

Anayasa maddeleri birlikte değerlendirildiğinde, genel kural vatandaş ile yabancının eşit olmasıdır. Ancak Anayasa'nın 16'ncı maddesine dayanılarak milletlerarası hukuka uygun olarak yabancıların çalışma haklarını sınırlayan kanunlar çıkarılabilir. Kanunlarla yabancıların çalışma hakkı kısıtlanabilir. Yabancıların haklarını kısıtlayan kanuni düzenlemeler

¹⁰ Çelikel, Gelgel, **a.g.e.**, s.37

¹¹ Çelikel, Gelgel, **a.g.e.**, s.126

milletlerarası hukukla sınırlandırılmıştır. Milletlerarası hukuk normları yabancılar hukukunun güvencesidir.¹²

Eşitlik esası birçok milletlerarası antlaşmada da öngörülmüştür. Türkiye Cumhuriyeti 1982 Anayasa'sının 90'ıncı maddesinin 5'inci fıkrasına göre; "Usulüne göre yürürlüğe konulmuş milletlerarası antlaşmalar kanun hükmündedir. Bunlar hakkında Anayasa'ya aykırılık iddiası ile Anayasa Mahkemesine başvurulamaz." 07.05.2004 tarihli 5170 sayılı Kanunla (md.7) Anayasa'nın 90'ıncı maddesinin 5'inci fıkrasına ek cümle eklenmiştir; "Usulüne göre yürürlüğe konulmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası antlaşmalarla kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi nedeniyle çıkabilecek uyuşmazlıklarda milletlerarası antlaşma hükümleri esas alınır."¹³ Eklenen hüküm ile yorum ihtiyacı ortadan kalkarak, usulüne uygun olarak yürürlüğe girmiş temel hak ve özgürlükleri düzenleyen milletlerarası sözleşmelerin hiyerarşik bakımdan kanunlardan önce geldiği belirtilmiştir. Türkiye, yabancıların çalışma hakkı ile ilgili olarak iki ve çok taraflı sözleşmeler imzalamıştır. Türkiye'nin de taraf olduğu, yabancılara çalışma hakkı tanıyan ve çalışma hakkında eşitlik esasını gözeten önemli bildirge ve milletlerarası sözleşmelerden biri İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'dir. Türkiye'nin de 6 nisan 1949 tarihinde benimsediği 10.12.1948 tarihli İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin 2'nci maddesinde;¹⁴ "Herkes, ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasal veya başka bir görüş, ulusal veya sosyal köken, mülkiyet, doğuş veya herhangi başka bir ayırım gözetmeksizin bu Bildirge ile ilan olunan bütün haklardan ve bütün özgürlüklerden yararlanabilir. Ayrıca, ister bağımsız olsun, ister vesayet altında veya özerk olmayan yada başka bir egemenlik kısıtlamasına bağlı ülke yurttaşı olsun, bir kimse hakkında, uyruğunda bulunduğu devlet veya ülkenin, siyasal,

¹² Çelikel, Gelgel, **a.g.e.**, s.1

¹³ "Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun", RG.22.05.2004, Sayı 25469

¹⁴ RG.27.05.1949, Sayı 7217

hukuksal veya uluslararası statüsü bakımından hiçbir ayırım gözetilmeyecektir”, denilerek, yabancı ile vatandaş arasında ayırım yapılamayacağı, eşitlik ilkesinin gözetileceği vurgulanmıştır. Çalışma hakkına da ayırım gözetilmeksizin herkesin sahip olduğunu belirten İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi’nin 23’üncü maddesinde de; “Herkesin çalışma, işini serbestçe seçme, adaletli ve elverişli koşullarda çalışma ve işsizliğe karşı korunma hakkı vardır.

Herkesin, herhangi bir ayırım gözetmeksizin, eşit iş için eşit ücrete hakkı vardır.

Herkesin kendisi ve ailesi için insan onuruna yaraşır ve gerekirse her türlü sosyal koruma önlemleriyle desteklenmiş bir yaşam sağlayacak adil ve elverişli bir ücrete hakkı vardır.

Herkesin çıkarını korumak için sendika kurma veya sendikaya üye olma hakkı vardır”, hükümleri yer almıştır.

Konumuz açısından önemli bir diğer dayanak 28 Temmuz 1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Birleşmiş Milletler Sözleşmesi’dir.¹⁵ Yabancı, bir devletin ülkesinde bulunan ve o devletin vatandaşlığını iddiaya hakkı olmayan kimsedir.¹⁶ Buna göre yabancı, bir başka devletin vatandaşı olabileceği gibi, vatansız, mülteci de olabilir.¹⁷ Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Birleşmiş Milletler Sözleşmesi’nin 17, 18, 19’uncu maddeleri çalışma hakkını düzenlemiştir. Buna göre, kural olarak mülteciler yabancıların hukuki durumuna tâbidir, yabancılarla eşittir. Sözleşme meslekler bakımından ayırım yapmış ve ücretli meslekler bakımından bazı şartlarla mültecinin vatandaş

¹⁵ RG.05.09.1961, Sayı 10898

¹⁶ Bülent Çiçekli, **Yabancılar Hukuku**, Baskı 2, Ankara, 2009, s.22

¹⁷ Çelikel, Gelgel, **a.g.e.**, s.17

ile eşit olmasını öngörmüştür. Bu hallerde yabancıların çalışmasını sınırlayan hükümler mültecilere uygulanmayacaktır. Bu şartlar:

-ülkede üç seneden beri ikamet etme,

-ikamet ettiği ülkede o memleketin vatandaşı bir veya birkaç çocuğu bulunma,

-ikamet ettiği ülkenin vatandaşı ile evli olma.

Milletlerarası alanda yabancıların çalışma hakkı ile ilgili önemli bir diğer dayanak 18.10.1961 tarihli Avrupa Sosyal Şartı'dır.¹⁸ Avrupa Sosyal Şartı'nın Giriş bölümünde, sosyal haklardan yararlanmada hiçbir ırk, renk, cinsiyet, din, siyasal görüş, ulusal soy ve sosyal köken ayrımı gözetilemeyeceği belirtilmiştir. Avrupa Sosyal Şartı'na göre, sözleşmeci taraf vatandaşları, ekonomik ve sosyal nedenlere dayalı sınırlamalar saklı kalmak koşuluyla, diğer sözleşmeci taraf ülkesinde vatandaşlarla eşit çalışma hakkına sahiptirler.¹⁹

Milletlerarası alanda yabancıların çalışma hakkı ile ilgili bir diğer önemli dayanak 04.06.1952 tarihli İş ve Meslek Bakımından Ayrım Hakkında 111 Sayılı Sözleşme'dir. Türkiye tarafından sözleşme 13.12.1966 tarihinde kabul edilmiştir.²⁰ Milletlerarası Çalışma Bürosu Yönetim Kurulu tarafından toplantıya çağrılarak 4 Haziran 1958'de Cenevre'de 42'nci toplantısını yapan Milletlerarası Çalışma Teşkilatı Genel Konferansı, toplantı gündeminin

¹⁸ RG.14.10.1989, Sayı 20313, RG.04.07.1989, Sayı 20215

¹⁹ Aydoğan Asar, **Türk Yabancılar Mevzuatında Yabancı ve Hakları**, Ankara, 2001, s.90

²⁰ RG.22.12.1966, Sayı 12484

dördüncü maddesini teşkil eden, iş ve meslek alanında ayırım ile ilgili çeşitli tekliflerin kabulünü ve bu tekliflerin bir milletlerarası sözleşme şeklini almasına, karar verecek, ve Philadelphia beyannamesinin; ırk, inanç ve cinsiyetleri ne olursa olsun, bütün insanların, hürriyet, şeref, ekonomik, güvenlik ve eşit imkan şartları içinde kendi maddi refah ve manevi gelişmelerini gözetme haklarını teyit ettiğini ve ayırımın İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nde belirtilen hakları ihlal ettiğini göz önünde tutarak, ayırım (iş ve meslek) sözleşmesini kabul etmiştir. 111 Sayılı Sözleşme'nin 1'inci maddesinde "Ayırım" kavramı tanımlanmış ve açıklanmış, devam eden maddelerde ayırım sayılan ve sayılmayan haller belirlenmiştir. Yabancılık unsuru ayırım yasağı olarak taraf devletlerce taahhüt edilmiştir.

Konumuz açısından önemli bir diğer sözleşme Göçmen İşçilerin Hukuki Statüsü Hakkında Avrupa Sözleşmesi'dir. Göçmen İşçilerin Hukuki Statüsü Hakkında Avrupa Sözleşmesi Türkiye tarafından 25.12.1979 tarihinde onaylanmıştır.²¹ Sözleşme'nin 1'inci maddesine göre, "göçmen işçi" akit devlette ücretli bir iş görmek üzere oturmasına izin verilmiş olan diğer akit devlet vatandaşını ifade eder. Sözleşme göçmen işçilerin hukuki durumlarını düzenlemiştir. Çalışmasına izin verilen göçmen işçiler, çalışacakları ülkeye giriş hakkına sahip olacaklardır.²²

Çalışma hakkına ilişkin olarak Türkiye Cumhuriyeti ile Rusya Federasyonu arasında da iki taraflı sözleşmeler imzalanmıştır.²³ Bunlardan biri yatırımların korunması amacı ile imzalanmış olan Yatırımların Teşviki ve Korunmasına İlişkin Antlaşma'dır.²⁴ İkincisi 1931 tarihli Türkiye - SSCB

²¹ 25.12.1979, sayı 2257, RG.27.01.1981, Sayı 17233

²² Çelikel, Gelgel, **a.g.e.**, s.187

²³ Tekinalp, **a.g.e.**, s.176

²⁴ 18 RG.16.05.2000, Sayı 24051

Ticaret ve Seyrisefain Muahadenamesi'dir. Bu sözleşme akit taraflara kendi ülkelerindeki bazı meslekleri kanun ve nizamnamelerle sadece kendi vatandaşlarına hasretme hakkını vermektedir.²⁵

Yabancıların korunabilmesi devletlerin milletlerarası sorumluluğu ile mümkündür. Bunu sağlamak için yabancı ile vatandaşın eşitliği prensibi önemli bir kuraldır. Kısaca eşitlik prensibi de diyebileceğimiz bu kavrama göre, vatandaş ile yabancı eşittir. Buna göre, yabancı bulunduğu ülkenin vatandaşları ile eşit konumdadır. Yabancı o ülke vatandaşına tanınmış haklardan herhangi birinden kısıtlanması o devletin sorumluluğunu doğurabilecektir. Ancak tek başına bu prensip yetersiz kaldığı için doktrinde eleştirilere maruz kalmıştır. Şöyle ki, bazı durumlarda eşitlik prensibi uygulanacak derken tam tersine yabancı hakkı kısıtlanabilmektedir. Özellikle çok gelişmiş olan ülke vatandaşları daha az gelişmiş olan ülkeye giriş yaptıklarında o ülke hukukundan kaynaklanan bazı sıkıntılar olabilmekte, yabancı hakkı kısıtlanabilmektedir. Eşitlik prensibinin bir başka eksikliği de, eşitliğin katı bir biçimde uygulanabilme olasılığıdır. Örneğin, bir devletin hem kendi vatandaşlarına ait hem yabancılara ait malları eşitlik prensibi gereğince millileştirmesi halinde, yabancı aleyhine haksızlık doğurabilecektir. Eşitlik prensibinin bu nedenlerle yeterli olmaması doktrinde yeni arayışlara yönelmeye sebep olmuştur. Eşitlik prensibine karşı yeni bir doktrin geliştirilmiştir: adaletin milletlerarası standardı prensibi.

B) Adaletin Milletlerarası Standardı Prensibi

Adaletin milletlerarası standardı prensibine göre, yabancı öncelikle insan olması nedeniyle asgari birtakım haklara sahip olmalıdır. Bu haklar yabancı bulunduğu ülke vatandaşlarına tanınmış olan haklardan daha geniş kapsamlı da olabilir. Buna göre, yabancı hukuki statüsü

²⁵ Gündüz Ökçün, *Yabancıların Türkiye'de Çalışma Hürriyeti*, Ankara, 1998, s.76

milletlerarası hukukun hâkim prensiplerine bağlıdır.²⁶ Eşitlik prensibinde devletlerin sorumluluğu yoluna gidilmesi oldukça zordur. Zira yabancı ile vatandaşın eşitliği ihlal edildiğinde, yani yabancının hakkı kısıtlandığında o devletin sorumluluğu yoluna gidilebilir, ancak bu sorumluluğun kaynağı yine o devletin kendi iç hukukudur. Oysa adaletin milletlerarası standardı prensibinde devletin sorumluluğu milletlerarası hukuk tarafından tayin edilir. Böylece eşitlik prensibinde bir devlet iç hukuk kurallarını uygulayarak sorumluluktan kurtulabildiği halde, adaletin milletlerarası standardı prensibinde hiçbir devlet milletlerarası hukuka dayanan sorumluluktan kaçamamaktadır.

Doktrinde bazı yazarlara göre, eşitlik prensibi ve adaletin milletlerarası standardı prensibi bugün birlikte nazara alınmış, yeni bir hukuk kuralı olarak nitelenmiştir.²⁷ Bu kural, insan hak ve özgürlüklerinin evrensel korunmasıdır. Yabancı, sadece insan olması nedeniyle milletlerarası hukukun koruması altındadır. 10.12.1948 tarihli Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Bildirisi ve 04.11.1950 tarihli Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi insan haklarını teminat altına almıştır.

C) Karşılıklılık Esası

Karşılıklılık esasına göre, yabancının belirli bir ülkede bir haktan yararlanabilmesi için, bulunduğu ülke vatandaşlarının da o yabancının tabi olduğu ülkeye giriş yaptıkları durumda aynı haktan yararlanabilmeleri zorunludur.²⁸ Karşılıklı muamele esası milletlerarası sözleşmelerle de tanınmıştır. Üç tür karşılıklılık vardır. Bunlar; sözleşmelerden doğan

²⁶ Çelikel, Gelgel, **a.g.e.**, s.31

²⁷ Çelikel, Gelgel, **a.g.e.**, s.33

²⁸ Çiçekli, **a.g.e.**, s.44

karşılıklılık, kanundan doğan karşılıklılık ve fiili olarak doğan karşılıklılık.²⁹ Burada önemli olan, sadece kanuni karşılıklılık yeterli görülmeyip, fiili karşılıklılık yerine getirilmiş olmalıdır.³⁰ Yani yabancı ülke mevzuatı belirli bir konuda Türk vatandaşlarına ya da diğer ülke vatandaşlarına belirli bir hakkı tanımış, ancak uygulamada Türk vatandaşlarının o haktan yararlanabilmeleri mümkün değilse, fiili karşılıklılık oluşmamış demektir. Bu durumda o ülkeden gelen ve Türkiye’de yabancı statüsünde olan kişi de aynı haktan yararlanamayacaktır.

D) En Ziyade Müsaadeye Mazhar Millet Muamelesi

Bir başka adıyla “En çok gözetilen ulus kaydı” diye de bilinen esasa göre, belirli bir ülkeden gelen yabancılar diğer ülkelerden gelen yabancılarla aynı haklara sahiptirler. Bir başka ifadeyle, bir ülkede yabancılara tanınan belirli haklardan sözleşmeye konulan en çok gözetilen ulus kaydı bulunan ülke vatandaşları da aynen yararlanmaları söz konusu olacaktır. Farklı ülkelerden gelen yabancılar arasında eşitlik gözetilmemesi anlamına gelmektedir. Bu durumda, belirli bir ülke vatandaşlarına belirli bir hak tanınmış olması veya tanınacak olması, bu haklarla ilgili olarak sözleşmeye en çok gözetilen ulus kaydı konulan ülke vatandaşları da aynı hakkı talep edebileceklerdir.³¹ Türkiye’nin en çok gözetilen ulus kaydını kabul ettiği milletlerarası sözleşmeler ikamet, ticaret ve konsolosluk sözleşmeleridir. En çok gözetilen ulus kaydının bulunduğu sözleşmeler Türkiye ile SSCB, Çekoslovakya, İsviçre, Belçika, Romanya, Danimarka, Norveç, İsveç, Finlandiya arasında mevcuttur.

²⁹ Çiçekli, **a.g.e.**, s.45

³⁰ Çiçekli, **a.g.e.**, s.45

³¹ Çiçekli, **a.g.e.**, s.47

E) Karşı İşlem Esası

Yabancılar hukukunda benimsenen karşı işlem yapma esası Türk Yabancılar hukuku mevzuatında da kabul edilmiştir. Buna göre, herhangi bir ülkede Türk vatandaşlarının haklarını ihlal eden fiiller söz konusu olduğunda, o ülkeden gelen yabancılara da misilleme olarak aynı işlemin uygulanması söz konusu olacaktır.³² Bu durumda devlet yetkilileri gerekli kararları alabileceklerdir. Karşı işlem esasını uygulayacak kararları alma yetkisi Bakanlar Kurulundur. 1927 tarihli 1062 sayılı Mukabele-i Bilmisil Kanunu (md.1) karşı işlem yapma esasını getirmiştir. Karşı işlem esası Pasaport Kanununda (md.9), Yabancıların İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanunda (md.2) da açıkça tanınmıştır.

F) Kazanılmış Haklara Saygı Esası

Milletlerarası Hukukta kabul edilen bu esas, Türk Hukukunda da kabul edilmiştir. Kazanılmış haklara saygı esası, zaman içinde hukuk kurallarının değişmesiyle belirli hakları daha önce kazanmış olan kişilerin bu yeni değişikliklerden etkilenmeden sahip oldukları haklardan yararlanmaya devam etmeleri demektir. Kazanılmış hakların sınırlandırılması ancak milletlerarası sözleşmelerle mümkündür.³³ Uygulamada bunun örnekleri çok olmuştur, örneğin Lozan Antlaşmasında kazanılmış haklara saygı esası gereği iktisap edilmiş olan kabotaj hakkının bir yıl süreyle devam edeceği ve korunacağı, 01.01.1923 yılından itibaren sadece Türk vatandaşlarının kabotaj hakkına sahip olacağı, bu hakkı bu tarihten önce kazanmış olan yabancıların bu hakları ancak 1 yıl süreyle devam edeceği kabul edilmiştir.³⁴

³² Çiçekli, **a.g.e.**, s.45

³³ Çelikel, Gelgel, **a.g.e.**, s.67

³⁴ Çelikel, Gelgel, **a.g.e.**, s.68

Bir diğerk örnek, 2003 tarihinden itibaren yürürlükten kaldırılmış olan 2007 sayılı ve 1932 tarihli Türkiye’de Türk Vatandaşlarına Tahsis Edilen Meslek ve Sanatlar Hakkında Kanun, yabancıların çalışma haklarına bazı sınırlamalar getirmekteydi. Bununla birlikte kanunun yürürlük tarihinden önce bu yasak meslekleri yapmakta olanların kazanılmış haklarının bir 1 süreyle korunacağı kabul edilmiştir.³⁵

G) Tahdit Sistemi

Tahdit sistemi, ülkede bulunan yabancıların bazı hak ve özgürlüklerden yararlanmasının tamamıyla yasaklanması demektir.³⁶ Türk Yabancılar hukukunda, kamu sektörü ve özel sektörde bazı meslek ve sanatlar yabancılar için kamu güvenliği, kamu düzeni, kamu sağlığı ya da kamu menfaati nedenleriyle yasaklanmıştır.

H) İzin Sistemi

İzin sistemi, yabancıların bazı hak ve özgürlüklerden yararlanmasının, belirli bir makamın iznine tabi olması durumudur.³⁷ Türk yabancılar hukukunda yabancıların çalışma izinleri konusunda izin sistemi büyük ölçüde kullanılmaktadır.

³⁵ Çelikel, Gelgel, **a.g.e.**, s.68

³⁶ Çiçekli, **a.g.e.**, s.48

³⁷ Çiçekli, **a.g.e.**, s.49

İ) Kontenjan Sistemi

Kontenjan sistemi, ülkede bulunan yabancıların belirli bir hak ve özgürlüklerden yararlanmasının, aynı hak ve özgürlükten yararlanan Türk vatandaşlarının sayısına oranlamasını ifade etmektedir.³⁸ Örneğin, Turizmi Teşvik Kanunu'nun 18'inci maddesine göre, turizm teşvik belgeli işletmelerde çalıştırılan yabancı personelin miktarı toplam personelin yüzde onunu geçemez. Bu oranın yüzde yirmiye kadar artırılmasına Turizm Bakanlığı yetkilidir.

IV. YABANCILARIN ÇALIŞMA HAKLARINA İLİŞKİN TÜRK HUKUKUNDA VE TATARİSTAN HUKUKUNDA KABUL EDİLEN SİSTEMLER

A) TÜRK YABANCILAR HUKUKUNDA ÇALIŞMA HAKKI

1. 27.02.2003 Tarih ve 4817 Sayılı Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun'da Kabul Edilen Sistem

27.02.2003 Tarih ve 4817 Sayılı Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun Türk hukukunda yabancıların çalışma hakkını düzenlemiştir. Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun'dan önce geçerli olan izin sistemi yeni kanunla pekiştirilmiştir. Kanun çalışma izinlerinin alınma usullerinde ciddi yenilikler getirmiştir. Şöyle ki, önceki dönemde son derece dağınık olan izin alma usullerine ilişkin düzenlemeler yeni kanunla iptal edilmiş, izin başvuru şekli, makamı ve usulleri tek bir düzenleme olarak karşımıza çıkmıştır. Yeni kanunun kabul edilmesiyle

³⁸ Çiçekli, **a.g.e.**, s.49

birlikte uygulamadaki karışıklıklar giderilmiştir. İzin verme yetkisi Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'na bırakılmıştır. Yeni kanundan önceki düzenlemelerde birçok kurumun yabancılara çalışma izni verme yetkisi vardı. Bu uygulamada ciddi karışıklıklara yol açmaktaydı.

Burada önemli olan husus, yabancılara genel olarak çalışma hakkına sahip oldukları, bu konuda Türk vatandaşları ile Anayasa hükmü gereği eşit oldukları, ancak çalışma hakkını kullanmaya başlamadan önce yetkili makamdan izin almak zorunda olmaları ve izin alma dışında diğer tüm usuli işlemleri yerine getirmeleridir. Ayrıca, yine Anayasa'nın 16'ncı maddesi çerçevesinde yabancılara çalışma haklarına kısıtlama getiren, yani yabancılara çalışmasını yasaklayan kanuni düzenlemelere uymalarıdır. Buna göre, yabancılar, kendilerine yasaklanmış meslekleri hiçbir suretle icra edemezler ve bu meslekleri icra edebilmek için izin alamazlar. Tüm usuli işlemleri yerine getiren yabancılara Türkiye'de çalışabilmeleri için Türk mevzuatında önleyici kuralın bulunmaması gerekmektedir.³⁹

Yabancılara Çalışma İzinleri Hakkında Kanun yabancılara çalışma hakkı ile ilgili diğer tüm kanunların izin alma usullerine ilişkin hükümleri yürürlükten kaldırmıştır. Aynı zamanda 11.06.1932 tarihli ve 2007 sayılı Türkiye'deki Türk Vatandaşlarına Tahsis Edilen Sanat ve Hizmetler Hakkında Kanun'u da tümünden yürürlükten kaldırmıştır.

³⁹ Yabancılara Türkiye'de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun'un 15'inci maddesinin 1'inci fıkrasına göre; "Yabancılar, Türkiye'de ancak kanunun kendilerine menetmediği işleri tutabilirler." Yine Yabancılara Türkiye'de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun'un 7'nci maddesine göre; "Sırf iş tutmak için gelecek sanat ve meslek erbabı olup da tutacağı iş, kanunlar gereğince Türk vatandaşlarına hasredilmiş bulunan yabancılara ikamet tezkeresi verilmez."

2. 27.02.2003 Tarih ve 4817 Sayılı Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun'a Göre Çalışma Hakkının Kullanımı

Çalışma hakkı, kişiye tanınması gereken temel hak olduğu için, kamu haklarından olma niteliği ağır basmaktadır. Çünkü çalışma hakkının özel hukuk ilişkisi doğurma niteliği ancak bu hakkın tanınmasından sonra söz konusu olabilir.⁴⁰

Yabancıların Türkiye'de Çalışma hakkını kullanabilmeleri için Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun'a göre yerine getirmeleri gereken usuli işlemler vardır. Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun yabancıların çalışma hakkını kullanımını tüm ayrıntılarıyla ve iyi bir sistem içerisinde düzenlemiştir. Buna göre, yabancılar çalışma hakkını kullanabilmek için üç şartı yerine getirmelidirler. Bunlar çalışma izni ile çalışma vizesi alınması, ikamet izni alınması ve bildirim yükümlülüğüdür.

a) Çalışma İzni ve Çalışma Vizesi

Yabancıların Türkiye'de çalışabilmeleri için yerine getirmeleri gereken usuli işlemler 27.02.2003 tarih ve 4817 sayılı Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun'da⁴¹ ve bu Kanunun uygulamasını gösteren Yönetmelik'te⁴² düzenlenmiştir. Ayrıca, Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanunun Uygulama Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik çıkarılmıştır.⁴³ Bu düzenlemelere göre, ilk olarak yerine getirilmesi gereken usuli işlem, çalışma vizesinin alınmasıdır. Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun'a ve Uygulama Yönetmeliği'ne göre, yabancılar çalışma

⁴⁰ Çelikel, Gelgel, **a.g.e.**, s.126

⁴¹ RG.06.03.2003, Sayı 25040

⁴² RG.29.08.2003, Sayı 25214

⁴³ RG.24.04.2004, Sayı 25442

vizesi için başvurularını yurt dışında Türkiye Cumhuriyeti temsilciliklerine yapabilirler. Yurt içinde çalışma izni başvuru mercii ise Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'dır. Yurt dışındaki temsilciliklere yapılan izin başvuruları da doğrudan Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'na iletilir. Genel kural yabancının Türkiye'de kanunlarla yabancılara men edilmemiş işler için çalışma izni başvurularını yurt dışındaki Türkiye Cumhuriyeti temsilciliklerine yapmasıdır. Bu durumda yabancıya çalışma izin belgesi verilir. Akabinde yabancının bir de çalışma vizesi alıp Türkiye'ye giriş yapması ve çalışma meşruhatlı ikamet izni alması zorunludur. Çalışma vizesi ile ikamet izni olmadan çalışma izninin bir değeri yoktur, çünkü yabancıya Türkiye'de çalışma hakkı vermez.

Çalışma vizesi almadan bir yabancının yurt içinde çalışma izni alabilmesinin şartı ise, en az altı ay süreli ikamet tezkeresi alınmış olması ve bu sürenin sona ermemiş olmasıdır. Yabancı Türkiye'ye öğrenim amacı dışında herhangi bir amaçla gelir ve altı ay süreli ikamet izni almışsa, bu süre bitmeden çalışma izni başvurusunu yurt içinde doğrudan Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'na yapabilir. Bu başvuruda çalışma vizesinin alınmış olması koşulu aranmayacaktır.⁴⁴

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı izin başvurularını değerlendirirken ilgili mercilerin görüşlerini alır. Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun'un 13'üncü maddesine göre; "Yabancılara, bu kanunla getirilen koşullara bağlı olarak çalışabilecekleri meslek, sanat veya işlerle ilgili çalışma izinleri, ilgili mercilerin mesleki yeterlilik dahil görüşleri alınmak suretiyle Bakanlıkça verilir."

Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun'un 14'üncü maddesinde çalışma izni verilmesi veya uzatılması isteminin reddedileceği haller sayılmıştır. Buna göre; "a) İş piyasasındaki durum ve çalışma

⁴⁴ Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanunun Uygulama Yönetmeliği madde 4, 6, 7.
Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun madde 12.

hayatındaki gelişmeler ve istihdama ilişkin sektörel ve ekonomik konjonktür değişikliklerinin çalışma izni verilmesine elverişli olmaması,

b) Başvurulan iş için ülke içinde, dört haftalık süre içerisinde o işi yapacak aynı niteliğe sahip kişinin bulunması,

c) Yabancınnın geçerli bir ikamet tezkeresinin bulunmaması,

d) Bir işyeri, işletme veya meslek için izin talebi reddedilen yabancınnın aynı işyeri, işletme veya aynı meslek için izin talebinin reddedildiği tarihten itibaren bir yıl geçmeden yeniden izin talebinde bulunması,

e) Yabancınnın çalışmasının milli güvenlik, kamu düzeni, genel asayiş, kamu yararı, genel ahlak ve genel sağlık için tehdit oluşturması,

hallerinde izin istemi reddedilir.”

Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun’un 15’inci maddesi de, reddi gerektiren bu hallerden birinin varlığının sonradan tespit edilmesi halinde, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı’nın vermiş olduğu çalışma iznini iptal edeceğini ve ilgili Bakanlığa durumu bildireceğini belirtmiştir.

Burada önemli olan husus, tüm çalışma izin başvuruları Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı’na yapılacak olmakla birlikte, Türk hukukunda istisnai bir durum vardır. Doğrudan Yabancı Yatırımlarda Yabancı Uruklu Personel İstihdamı Hakkındaki Yönetmelik istisnai bir izin alma usulünü getirmiştir. Bu Yönetmelik, genel düzenlemeler yanında, 4875 sayılı Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kanunu⁴⁵ çerçevesinde faaliyette bulunan şirket, şube ve irtibat büroları kapsamında istihdam edilecek yabancıların çalışma izinlerini özel olarak düzenlemiştir. Bu gruba giren yabancıların

⁴⁵ RG.17.06.2003, Sayı 25141

Çalışma izni almalarının usul ve esasları 06.09.2003 tarihinde yürürlüğe giren Doğrudan Yabancı Yatırımlarda Yabancı Uyruklu Personel İstihdamı Hakkındaki Yönetmelik'te özel olarak düzenlenmiştir.⁴⁶ Yönetmeliğin 2'nci maddesine göre; "Bu Yönetmelik, zellik arz eden doğrudan yabancı yatırımlarda ve irtibat bürolarında istihdam edilecek yabancı uyruklu kilit personele uygulanır."

Madde hükmünde kilit personel adı altında bir gruptan söz edilmiş, "Tanımlar" başlıklı 4'üncü maddesinde de kilit personelin tarifi yapılmıştır. Aynı tarifi Yabancıların alışma İzinleri Hakkında Kanunun Uygulama Yönetmeliği'nin 3'üncü maddesinde de görüyoruz. Buna göre; "şirketin üst yönetiminde yada yürütme pozisyonunda çalışmak, şirketin tamamını veya bir bölümünü yönetmek, şirketin denetçilerinin, idari veya teknik personelinin işlerini denetlemek veya kontrol etmek, yada şirkete yeni personel almak yada mevcut personelin işine son vermek veya bu konularda teklif yapmak alanlarından en az bir tanesinde görev alan veya bu konularda yetki sahibi; şirket ortağı, yönetim kurulu başkanı, yönetim kurulu yesi, genel müdür, genel müdür yardımcısı, şirket müdürü, şirket müdür yardımcısı ve benzeri mevkilerde görev yapan kişi; şirketin hizmetleri, araştırma cihazları, teknikleri yada yönetimi için temel sayılan bilgiye sahip kişi; irtibat bürolarında; yurt dışındaki ana şirket tarafından adına yetki belgesi düzenlenen en fazla bir kişi Kilit Personel sayılır."

"Kilit Personel" denilen bu özel grubun çalışma izinlerine ilişkin usul ve esaslar özel olarak düzenlenmiştir.

⁴⁶ RG.29.08.2003, Sayı 25214

(1) Çalışma İzni Türleri

Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun dört çeşit çalışma izni düzenlemiştir.⁴⁷ Bunlar: süreli çalışma izni, süresiz çalışma izni, bağımsız çalışma izni ve istisnai çalışma iznidir.

Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun'un 5'inci maddesinde süreli çalışma izni düzenlenmiştir. Buna göre; "Türkiye'nin taraf olduğu ikili yada çok taraflı sözleşmelerde aksi öngörülmedikçe süreli çalışma izni iş piyasasındaki durum, çalışma hayatındaki gelişmeler, istihdama ilişkin sektörel ve ekonomik konjonktür değişiklikleri dikkate alınarak yabancının ikamet izninin süresi ile hizmet akdinin veya işin süresine göre, belirli bir işyeri veya işletmede ve belirli bir meslekte çalışmak üzere en çok bir yıl geçerli olmak üzere verilir."

Süreli çalışma iznini uzatma imkanı mevcuttur.

Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun'un 6'ncı maddesinde süresiz çalışma izni düzenlenmiştir. Buna göre; "Türkiye'nin taraf olduğu ikili yada çok taraflı sözleşmelerde aksi öngörülmedikçe Türkiye'de en az sekiz yıl kanuni ve kesintisiz ikamet eden veya toplam altı yıllık kanuni çalışması olan yabancılara, iş piyasasındaki durum ve çalışma hayatındaki gelişmeler dikkate alınmaksızın ve belirli bir işletme, meslek, mülki veya coğrafi alanla sınırlandırılmaksızın süresiz çalışma izni verilebilir."

Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun'un 7'nci maddesinde bağımsız çalışma izni düzenlenmiştir. Buna göre; "Bağımsız çalışacak yabancılara, Türkiye'de en az beş yıl kanuni ve kesintisiz olarak ikamet etmiş olmaları koşuluyla Bakanlıkça bağımsız çalışma izni verilebilir."

⁴⁷ Çelikel, Gelgel, a.g.e., s.132

Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun'un 8'nci maddesinde de istisnai çalışma izni düzenlenmiştir. Sekiz bent halinde istisnai haller sayılmış ve bu hallerde ikamet süresine tabi olmaksızın çalışma izni verilebileceği belirtilmiştir.⁴⁸ Sekiz bent olarak sayılmış hallerden her biri sekiz ayrı yabancı grubunu düzenlemiştir. Bu yabancılar kanuni sürelerle tâbi olmaksızın çalışma izni alabileceklerdir. Bu yabancı grupları şunlardır:

- Bir Türk vatandaşı ile evli olan ve eşiyle Türkiye'de evlilik birliği içinde yaşayan veya evlilik birliği en az üç yıl sürdükten sonra sona ermiş olmakla birlikte Türkiye'de yerleşmiş olan yabancılar ile bunların Türk vatandaşı eşinden olan çocukları.
- Terk beyanını kullanarak evlenme ile yabancı kocasının vatandaşlığını kazanan kadınlar ile seçme hakkını kullanarak Türk vatandaşlığından ayrılan kişiler veya kendisine Türk vatandaşlığı kazandıran evliliğin sona ermesinden itibaren üç yıl içinde eski vatandaşlığına dönen kadınlar.
- Türkiye'de doğan veya kendi milli kanununa, vatansız ise Türk mevzuatına göre rüşt yaşını doldurmadan Türkiye'ye gelen ve Türkiye'de meslek okulu, yüksek okul veya üniversiteden mezun olan yabancılar.
- 2510 sayılı İskan Kanunu'na göre muhacir, mülteci veya göçebe olarak kabul edilen yabancılar.
- Avrupa Birliği üyesi ülke vatandaşları ile bunların Avrupa Birliği üyesi ülkelerin vatandaşı olmayan eş ve çocukları.
- Yabancı devletlerin Türkiye'deki büyükelçilikleri ile konsolosluklarında ve uluslar arası kuruluşların temsilciliklerinde görevli diplomat, idari ve teknik personelin hizmetinde çalışanlar ile karşılıklılık ilkesi çerçevesinde olmak ve

⁴⁸ Çelikel, Gelgel, a.g.e., s.133

görev süresiyle sınırlı kalmak üzere Türkiye’de bulunan büyükelçilikler, konsolosluklar ve uluslar arası kuruluşların temsilciliklerinde görevlendirilen diplomatların ve idari ve teknik personelin eş ve çocukları.

- Bilimsel ve kültürel faaliyetler amacıyla bir ayı aşan ve sportif faaliyetler amacıyla dört ayı aşan süre ile geçici olarak Türkiye’ye gelecek yabancılar.

- Kanunla yetki verilen bakanlıklar ile kamu kurum ve kuruluşlarınca sözleşme veya ihale usulleriyle mal ve hizmet alımı, bir işin yaptırılması veya bir tesisin işletilmesi işlerinde çalıştırılacak kilit personel niteliğindeki yabancılar.

Sonuç olarak, çalışma izni ile ilgili tüm bu düzenlemeleri de dikkate aldığımızda, Türkiye’de yabancıların çalışmasının, izne bağlı olduğunu görüyoruz.⁴⁹ Zaten Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun’un amacı, yabancıların Türkiye’de çalışmalarını izne bağlamak ve izin esaslarını belirlemektir (md.1).

Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun’un 4’üncü maddesine göre; “Türkiye’nin taraf olduğu ikili yada çok taraflı sözleşmelerde aksi öngörülmedikçe, yabancıların Türkiye’de bağımlı veya bağımsız çalışmaya başlamadan önce izin almaları gerekir.”

Bunun yanında, çalışma izninin verilmesinde, karşılıklılık ilkesi gözetileceği açıkça belirtilmiş,⁵⁰ sektörel temelde sınırlama, belirli bir mülki birimde yada coğrafi alanda sınırlama yetkisi de idareye tanınmıştır.⁵¹ Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun’un 11’inci maddesine göre; “Türkiye’nin taraf olduğu ikili veya çok taraflı sözleşmelerle sağlanan haklar

⁴⁹ Roma Aybay, **Yabancılar Hukuku**, İstanbul, 2005, s.156

⁵⁰ Aybay, **a.g.e.**, s.157

⁵¹ Aybay, **a.g.e.**, s.158

saklı kalmak kaydıyla ve karşılıklılık ilkesi çerçevesinde çalışma izinleri, iş piyasasındaki durum ve çalışma hayatındaki gelişmeler, istihdama ilişkin sektörel ve ekonomik konjonktür koşullarının gerekli kıldığı hallerde, belirli bir süre için, tarım, sanayi veya hizmet sektörleri, belirli bir meslek, işkolu veya mülki ve coğrafi alan itibariyle sınırlandırılabilir.”

(2) Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun’un Kapsamı

Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun’un kapsamı 2’nci maddede belirtilmiştir. Buna göre, “Bu kanun; 5901 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu’nun 28’inci maddesi ile 5680 sayılı Basın Kanunu’nun 13’üncü maddesi ve 231 sayılı Basın Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğünün Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin kapsamına giren, Bakanlıklar, kamu kurum ve kuruluşlarınca kanunla verilen yetkiye dayanarak çalışma izni verilen veya istihdam edilen ve karşılıklılık ilkesi, uluslar arası hukuk ve Avrupa Birliği hukuku esasları dikkate alınarak çalışma izninden muaf tutulan yabancılar dışında, Türkiye’de bağımlı ve bağımsız olarak çalışan yabancıları, bir işveren yanında meslek eğitimi gören yabancıları ve yabancı çalıştıran gerçek ve tüzel kişileri kapsar.”

Madde hükmünden anlaşıldığı üzere, Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun kapsamı dışında kalan yabancı grupları şunlardır:

- Türk vatandaşlığından Bakanlar Kurulu izniyle çıkmış olanlar.⁵²

⁵² 5901 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu’nun 28’inci maddesine göre; “Doğumla Türk vatandaşı olup da çıkma izni almak suretiyle Türk vatandaşlığını kaybedenler ve kendileri ile birlikte işlem gören çocukları; milli güvenliğe ve kamu düzenine ilişkin hükümler saklı kalmak kaydıyla askerlik hizmetini yapma yükümlülüğü, seçme ve seçilme, kamu görevlerine girme ve muafin araç veya ev eşyası ithal etme hakları dışında, sosyal güvenliğe ilişkin kazanılmış hakları saklı kalmak ve bu hakların kullanımında ilgili kanunlardaki hükümlere tabi olmak şartıyla Türk vatandaşlarına tanınan haklarda aynen yararlanmaya devam ederler.

- 5187 sayılı Yeni Basın Kanunu ve 231 sayılı Basın Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğünün Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin kapsamına giren yabancılar.⁵³

- Bakanlıklar, kamu kurum ve kuruluşlarınca kanunla verilen yetkiye dayanarak çalışma izni verilen veya istihdam edilen yabancılar.

- Karşılıklılık ilkesi, uluslararası hukuk ve Avrupa Birliği hukuku esasları dikkate alınarak çalışma izninden muaf tutulan yabancılar.

Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun'un Uygulama Yönetmeliği'nin "Çalışma İzni Muafiyetleri" başlıklı 55'inci maddesinde çalışma izninden muaf yabancı grupları sayılmıştır. Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun'un Uygulama Yönetmeliği'nde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik⁵⁴ ile de 55'inci maddede değişiklik yapılmıştır. Buna göre, çalışma izninden muaf yabancı grupları şunlardır:

aa) Türkiye'nin taraf olduğu ikili yada çok taraflı sözleşmelerle çalışma izninden muaf tutulanlar.

bb) Daimi ikametgahları yurt dışında olup bilimsel, kültürel ve sanatsal faaliyetler amacıyla bir aydan az süre için geçici olarak Türkiye'ye gelen yabancılar.

cc) Türkiye'ye ithal edilen makine ve teçhizatın montajı, bakım ve onarımı, kullanımına ilişkin eğitiminin verilmesi veya teçhizatı teslim almak veya Türkiye'de arızalanan araçların tamiri amacıyla; Türkiye'ye giriş tarihinden

⁵³ Aybay, a.g.e., s.159

⁵⁴ 24.04.2004 Tarih 25442 Sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

itibaren üç ayı geçmemek ve bu durumu ibraz edeceği belgeler ile kanıtlamak koşuluyla gelenler.

dd) Türkiye'den ihraç edilen ya da Türkiye'ye ithal edilen mal ve hizmetlerin kullanılmasına ilişkin eğitim amacıyla Türkiye'ye giriş tarihinden itibaren üç ayı geçmemek ve bu durumu ibraz edeceği belgeler ile kanıtlamak koşuluyla Türkiye'de bulunanlar

ee) Türkiye'de fuar ve sirklerde gösteri ve benzeri görevli olarak Türkiye'ye giriş tarihinden itibaren altı ayı geçmemek ve bu durumu ibraz edeceği belgeler ile kanıtlamak koşuluyla bulunanlar.

ff) Eğitim süresiyle sınırlı olmak üzere durumunu ibraz edeceği belgeler ile kanıtlayarak üniversiteler ile kamu kurum ve kuruluşlarına bilgi ve görgülerini artırmak üzere gelen yabancılar.

gg) Sosyo - kültürel ve teknolojik alanlar ile eğitim konularında üç ayı aşmayan bir sürede Türkiye'ye önemli hizmet ve katkı sağlayabilecekleri ilgili mercilerce bildirilenler.

hh) Karşılıklılık esasına göre, öğrenci değişim programları çerçevesinde staj süreleri ile sınırlı kalmak kaydıyla özel veya kamu kurum ve kuruluşlarında staj yapacak yabancı öğrenciler.

ıı) Türkiye'nin taraf olduğu ikili ya da çok taraflı sözleşmeler gereğince veya konsorsiyumlar tarafından yürütülecek ulusal, uluslararası projelerde veya uluslararası kuruluşlarda çalışacak yabancılar.

jj) Bir yıl içerisinde görev süresi altı ayı geçmemek kaydıyla Türkiye'ye gelen tur operatörü temsilcisi yabancılar.

kk) Türkiye Futbol Federasyonu'nca veya Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğünce talepleri uygun bulunan yabancı futbolcular ile diğer sporcu ve antrenörler sözleşmeleri süresince.

b) İkamet İzni

Türkiye Cumhuriyeti temsilciliklerine çalışma izni için başvuran, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı tarafından kendisine çalışma izni verilen yabancı, bunun yanında çalışma vizesi ile ikamet izni almak zorundadır. Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun'un 12'nci maddesine göre; "Çalışma izni ancak gerekli çalışma vizesi ile ikamet izni alınması halinde geçerlidir."

Görüldüğü gibi, çalışma vizesi ile ikamet izni almayan yabancıların Türkiye Cumhuriyeti temsilciliklerine başvurarak elde ettiği çalışma izninin Türkiye'de çalışmak için yeterliği yoktur. 12'nci maddenin devamında; "Çalışma izin belgesini alan yabancıların, bu belgeyi aldıkları tarihten itibaren en geç doksan gün içinde ülkeye giriş vizesi talebinde bulunmaları, ülkeye giriş yaptıkları tarihten itibaren en geç otuz gün içinde İçişleri Bakanlığına ikamet tezkeresi almak için başvurmaları zorunludur", hükmü yer almıştır.

Buradaki "Ülkeye giriş vizesi" çalışma vizesini ifade ediyor. Çünkü yabancıların pasaportlarındaki vize etiketinin amaç bölümü, vizenin çalışmak üzere verildiğini gösteren bir açıklama içerir.⁵⁵ Bu bir çalışma vizesidir. İkamet izninde de aynı şey söz konusu. Çalışma izni ve çalışma vizesi alma koşullarını yerine getirip ülkeye giriş yapan yabancı, Türkiye'de çalışabilmek

⁵⁵ Aybay, a.g.e., s.155

için ikamet izni almak zorundadır. Bu yabancıya “çalışma amaçlı ikamet izni” verilir.⁵⁶

İkamet izni 5683 sayılı Yabancıların Türkiye’de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun’da düzenlenmiştir. Yabancıların Türkiye’de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun’un 3’üncü maddesine göre; “Türkiye’de bir aydan fazla kalacak yabancılar bu müddet bitmeden ikamet tezkeresi almak için gerekli beyannameyi doldurmak üzere yetkili emniyet makamlarına bizzat veya bilvasıta müracaat etmekle ödevlidirler.

İş tutmak maksadıyla Türkiye’ye gelen yabancılar geldikleri tarihten itibaren bir ay zarfında ve her halde çalışmaya başlamazdan evvel ikamet tezkeresi almış bulunmalıdırlar.

Konferans, konser vermek gibi kültürel faaliyetlerde bulunmak üzere turneye çıkmış olup da Türkiye’ye gelen yabancılar, bu faaliyetleri bir aydan fazla sürmemek şartıyla, bu kayıttan müstesnadır.”

Yabancıların Türkiye’de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun’un 7’nci maddesine göre; “Sırf iş tutmak için gelecek sanat ve meslek erbabı olup da tutacağı iş, kanunlar gereğince Türk vatandaşlarına hasredilmiş bulunan yabancılara ikamet tezkeresi verilmez.”

Türkiye’de çalışacak yabancılar şahsi ikamet tezkeresi almak zorundadırlar.⁵⁷ Yabancıların Türkiye’de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun’un 9’uncu maddesinin 3’üncü fıkrasına göre; “İkamet tezkereleri şahsi olmakla beraber karı, koca ve bunların on sekiz yaşını doldurmamış çocuklarına ya hepsi için, yahut çocukların baba veya annelerinin refakat

⁵⁶ Bülent Çiçekli, **Yabancılar ve Polis**, Ankara, 2005, s.75

⁵⁷ Tekinalp, **a.g.e.**, s.128

hanesine kaydı suretiyle müşterek ikamet tezkeresi verilebilir. İş sahibi olanların şahsi ikamet tezkeresi almaları zorunludur.”

c) Bildirme Yükümlülüğü

Çalışma izni, çalışma vizesi, ikamet izni alan yabancı bir de durumunu bildirme yükümlülüğüne tabidir. Yabancıların Türkiye’de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun’un 15’inci maddesi yabancıya bildirme yükümlülüğü yüklemiştir. Yabancıların Türkiye’de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun’un 16’ncı maddesi de bildirme yükümlülüğünü yanlarında yabancı çalıştıranlara yüklemiştir. Aynı mükellefiyeti Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun’da da görüyoruz. Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun’un “Bildirim yükümlülüğü” başlığını taşıyan 18’inci maddesine göre; “a) Bağımsız çalışan yabancılar, çalışmaya başladıkları tarihten ve çalışmanın bitiminden itibaren,

b) Yabancı çalıştıran işverenler yabancıнын çalışmaya başladığı tarihten, çalışma izninin verildiği tarihten itibaren otuz gün içerisinde çalışmaya başlamaması halinde bu sürenin bitiminden itibaren ve herhangi bir nedenle hizmet akdinin sona erdiği tarihten itibaren,

En geç 15 gün içerisinde durumu Bakanlığa bildirmekle yükümlüdürler.”

Bunun yanında çalışma izni verme yetkisinde ilgililerin bildirme yükümlülüğü de Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun’un 19’uncu maddesinde düzenlenmiştir. Bu maddeye göre; “Yabancılarla çalışma izni verme yetkisi bulunan bakanlıklar ile kamu kurum ve kuruluşları, çalışma iznini verdikleri, çalışma izin süresini uzattıkları ve çalışma iznini iptal ettikleri tarihten, yabancı istihdam eden bakanlıklar ile kamu kurum ve kuruluşları ise

çalıştırmaya başladıkları tarihten itibaren en geç 30 gün içinde yabancı ile ilgili tüm bilgileri Bakanlığa bildirirler.”

Burada söz edilen izin verme yetkisi bulunan kurumlar Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun’un kapsamı dışında olan kurumlardır.

B) TATARİSTAN CUMHURİYETİ’NDE YABANCILARIN ÇALIŞMA HAKKI

1. Tatar Hukukunda Yabancıların Çalışma Hakkı İle İlgili Kabul Edilen Sistem

Rusya Federasyonu’na dahil olan Tataristan Cumhuriyeti Rusya Federasyonu’na dahil bir ülke olup, federal kanunlara tâbidir. Tataristan Cumhuriyeti, Rusya Federasyonu ile üç önemli belgeyle birleşmiştir. Bu belgeler; Rusya Federasyonu Anayasası, Tataristan Anayasası, Rusya Federasyonu ile Tataristan Cumhuriyeti arasında akdedilen 15 Şubat 1994 tarihli Sözleşmedir. Tataristan, Rusya Federasyonu’na dahil bir Cumhuriyettir. Rusya Federasyonu ile Tataristan Cumhuriyeti arasında akdedilen 15 Şubat 1994 tarihli Sözleşmeyle ve Rusya Federasyonu yetki alanına giren konularla sınırlı olarak Tataristan’ın devlet niteliği tamdır. Yasama, yürütme, yargı erklerini bu sınırlar içinde kullanan bir hukuk devletidir (Tataristan Anayasası md.1, bent 1). Milletlerarası ilişkiler de bu sınırlar çerçevesinde yürütülür (Tataristan Anayasası md.1, bent 4). İnsan hak ve özgürlüklerini azaltan herhangi bir kanun çıkarılamaz ve Anayasadaki herhangi bir hak ve özgürlüğü azaltacak şekilde yorumlanamaz (Tataristan Anayasası md.58). Tataristan Cumhuriyeti sınırları içinde Tataristan

Anayasası, Tataristan Cumhuriyeti Kanunları, Rusya Federasyonu Anayasası, federal kanunlar geçerlidir (Tataristan Anayasası md.60).

1993 tarihli Rusya Federasyonu Anayasası'nın 62'nci maddesinde "eşitlik sistemi", diğer adıyla "tebayı temsil sistemi" yer almıştır. Rus hukuk doktrinde bu prensip "milli rejim" olarak adlandırılmıştır.⁵⁸ Buna göre, kural olarak vatandaş ile yabancı eşittir. Rusya Federasyonu Anayasası'nın 62'nci maddesinin 3'üncü bent hükmüne göre; "Yabancı uyruklu kişiler ve vatansızlar Rusya Federasyonu'nda Rus vatandaşları ile eşit olarak haklardan yararlanırlar ve yükümlülöklere tâbidirler. Federal kanunla veya milletlerarası sözleşme ile belirlenen durumlar saklıdır." Bu hükümden çıkan sonuç, yabancıların hakları ancak federal kanunla veya milletlerarası sözleşme ile kısıtlanabileceğinden, federasyona bağılı bölgeler yabancıların haklarını sınırlayan düzenlemeler yapamazlar.⁵⁹ Rusya Federasyonu bölgesi olan Tataristan Cumhuriyeti kanunları federal nitelikte kanun olmadığından, yabancıların haklarını kısıtlayan hükümler getirilemez. Rus hukukunda milli rejim prensibi kesindir. Mahkeme veya diğer organlar karşılıklılık şartını arama yoluna başvuramazlar. Ancak federal kanunla veya milletlerarası sözleşme ile karşılıklılık şartı öngörölmüş ise, Rusya Federasyonunda mahkemeler veya diğer organlar karşılıklılık şartını arayabilirler.⁶⁰

Çalışma hakkını düzenleyen Rusya Federasyonu Anayasası'nın 37'nci maddesine göre, "Çalışma serbesttir. Herkes mesleğini, faaliyet türünü seçme ve çalışma hakkına sahiptir, hizmetin karşılığına herkesin hakkı vardır, hiçbir ayırım yapılamaz ve bu karşılık federal kanunla belirlenen asgari ücretten az olamaz." Çalışma hakkını düzenleyen Rusya Federasyonu Anayasası'nın 37'nci maddesinde vatandaş ile yabancı arasında hiçbir ayırım yapılmamış olup, eşitlik prensibi (Rusya ve Tataristan

⁵⁸ Mark Boguslavskiy, **Mejdunarodnoye Chastnoye Pravo**, Moskova, 2004, s.80

⁵⁹ Boguslavskiy, **a.g.e.**, s.80

⁶⁰ Boguslavskiy, **a.g.e.**, s.85

doktrinde “milli rejim” adıyla tabir edilmektedir) korunmuştur. Bu maddeye göre, Rus vatandaşı olmayıp ta Rusya Federasyonu sınırları içinde bulunan kişiler Rus vatandaşlarının sahip olduğu haklardan yararlanırlar. Rusya Federasyonu’nda yabancılar Rus vatandaşlarının sahip olduğu haklardan aynen yararlandırılır. Hatta kendi ülkelerinde kullanamadıkları hakları bile Rusya Federasyonu’nda kullanabilirler. Bu konuda Rus vatandaşlarıyla eşittirler. Fakat Rusya Federasyonu kanunlarının öngörmediği, kendi vatandaşlarının da yararlanamadığı haklardan yabancılar kendi ülkelerinde yararlanıyor olmaları gerekçesiyle Rusya Federasyonu’nda da bu hakların kendilerine tanınmasını isteyemezler. Rusya Federasyonu Anayasası uluslararası hukuk normlarına göre hak ve özgürlükleri garanti etmekte (md. 17), eşitlik esasını getirmektedir (md.62). Yabancılar ve vatansızlar Rusya Federasyonu’nda Rus vatandaşları ile eşit olarak hak ve yükümlölük sahibidirler. Federal kanunlar veya uluslararası sözleşmelerle öngörülen durumlar istisna teşkil eder. Rusya hukukunda eşitlik esası geniş uygulama alanına sahip anayasal bir ilkedir. Anayasal hükme göre eşitlik esastan her türlü sapma ancak federal kanun veya uluslararası sözleşme ile mümkündür. Rus hukukunda eşitlik esası kesindir. Mahkemeler ve diğerk organlar karşılıklılık koşulunu arama yoluna dahi başvıramazlar. Bunun tek istisnası, federal kanunla veya uluslararası sözleşme ile karşılıklılık şartı öngörölmüş olmasıdır. Rusya Federasyonu Anayasası’nın 34’üncü maddesi; “Herkes teşebbüste ve kanunla yasaklanmamış diğerk ekonomik faaliyetlerde bulunmak için yeteneklerini ve malvarlığını serbestçe kullanma hakkına sahiptir”, demektedir. Yetenekleri serbestçe kullanabilme hakkı vatandaş yabancı ayrımı gözetilmeksizin herkese tanınmıştır. Yine Rusya Federasyonu Anayasası’nın 17’nci maddesinde, “Rusya Federasyonu’nda kişilerin ve vatandaşların hak ve özgürlükleri işbu Anayasa ve milletlerarası hukuk prensip ve normlarına uygun olarak tanınmakta ve garanti edilmektedir”, hükmü yer almıştır. Göröldüğü gibi, Rusya Federasyonu Anayasası’nda hak ve hürriyetler bakımından vatandaş ile yabancı eşit tutulmuştur. Eşitlik sistemi Anayasa’da tanınmış ve garanti edilmiştir.

Tataristan Cumhuriyeti Anayasası'na gelince, yabancılara ilişkin düzenlemeler Tataristan Cumhuriyeti Anayasası'nda tek madde halinde düzenlenmiştir. Üç fıkradan oluşan 23'üncü maddeye göre; "Yabancılar ile vatansızlar, kanunlarla aksi öngörülmedikçe, tüm anayasal hak ve özgürlüklerden Tataristan Cumhuriyeti vatandaşları ile eşit olarak yararlanırlar.

Yabancıların ve vatansızların hukuki durumu Tataristan Cumhuriyeti kanunları ve milletlerarası sözleşmelerle düzenlenir.

Tataristan Cumhuriyeti sınırları içinde bulunan yabancılar ile vatansızlar Tataristan Anayasasına ve kanunlarına saygı göstermek ve uymak zorundadırlar."

Tataristan Anayasası'nda da "kanunlarla aksi öngörülmedikçe" ifadesi ile istisna getirilerek, yabancı ile vatandaşın eşit olduğu vurgulanmıştır. Kural olarak yabancı ile vatandaş eşittir, kanunla veya milletlerarası sözleşme ile yabancıların hakları kısıtlanabilir.

Anayasa dışında, yabancı ile vatandaşın eşitliğinin vurgulandığı kanuni dayanak, 25.07.2002 tarihli 115-F3 sayılı Rusya Federasyonu'nda Yabancıların Hukuki Durumuna İlişkin Federal Kanun'dur. Söz konusu Kanun 24.06.1981 tarihli Yabancıların Hukuki Durumuna İlişkin Kanun yerine yürürlüğe girmiştir. Bu Kanun yabancıların iş ilişkileri, tatil, sağlık, sosyal güvence, mülkiyet hakları, eğitim hakları, evlilik ve aile ilişkilerini düzenlemektedir. Kanun'un, Rusya Federasyonu'nda Yabancıların Hukuki Durumunun Temelleri başlığını taşıyan 4'üncü maddesi, "Yabancılar Rusya Federasyonunda Rus vatandaşlarıyla eşit haklardan yararlanırlar ve eşit yükümlülöklere tabidirler. Federal kanunlarla öngörölen haller istisnadır", demektedir. Kanun'un, "Yabancıların Rusya Federasyonu'nda Hukuki

Durumuna İlişkin Düzenlemeler” başlığını taşıyan 3’üncü maddesi, “Yabancıların Rusya Federasyonu’nda hukuki durumunu düzenleyen mevzuat Rusya Federasyonu Anayasası’na dayanır ve işbu Federal Kanun ile diğer federal kanunlardan teşekkül eder. Bunun yanında, yabancıların Rusya Federasyonu’nda hukuki durumu Rusya Federasyonu’nun milletlerarası sözleşmeleriyle belirlenir”, demektedir. Görüldüğü gibi, Rusya Federasyonu Anayasası’ndaki hüküm Rusya Federasyonu’nda Yabancıların Hukuki Durumuna İlişkin Federal Kanun’da da tekrar edilmiştir. Yabancı ile vatandaş hem haklar hem yükümlülükler bakımından eşit durumdadır. Federal kanunlarla yabancıların çalışma haklarını kısıtlayan düzenlemeler yapılabilecektir.

Bunun dışında, 21.10.1994 tarihli Rusya Federasyonu Medeni Kanunu da “milli rejim” prensibini teyit eden önemli kaynaktır.⁶¹ Medeni Kanun’un 2’nci maddesinin 1’inci bendinin 4’üncü fıkrasında, “Medeni hukuk, borçlar hukuku kuralları, aksi federal kanunla öngörülmemiş ise, yabancı gerçek kişilerin, vatansızların, yabancı tüzel kişilerin katılımı söz konusu olan ilişkilere uygulanır”, denilmektedir. Hukuki ilişkilere uygulanan kurallar yabancı – vatandaş ayrımı gözetilmeksizin herkes için eşit olarak geçerlidir.

Rus hukukunda yabancıların hukuki durumuna ilişkin temel prensipler şunlardır:⁶²

- Yabancılar Rusya Federasyonu vatandaşlarıyla aynı hak ve özgürlükleri kullanırlar ve aynı yükümlülöklere tabidirler;
- Yabancılar sosyal ve mali durum, ırk ve milliyet durumu, cinsiyet, eğitim, dil, din ile ilişki, meşguliyet türü ve sair durumlar göz önüne alınmaksızın kanun önünde eşittirler.

⁶¹ Boguslavskiy, **a.g.e.**, s.81

⁶² Boguslavskiy, **a.g.e.**, s.124

Örnek verecek olursak, Rusya Federasyonu Anayasası'nın 19'uncu maddesinin 3'üncü fıkrasında kadın - erkek eşitliği kabul edildiğinden, Rusya'da çalışmak isteyen yabancı kadın, vatandaşı olduğu ülkede çalışmak için kocasının iznine tabi olsa bile, Rusya Federasyonu'nda çalışması için böyle bir izne ihtiyacı yoktur.⁶³

Rusya Federasyonu ve Tataristan Cumhuriyeti hukukunda milletlerarası sözleşmelerin yerini belirtmekte yarar vardır. Rusya Federasyonu Anayasası'nın 15'inci maddesine göre, milletlerarası hukuk normları, genel kabul gören prensipler, Rusya Federasyonu'nun akdettiği milletlerarası sözleşmeler Rus hukuk sistemini oluşturan öğelerdir. Mahkemeler ve diğer organlar bu normları uygulayabilir, ilgili gerçek ve tüzel kişiler bu normlara atıf yapabilirler.⁶⁴ Eğer Rusya Federasyonu'nun taraf olduğu bir milletlerarası sözleşme ile kendi yasalarının öngördüğünden farklı bir kural konuluyorsa bu takdirde milletlerarası sözleşmenin hükümleri uygulanır (Rusya Federasyonu Anayasası md.15 bent 4). Rus doktrininde ağırlıkta olan görüşe göre, kanun ile milletlerarası sözleşme ilişkisi, bir genel kanun – özel kanun ilişkisidir.⁶⁵ Buna göre milletlerarası sözleşmeler özel kanun niteliğindedir ve öncelikle uygulanırlar. Rusya Federasyonu Anayasası'nın 15'inci maddesinin 4'üncü bent hükmünün aynısı ve benzeri hükümler diğer bazı Rusya Federasyonu mevzuatında belirtilmiştir.⁶⁶ Bu konuda Rusya Federasyonu Yüksek Mahkemesi 31.10.1995 tarihli 8 numaralı Kararı'nda, Rusya Federasyonu'nda geçerli bir milletlerarası sözleşme ile yapılan düzenleme olması halinde, mahkemelerin sözleşmeye

⁶³ Boguslavskiy, **a.g.e.**, s.125

⁶⁴ Boguslavskiy, **a.g.e.**, s.16

⁶⁵ Boguslavskiy, **a.g.e.**, s.46

⁶⁶ Rusya Federasyonu Medeni Kodeksi (md.7 bent 2), Aile Kodeksi, Medeni Usul Kodeksi, Tahkim Usulü Kodeksi, 1995 tarihli Milletlerarası Sözleşmeler Kanunu (md.5 bent 3) ve sair kanunlardır.

aykırı kanunları kullanamayacağını belirtmiştir.⁶⁷ Rusya Federasyonu Anayasası'nın 15'inci maddesinin 4'üncü bendi, milletlerarası hukuk normlarının ve genel kabul gören milletlerarası hukuk prensiplerinin, Rus hukuk sisteminin ögesi olduğunu belirttikten sonra, Anayasa'nın 17'nci maddesinin 1'inci bendi de, Rusya Federasyonu'nda insanların ve vatandaşların genel kabul gören prensiplere ve milletlerarası hukuk normlarına göre hak ve özgürlükleri tanınır ve garanti edilir, demektir. Genel kabul gören prensipler ve Rusya Federasyonu'nun, dolayısıyla da Tataristan Cumhuriyeti'nin taraf olduğu milletlerarası hukuk normları şu belgelerde yer almıştır:⁶⁸

- İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi
- 1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Birleşmiş Milletler Sözleşmesi
- Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Hakkında Milletlerarası Sözleşme
- Medeni Haklar ve Siyasi Haklar Hakkında Milletlerarası Sözleşme
- İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına Dair Avrupa Sözleşmesi.

Tatar Yabancılar hukukunda ve Rus Yabancılar hukukunda “yabancılık kavramı” değişik bir şekilde tanımlanmıştır. Rus hukukunda Rusya kişisi – yabancı kişi ayrımı yapılmaktadır. 13 Ekim 1995 tarihli Dış Ticaretin Devletçe Düzenlenmesine İlişkin Federal Kanun'un 2'nci maddesinde, Rusya kişisi “Rusya Federasyonu'nda ikamete sahip olan kişi”, şeklinde tanımlanmıştır. Aynı maddede yabancı, “yabancı bir ülke

⁶⁷ Boguslavskiy, **a.g.e.**, s.47

⁶⁸ Boguslavskiy, **a.g.e.**, s.121

hukukuna göre hakları düzenlenmiş olan kişi”, olarak tanımlanmıştır. 13 Ekim 1995 tarihli Dış Ticaretin Devletçe Düzenlenmesine İlişkin Federal Kanun’un verdiği tanıma göre yabancı, hak ve fiil ehliyetinin, vatandaşı olduğu ülke hukukuna göre belirlendiği kimsedir. Aynı madde hükmüne göre vatansızlar ise, ikamet ettikleri ülke hukukuna göre fiil ehliyetleri belirlenen kimselerdir. Rusya Federasyonu Vatandaşlığı Hakkında Kanun yabancı tanımını farklı bir şekilde vermiştir. Buna göre yabancı, Rusya Federasyonu vatandaşlığına sahip olmayan, buna karşılık yabancı ülke vatandaşlığına sahip olan kimsedir. Aynı kanuna göre vatansız ise, Rusya Federasyonu vatandaşı olmayan ve yabancı bir ülke vatandaşı olduğuna dair delillere sahip olmayan kimsedir. Çifte vatandaşlığa sahip Rusya Federasyonu vatandaşı Rusya’da Rus vatandaşı olarak nazara alınacaktır.

2. Tataristan Cumhuriyeti’nde Çalışma Hakkının Kullanımı

Rusya Federasyonu’nda yabancıların çalışması için yerine getirmeleri gereken usuli işlemlere gelince, bunlar ülkeye giriş vizesi, ülkede ikamet izni ve çalışma izni alınmasıdır. Rusya Federasyonu’nda Yabancıların Hukuki Durumları Hakkında 2002 tarihi Federal Kanun yabancıların çalışma hakkını düzenlemiştir. Kanunun 13’üncü maddesine göre, yabancılar Federal Kanunlarla aksi öngörülmedikçe her türlü mesleki faaliyetini Rusya Federasyonu’nda yürütebilirler ve iş sözleşmesi yapabilirler. Yabancıların diledikleri iş alanında çalışmaları serbesttir. Yabancı işçi veya işveren olsun yetkili makamlardan çalışma izni alması yeterlidir. Yabancı işçi çalıştıracak işveren Rus vatandaşı veya yabancı ülke vatandaşı da olsa yetkili makamlardan yabancı işçi çalıştırma izni alması gereklidir. Burada aranan tek koşul yabancı çalıştıracak olan kişinin yabancı işçi ile iş sözleşmesi yapmış olmasıdır. Yabancı çalıştırma iznini hem Rus vatandaşları hem yabancı işverenler almak zorundadır. Bunun yanında iş sözleşmesi yapmış olan yabancılar da çalışma izni almak zorundadırlar. Yabancıların çalışma

izni almaları genel kuraldır. Bunun istisnaları kanunda tek tek sayılmıştır. Buna göre çalışma izni almadan çalışma hakkını kullanabilecek yabancılar şunlardır:

- Rusya Federasyonu'nda süresiz ikamet izni olan yabancılar çalışma izni koşulundan müstesnadır.
- Rus asıllı olup ta Rus vatandaşlığına sahip olmayan yabancılar Rusya'ya yerleşme niyetiyle geldikleri takdirde çalışma izni olmadan çalışabileceklerdir.
- Diplomatik kurum ve kuruluşlarda çalışacak yabancılar ve bu yabancıların hizmetçileri dahi çalışma izninden muaftırlar. Yabancı ülke temsilciliklerinde ve konsolosluklarda çalışacak olan yabancılar ile uluslararası kuruluşlarda görevli yabancıların evlerinde hizmetçilik yapacak olan, ev işlerine bakacak olan yabancılar dahi çalışma izninden muaftırlar.
- Rusya Federasyonu'na mal ve hizmet getiren yabancı tüzel kişilerin işçileri çalışma izni almak zorunda değildirler.
- Yabancı basın mensupları çalışma izni almak zorunda değildirler.
- Rusya Federasyonu yüksek eğitim kurumlarında öğrenci olanlar çalışma izni almadan çalışma hakkını kullanabilmektedirler. Kanun yabancı uyruklu öğrencileri çalışma izninden muaf tutmuştur. Hatta tatil dönemlerinde dahi olsalar yabancı uyruklu öğrenciler çalışma izni almadan çalışabilmektedirler.

- Rusya Federasyonu yüksek eğitim kurumlarında öğrenci, araştırma görevlisi, okutman statüsünde olanlar çalışma izni almak mecburiyetinde değildirler.
- Rusya Federasyonu'nda her türlü eğitim kurumlarında çalışacak olan öğretim görevlileri çalışma izninden muaftırlar. Kanun burada bir istisna getirmiştir. Buna göre her türlü dini eğitim kurumlarında çalışacak olan yabancılar çalışma izni almak zorundadırlar.

Kanunun 13'üncü maddesinde sekiz bent halinde sayılan bu yabancılar çalışma izni olmadan çalışma hakkını Rusya Federasyonu sınırları içinde kullanabilmektedirler. Yabancıların hukuki durumlarını düzenleyen bu yeni kanunda önemli bir ayırım yapılmıştır. Buna göre, Rusya Federasyonu'nun herhangi bir bölgesinde çalışma izni alan süreli ikamet izni sahibi yabancılar sadece kendilerine çalışma izni veren devlet sınırları içinde çalışabileceklerdir. Örneğin Tataristan Cumhuriyeti'nde çalışma izni alan bir yabancı eğer Tataristan Cumhuriyeti'nde süreli ikamet izni ile oturuyorsa Tataristan Cumhuriyeti sınırları dışında çalışamayacaktır. Fakat yabancı süresiz ikamet izni ile Tataristan'da oturuyor ve Tataristan yetkili makamlarında da çalışma izni almış ise, bu durumda çalışma izni tüm Rusya Federasyonu için geçerlidir. Yabancı Rusya Federasyonu sınırları içinde dilediği yerleşim alanında çalışma hakkına sahip olacaktır. Aynı şekilde, süresiz ikamet iznini Rusya Federasyonu'na dahil herhangi bir devletten alan yabancı, çalışma iznini de almış ise Rusya Federasyonu'na dahil diğer Cumhuriyetlerde de çalışma hakkını kullanabilmektedir. Tataristan Cumhuriyetinde hem süresiz ikamet izni hem çalışma izni alan yabancılar örneğin Çuvaşistan Cumhuriyeti'nde de, Başkordistan Cumhuriyeti'nde de veya Rusya'nın herhangi bir bölgesinde de çalışabilmektedirler. Kanun bu hakkı sadece süresiz ikamet izni bulunan yabancılar tanımıştır. Süreli ikamet izniyle ülkede bulunan yabancılar aynı tek tip çalışma iznini almış olsalar dahi sadece çalışma izni aldıkları Cumhuriyet'te çalışabileceklerdir.

Bu ayırım ikamet izninin süreli ya da süresiz olmasına göre yapılmıştır. 2008 yılında yapılan değişiklikle kanuna bir hüküm eklenmiştir. Buna göre ikamet süreli – süresiz olup olmamasına bakılmaksızın Rusya Federasyonu’nun herhangi bir yetkili makamından çalışma izni alan yabancılar çalışacakları bölgedeki yetkili makamların gerekli gördüğü takdirde çalışabileceklerdir. Burada takdir yetkisini kullanacak olan yetkili makam her Cumhuriyetin Yürütme Organına bağlı olan makamdır ve takdir yetkisini kendi devletin ihtiyaçlarına göre kullanır.

Yabancıların çalışma izni alma usulü de aynı kanunda düzenlenmiştir. Buna göre, bazı durumlarda vize almadan da yabancı ülkeye giriş yapabilmektedir. Bu durumda yabancı vize şartından müstesnadır. Bu yabancılar çalışma izni başvurusunda bulunduklarında, vize almış olmaları aranmadığı için çalışma izni verilebilir. Çalışma izni için başvuru usulü Türk hukukundaki usulden oldukça farklıdır. Şöyle ki, yabancılar Rusya Federasyonu’nda çalışma izni başvurularını direk yetkili makamlara yapmazlar. Çalışma izni vermeye yetkili makam ülkeden ülkeye değişebilmektedir. Rusya Federasyonu’nda ve Tataristan’da bu makamlar her ülkenin kendi yürütme organına bağlı makamlardır, İçişleri Bakanlığı’nın bürolarıdır. Rusya Federasyonu’nda birçok bölgede yabancılara çalışma izni vermeye yetkili makam yürütme organının kurduğu Bürolarıdır. Yabancı çalışma izni başvurusunu ya bu makamlara yapabilirler ya da kendi temsilciliklerine de yapabilirler. Kanun’un 13’üncü maddesi çalışma izni başvuru usulünü şu şekilde düzenlemiştir. Yabancı tek bir dilekçe ile çalışma izni başvurusunu ya yerel makama yapar ya da kendisinin tabi olduğu ülke temsilciliklerine yapabilir. Kanun yabancılara çalışma izni başvurularında serbestlik tanımıştır. Yabancı isterse kendisi yerel makama isterse temsilciliğine çalışma izni istemiyle dilekçeyle başvurur. Örneğin Türk vatandaşı Tataristan’da Türk Konsolosluk’una, Moskova’da ise Türk Büyükelçiliği’ne çalışma izni başvurusunu yapabilir. Başvuru için sadece

dilekçe yeterli görülmeyip, dilekçe ekinde şu belgelerin de yer alması zorunlu görülmüştür:

- Yabancıнын kimlik belgesi
- Rusya Federasyonu'na her girişte sınırlarda her yabancıya verilen imzalı ve mühürlü bir giriş belgesi olup, bu belgenin dilekçeye eklenmesi zorunludur.
- Çalışma izni başvurusunda yabancılar başvuru harcını ödemek zorundadır. Bu harç makbuzunun dilekçeye eklenmesi zorunlu görülmüştür.

Kendisine başvuruda bulunulan yetkili makamlar yabancıya çalışma iznini verdikten sonra yabancıya ait bilgileri devletin Yürütme Organına bildirirler. Burada önemli olan husus, yetkili makamın çalışma izni vermeye zorunlu olmasıdır. Kanun yetkili makamlara takdir yetkisi tanımamış olup, çalışma izni başvurusunda bulunan her yabancıya mutlaka çalışma izni verilir. Kanunun amir hükmü bu olup, bunun tek istisnası yabancıнын dilekçe ekinde vermesi gereken üç adet zorunlu belgenin birinin eksik olmasıdır. Örneğin dilekçe ekinde kimlik belgesini ve sınırda giriş yaptığı esnada kendisine verilen giriş belgesini sunan, fakat başvuru harç makbuzunu sunmayı unutan yabancıнын çalışma izni istemli dilekçesi reddedilebilir. Sınırdaki yabancılar verilen giriş belgelerini kaybetmemeleri gerektiği yabancılar hatırlatılır. Bu belgeyi kaybeden yabancı aynı şekilde çalışma izni için başvuruda bulunursa, kendisine çalışma izni verilmez. Bu durumda yabancıнын ülkeden çıkış ve tekrar giriş yapması gerekir. Ülkeye giriş yaparken yeniden alabileceği giriş belgesiyle tekrar çalışma izni başvurusunda bulunur. Bunun dışında yerel makamların çalışma izni başvurusunu reddetme yetkisi yoktur. Usulüne uygun başvuru yapan her yabancıya çalışma izni verilir. Kendisine çalışma izni verilen yabancı 30 gün

içinde aynı makama doktor raporu sunmak zorundadır. Raporda yabancıнын çok tehlikeli bir sağlık sorunu olmadığı belirtilir.

Yabancı işçi çalıştıracak olan işverenlerin ister vatandaş ister yabancı olsun, yabancı çalıştırma izni almaları gerektiğini daha önce belirtmiştik. Ancak burada önemli olan husus, yabancı çalıştıracak olan gerçek veya tüzel kişilerin bu izni almak zorunda olmadıklarıdır. Kanun işverenler için bir serbestlik tanımış, eğer yabancı işçi kendisi çalışma izni almışsa, işveren “yabancı çalıştırma iznini” sonradan alabilir. Yani burada işverenler için bildirim yükümlülüğü getirilmiş olduğunu görüyoruz. İşveren çalıştıracığı yabancıнын çalışma izni var ise çalıştırmadan önce veya sonra da yabancı çalıştırdığını yetkili makamlara bildirebilir.

Sonuç olarak, Federal Kanunlarda öngörülen sınırlamalar dışında yabancıların Rusya Federasyonu’nda ve dolayısıyla Tataristan Cumhuriyeti’nde çalışma hakları vardır. Çalışma izni alma usulü kolaylaştırılmıştır. Giriş vizesi ve ikamet izni olan yabancılar dil sorunu yaşamıyorlarsa bizzat yetkili makamlara dilekçe vermek suretiyle, dil sorunu yaşıyorlarsa temsilcilikleri aracılığıyla çalışma izni için başvurabilirler. Çalışma izni için yabancı temsilciliğe başvurulmuş olsa dahi çalışma izin belgesini yabancı bizzat kendisi teslim almak zorundadır. Temsilcilik sadece yabancı için başvuruyu yapar. Çalışma izni başvurusu yetkili makam tarafından değerlendirilmek ve çalışma izni verilmek zorunluluğu vardır. Tabi burada önemli olan husus, ikamet izni olan ve vize muafiyeti bulunmayıp giriş vizesi almış olan yabancıнын, çalışma izni için başvuru yaparken dilekçeye ülkeye giriş belgesi ve başvurma harcı makbuzunu da kimlik belgesiyle beraber eklemiş olması zorunluluğu vardır.

İKİNCİ BÖLÜM

YABANCILARIN ÇALIŞMA HAKKI İLE İLGİLİ KABUL EDİLEN SİSTEM

I. GENEL OLARAK

Yabancıların çalışma hakkı ile ilgili olarak üç sistem mevcuttur. Yasaklama sistemi, izin sistemi ve bildirim sistemi. Yabancıların çalışmasını yasaklama, izne tabi tutma veya sadece bildirim yükümlülüğü getirmek suretiyle serbest bırakma durumlarına göre her ülkenin yabancıların çalışma hakkı ile ilgili öngördüğü sistemler farklılık göstermektedir. Bu sistemler ülkeden ülkeye farklılık gösterdiği gibi, iş kolları veya meslekler itibarıyla bu sistemlerden bazıları ya da üçü birden kullanılmaktadır. Çalışmamızın konusu ve kapsamı Türk yabancılar hukuku ve Tataristan yabancılar hukuku ile sınırlı olduğundan, burada bu üç sistemin Türk ve Tataristan hukuklarında uygulanma usulü incelenecektir.

II. TÜRK HUKUKUNDA KABUL EDİLEN SİSTEM

A) Yasaklama Sistemi

T.C. Anayasası çalışma hak ve özgürlüğünü düzenleyen maddelerde vatandaş – yabancı ayrımını yapmamıştır. Eşitlik esasını incelediğimiz bölümde de açıkladığımız gibi, Anayasaya göre herkes çalışma hak ve özgürlüğüne sahiptir. Ancak Anayasa'nın 16'ncı maddesinde de yabancılar

için hak ve özgürlüklerin ancak milletlerarası hukuka uygun olarak kanunlarla sınırlanabileceği kabul edilmiştir. Demek ki, kanunlarla düzenleme yapılmak koşuluyla yabancıların hak ve özgürlükleri kısıtlanabilir. Burada iki önemli husus vardır, biri sınırlamaların ancak kanunlarla getirilebilmesi, ikincisi bu sınırlamaların milletlerarası hukuk normlarına aykırı olamamasıdır. Maalesef Türk Yabancılar Hukukunda yabancıların haklarına getirilen bazı kısıtlamalar kanun yoluyla yapılmamış olup Anayasa'nın 16'ncı maddesine aykırı ve iptal edilebilir durumdadır. Bu çalışma hazırlanırken Anayasa'ya aykırı bu tip düzenlemeler tespit edilmiştir.⁶⁹

Anayasanın 16'ncı maddesinin verdiği yetkiye dayanılarak Türkiye'de birçok meslek yabancılar için yasaklanmıştır. Bu yasaklamalar kamu güvenliği, kamu sağlığı ve kamu düzeni mülahazalarıyla yapılmıştır.⁷⁰ Çeşitli kanunlarda düzenlenen bu yasaklamalar bir yana, yabancılar yasak olmayan meslekler itibarıyla da izin sistemi geçerli olmasıyla birlikte, konumuz açısından çok önemli iki kanunu burada izah etme zorunluluğu vardır. Bunlardan biri Pasaport Kanunu'dur. Yabancıların çalışma hakkının kanuni dayanaklarından olan 5682 Sayılı Pasaport Kanunu'nun⁷¹ 8'inci maddesinde Türkiye'ye girmeleri yasak olan kişiler sayılmıştır. Maddenin 7'nci bent hükmüne göre, "Türkiye'de yabancılar kanunla men edilmemiş işlerden birini tutacaklarını ispat edemeyenler" Türkiye'ye giremeyecektir. Görülüyor ki, kanunlarla çalışma hakkının sınırlandığı durumlarda yabancıların Türkiye'ye girmesi mümkün değildir. Kanunlarla çalışma

⁶⁹ Nalbant Mektepleri ve Nalbantlık Sanatı Hakkında Nizamname, Tütün Eksperleri Nizamnamesi, Tütün İnhisarı Nizamnamesi. Bu düzenlemeler ilgili bölümde ayrıntılarıyla incelenecek olup, çalışma hakkı kapsamında yabancıların ilgili meslekleri yapmalarını yasaklamışlardır.

⁷⁰ Işıl Özkan, **Yabancıların Çalışma Hürriyeti ve Avrupa Topluluğunda Kişilerin Serbest Dolaşımı**, İstanbul, 1997, s.149

⁷¹ 15.07.1950 tarihli 5682 sayılı Kanun, RG.24.07.1950, Sayı 7564

hakkının sadece Türk vatandaşlarına tanınmış olan durumlarda, yabancıların o işi tutmak amacıyla ülkeye girişi engellenmiştir.

Bir diğer önemli kanun, Yabancıların Türkiye’de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun’dur.⁷² 15.07.1950 tarihli 5683 sayılı Yabancıların Türkiye’de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun’un 15’inci maddesi, “Yabancılar, Türkiye’de ancak kanunun kendilerine men etmediği işleri tutabilirler”, demektedir. Kanunun 7’nci maddesi de, “Sırf iş tutmak için gelecek sanat ve meslek erbabı olup da tutacağı iş, kanunlar gereğince Türk vatandaşlarına hasredilmiş bulunan yabancılara ikamet tezkeresi verilmez”, demektedir. Yabancıların çalışma hakkı kanunlarla sınırlandırılmış, sadece yabancılar için men edilmemiş işleri tutabilmelerine izin verilmiştir. Türkiye’ye iş tutmak amacıyla gelen yabancılardan, çalışmak istedikleri alan veya meslek T.C. Kanunlarıyla yabancılara men edilmiş olanlar Türkiye sınırlarından giremeyeceklerdir. Bu kişilere ikamet tezkeresi de verilemeyecektir. Usulüne uygun olarak Türkiye’ye girmiş ve ikamet tezkeresi almış olan yabancılar da kendilerine men edilmiş işleri tutamayacaklardır. Yabancıların Türkiye’de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun’un 15’inci madde hükmü, genel olarak yabancıların çalışma haklarının olduğunu, ancak yasal sınırlamaların da istisna olduğunu ortaya koymaktadır.⁷³ Aşağıda kamu güvenliği, kamu sağlığı, kamu düzeni ve kamu yararına ekonomik kısıtlamalar nedeniyle Türk hukukunda öngörülen yasaklamalar açıklanmıştır.

⁷² 15.07.1950 tarihli 5683 sayılı Kanun, RG.24.07.1950, Sayı 7564

⁷³ Bilgin Tiryakioğlu, “Türk Hukukunda Yabancıların Oturma ve Çalışma Hakkı”, **AÜHFD**, Cilt 46, Sayı 1-4, 1997, s.81

1. Askeri Yasak Bölgeler ve Güvenlik Bölgeleri Kanunu⁷⁴

Kamu güvenliği nedeniyle getirilen yasaklamalardan biri Askeri Yasak Bölgeler ve Güvenlik Bölgeleri Kanunu ile düzenlenmiştir. İkinci derece kara askeri yasak bölgelerinde uygulanacak esasları düzenleyen Askeri Yasak Bölgeler ve Güvenlik Bölgeleri Kanunu'nun 9'uncu maddesinin 1'inci fıkrasının a bendine göre; "Türk vatandaşlarının bölgede oturmaları, seyahat etmeleri, zirai faaliyetlerini, meslek ve sanatlarını icra etmeleri serbesttir." Aynı fıkranın c bendine göre; "Yabancılar izin almadan geçici dahi olsa bölgeye giremezler, oturamazlar, çalışamazlar ve taşınmaz mal kiralayamazlar.

Görevli yabancı uyruklu sivil kişilere izinler garnizon komutanlığının görüşü alınarak valiliklerce verilir.

Görevli yabancı uyruklu asker kişilere izinler Genelkurmay başkanlığınca verilir. Ancak bu yetki yönetmelikte belirtilecek komutanlıklara devredilebilir. Verilen izinlerden ilgili valiliklere de bilgi verilir."

Görüldüğü gibi ikinci derece kara askeri yasak bölgelerinde yabancıların çalışması kesinlikle yasaklanmıştır. Sadece görevli yabancı kişiler izin almak koşuluyla bölgeye giriş yapabileceklerdir.

2. Türkiye Radyo ve Televizyon Kanunu⁷⁵

Kamu güvenliği nedeniyle getirilen yasaklamalardan biri de Türkiye Radyo ve Televizyon Kanunu'nda getirilmiştir. Türkiye Radyo ve Televizyon Kanunu'nun 4'üncü maddesine göre, yayınların düzenlenmesi ve yapılması

⁷⁴ 18.12.1981 tarihli 2565 sayılı Kanun, RG:22.12.1981, Sayı 17552

⁷⁵ 11.11.1983 tarihli 2954 sayılı Kanun, RG: 14.11.1983, 18221/2 Mükerrer

devlet tekelindedir. Buna karşılık Anayasa'nın 133'üncü maddesine göre, radyo ve televizyon istasyonu kurmak ve işletmek serbesttir. Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun'un⁷⁶ 29'uncu maddesine göre de, yabancılar ancak radyo ve televizyon kuruluşlarına en fazla ödenmiş sermayenin yüzde 25 oranında iştirak edebilirler, ve belirli bir radyo ve televizyon kurumuna ortak olan yabancılar, bir başka özel radyo ve televizyon kuruluşuna ortak olamazlar.⁷⁷

3. Telsiz Kanunu⁷⁸

Kamu güvenliği nedeniyle getirilen yasaklamalardan biri de Telsiz Kanunu'nda yer almıştır. Telsiz Kanunu'nun 4'üncü maddesine göre; “Her türlü telsiz sisteminin kurulmasına ve işletilmesine müsaade edilmesi ile kontrolü devletin yetki ve sorumluluğundadır.”

Yine Telsiz Kanunu'nun 10'uncu maddesine göre; “Yabancı devletlerle yapılan antlaşma veya antlaşmalara dayanılarak kurulmuş veya kurulacak telsiz tesisleri bu antlaşma ve antlaşmalardaki varsa özel hükümlere tabidir.

Yabancı devletlerin Türkiye'deki diplomatik temsilciliklerine, münhasıran mensup bulundukları hükümet merkezleriyle haberleşme yapmak üzere mütekabiliyet esasına bağlı olarak Bakanlar Kurulu kararı ile telsiz verici, alıcı, verici-alıcı cihazı kurma ruhsatı ve kullanma izni verilebilir.”

⁷⁶ 4756 sayılı Kanun, RG: 21.05.2002, Sayı 24761

⁷⁷ Tekinalp, **a.g.e.**, s.130

⁷⁸ 05.04.1983 tarihli 2813 sayılı Kanun, RG: 07.04.1983, Sayı 18011

Burada yabancılar hakkındaki kısıtlama sadece diplomatik temsilcilikler yararına, antlaşma ve karşılıklılık şartlarının varlığı ile Bakanlar Kurulu kararıyla kaldırılabilir.⁷⁹

4. Türkiye Sahillerinde Nakliyatı Bahriye (Kabotaj) ve Limanlarla Kara Suları Dahilinde İcrayı San'at ve Ticaret Hakkında Kanun⁸⁰

a) Kabotaj Kanunu'ndaki Genel Düzenleme

Kabotaj Kanunu olarak bilinen 815 sayılı Yasanın 1'inci maddesinin 1'inci fıkrası, Türkiye kara sularında, limanlarda, iki Türk limanı arasındaki taşımalarda, kılavuzluk yapılmasında yetkiyi Türk bayrağı çekmiş gemilere tanımıştır. Yabancı bayraklı gemiler ise 1'inci maddenin 2'nci fıkrasına göre, ancak Türk limanları ile yabancı limanlar arasında taşımacılık yapabilirler. Yabancı gemiler yabancı limanlardan yüklemiş oldukları yük ve yolcuları çeşitli Türk limanlarına boşaltabilirler. Ancak bu gemiler, Türk limanları arasında gidip gelirken, Türk limanlarından yolcu veya yük alıp diğer Türk limanlarına götüremezler, sadece yabancı limana götürebilirler.⁸¹ Kanun'un 2'nci maddesi de ticaret hakkını münhasıran Türk vatandaşlarına tanımıştır. 2'nci maddede, nehirlerde ve iç sularda ticaret hakkı Türk vatandaşlarına hasredilmiş, 3'üncü maddede de diğer işlerin de Türk vatandaşlarına hasredilmiş olduğu vurgulanmıştır.⁸²

⁷⁹ Tekinalp, **a.g.e.** s.131

⁸⁰ 19.04.1926 tarihli 815 sayılı Kanun, RG: 29.04.1926, Sayı 359

⁸¹ Çelikel, Gelgel, **a.g.e.**, s.164

⁸² "Kara suları dahilinde balık, istridye, midye, sünger, inci, mercan, sedef ve saire saydı, kum ve çakıl ve saire ihracı ve gerek sathı bahirde ve gerek ka'rı bahirde mevcut kazazede sefain ve merakiple enkazı metrukenin ihraç ve tahlisi dalgıçlık, arayıcılık, kılavuzluk, deniz bakkallığı, bilcümle Türk vesait ve merakibi bahriyesi derununda kaptanlık, çarkçılık, katiplik, tayfalık ve amelelik ve saire icrası ve iskele, rıhtım hamallığı ve bilumum deniz esnaflığı icrası Türkiye tebaasına münhasırdır."

Kabotaj Kanunu'nun 1'inci maddesi ile 2'nci maddesi arasındaki fark şudur: Birinci maddede Türk kıyı ve limanları arasında deniz ticareti yapma hakkı Türk bayrağı çekmiş gemilere aittir. Bir geminin Türk bayrağı çekebilen gemi olması Türk Ticaret Kanunu'nun 823'üncü maddesinde düzenlenmiştir. Türk Ticaret Kanunu'nun 823'üncü maddesi 27.04.2000 Tarihli Türk Ticaret Kanunu'nun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkındaki 5136 Sayılı Kanunla⁸³ değişmiştir.⁸⁴ 823'üncü maddedeki düzenlemede Türk vatandaşlığı esas alınmıştır. Pay çokluğunun Türk vatandaşlarına ait olması, idare organını teşkil eden kişilerin çoğunluğunun Türk vatandaşı olması, şirketi idare ve temsile yetkili ortakların çoğunluğunun Türk vatandaşı olması, oy çoğunluğunun Türk ortaklarda bulunması gibi kıstaslar bir geminin Türk bayrağını çekebilecek gemi olup - olmamasında nazara alınmaktadır.⁸⁵ Kabotaj Kanunu'nun 2'nci maddesinde ise birinci maddedeki ticaret hakkı Türk vatandaşlarına tanınmıştır. Birinci madde ticaret hakkını Türk gemilerine tanımış, ikinci maddede Türk vatandaşlarına tanınmıştır.⁸⁶ Ancak işin kapsamı ve alanı bakımından fark vardır. Birinci maddede Türkiye'nin bir kıyısından diğerine nakliyat nazara alınırken, ikinci maddede iç sular, Boğazlar ve Marmara Havzası nazara alınmıştır.⁸⁷ Türkiye'nin kıyıları arasında taşımacılığı sadece Türk gemileri yapabilir, Marmara'nın iki limanı arasında veya Ege'de koylar içinde taşımacılığı yalnız Türk vatandaşları yapabilecektir.

Kabotaj Kanunu'nun 3'üncü maddesinde Türk vatandaşlarına hasredilmiş bulunan işlerde yabancılar çalışamaz. Peki bu işleri öğretmeleri

⁸³ 20.04.2004 tarihli 5136 sayılı Kanun, RG.28.04.2004, Sayı 25671

⁸⁴ Çelikel, Gelgel, **a.g.e.**, s.161

⁸⁵ Çelikel, Gelgel, **a.g.e.**, s.162

⁸⁶ Çelikel, Gelgel, **a.g.e.**, s.163

⁸⁷ Çelikel, Gelgel, **a.g.e.**, s.164

için yabancılar kullanılabilecek mi? Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 169 sayılı tefsir kararı⁸⁸ ile bu imkan tanınmıştır: "...815 sayılı Kabotaj Kanununun 3'üncü maddesinde sayılan sanatları öğretmek için ecir sıfatıyla ve iştirak hissesi bulunmamak şartıyla ecnebi muallim ve mütehassısların istihdamı bu 3'üncü maddenin hükmünü ihlal etmez."⁸⁹

b) İstisnalar

Kabotaj Kanunu'nun 4'üncü maddesi de istisna olarak düzenlenmiş, sadece yabancı kurtarma gemilerinin faaliyette bulunabilmelerine veya Türk kurtarma gemilerinde yabancıların çalıştırılabilmelerine yönelik izin verilebileceği hükmü getirilmiştir; "Hükümet, muvakkaten ve hiçbir hak temin etmemek şartıyla ecnebi tahlisiye gemilerinde ecnebi mütehassıs ve kaptan ve tayfa istihdamına müsaade edebilir."

Bu iznin geçicilik ve hak sağlamamak şartlarıyla verilmesi mümkündür.

Kabotaj Kanunu'na bir istisna da Turizmi Teşvik Kanunu getirmiştir.⁹⁰ Turizmi teşvik amacıyla kabul edilen Turizmi Teşvik Kanunu'nun "Yat Turizmi" başlıklı dördüncü bölümü, Kabotaj Kanunu'na istisna teşkil eder. Kanunun "Yat Limanı İşletmeciliği" başlıklı 26'ncı maddesi yabancılarla Türklerle ortaklık şartını getirmiştir; "Gerçek veya tüzel kişiler, Bakanlıktan gerekli belgeyi almak kaydı ile yat limanı işletmeciliği yapabilirler. Ancak; yabancılar tarafından kurulacak işletmelerde Türk uyruklu gerçek veya tüzelkişilerle ortaklık şartı aranır.

⁸⁸ RG: 08.03.1939, Sayı 1742

⁸⁹ Ökçün, **a.g.e.**, s.75

⁹⁰ 12.03.1982 tarihli 2634 sayılı Kanun, RG: 16.03.1982, Sayı 17635

Birinci fıkra kapsamında faaliyet gösterecek yabancılar, Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun hükümlerine tabidir.”

Kanunun “Yat İşletmeciliği” başlıklı 27’nci maddesine göre; “Gerçek veya tüzel kişiler, Bakanlıktan gerekli belgeyi almak kaydı ile yat işletmeciliği yapabilirler. Türk Bayrağı çekemeyen yatlara, 6762 sayılı Türk Ticaret Kanunu’nun 823’üncü maddesine bağlı kalınmaksızın Türk Bayrağı çekilmesine izin vermeye Bakanlık yetkilidir.

Yabancı bayraklı yatların Türk sahillerinde ve Türk limanları arasında turizm amacı ile kullanılmasına ilişkin esaslar, ihtiyaca göre Bakanlar Kurulu kararı ile belirlenir.”

Yat limanı işletmeciliğinde veya Yat işletmeciliğinde çalışacak yabancıların izin alma usulleri Yabancıların Çalışma İzni Kanunu’na tabidir.⁹¹

Turizmi Teşvik Kanunu’nun “Yatların Türkiye’de Kalış Süresi ve Kabotaj Hakları” başlığını taşıyan 29’uncu maddesinin 2’nci ve 3’üncü fıkralarına göre; “Özellikle Denizcilik Müsteşarlığı ve Bakanlıkça müştereken belirlenecek Türk Bayraklı yatlar; Türk ve yabancı uyruklu kişilere gezi, spor ve eğlence amacıyla kullanılmak üzere kiraya verilebilir. Bu şekilde kiralanan yatların ticari amaçla kullanımı yasaktır.

Yabancı bayraklı yatların, gezi, spor ve eğlence amacı ile kullanılması yolcu taşımacılığı sayılmaz.”

Yabancı gemiadamı çalıştırılmasına imkan veren bir istisna da 854 sayılı Deniz İş Kanunu getirmiştir.⁹² Deniz İş Kanunu’nun 4’üncü maddesine

⁹¹ Tekinalp, **a.g.e.**, s.132

⁹² 20.04.1967 tarihli 854 sayılı Kanun, RG: 29.04.1967, Sayı 12586

göre, karşılıklılık olmak koşuluyla yabancı gemiadamlarının Türk gemilerinde çalışma imkanı vardır.

Gemi Adamları Yönetmeliği'nin⁹³ 13'üncü maddesi de bir istisna getirmiş, Türk gemilerinde gemiadamı sayısının yabancı ülkelerde herhangi bir nedenle eksilmesi durumunda, yabancı gemiadamının alınması imkanını kabul etmiştir. Bu durumda yabancı gemiadamının işine ilk Türk limanına varışta son verilecektir.

Bir de Türk Uluslararası Gemi Sicili Kanunu'nda Türk Uluslararası Gemi Siciline tescil edilen gemiler ile yatların Türk bayrağı çekecekleri hükme bağlanmış, bu gemilerde ve yatlarda gemi adamlarının uyuğu ve istihdamı düzenlenmiştir. Buna göre, Türk Uluslararası Gemi Siciline tescil edilen gemilerde ve yatlarda donatan yabancı veya Türk olabilir, kaptan ise Türk vatandaşı olmalıdır.⁹⁴

5. Türk Sivil Havacılık Kanunu⁹⁵

Türkiye çok taraflı uluslararası sözleşme olan Şikago Konvansiyonlarına taraftır.⁹⁶ Şikago Konvansiyonlarına göre, taraf devletler ülkesi içinde bir noktadan diğer bir noktaya yolcu, yük, posta taşıma iznini diğer taraf devletlerin hava ulaştırma araçlarına vermemek hakkına sahiptirler.⁹⁷

⁹³ RG: 06.09.1989, Sayı 20274

⁹⁴ Asar, **a.g.e.**, s.135

⁹⁵ 14.10.1983 tarihli 2920 sayılı Kanun, RG: 19.10.1983, Sayı 18196

⁹⁶ Çelikel, Gelgel, **a.g.e.**, s.168

⁹⁷ Çelikel, Gelgel, **a.g.e.**, s.169

Türk Sivil Havacılık Kanunu'nun 31'inci maddesine göre, Türk hava limanlarında ticari amaçlı yolcu, posta ve yük taşımacılığı Türk hava araçları ile yapılır. Kanun'un 3'üncü maddesi "Türk Sivil Hava Aracı" tanımını vermiştir. Buna göre; "Devlet hava araçları tanımı dışında kalan ve mülkiyeti Türk Devletine veya kamu tüzelkişilerine veya Türk vatandaşlarına ait araçları ifade eder."

Ayrıca 49'uncu maddede de Türk sivil hava aracı açıklanmıştır. Buna göre; "Bir sivil hava aracı aşağıda belirtilen durumlarda da Türk sivil hava aracı sayılır.

Türk kanunları uyarınca kurulup da;

Kamu kurumu niteliğindeki mesleki kuruluşlar, dernekler, siyasi partiler, sendikalar veya vakıfların mülkiyetinde bulunan hava araçları, idari organını oluşturan kişilerin çoğunluğunun Türk vatandaşı olması,

Türk Ticaret Siciline kaydedilmiş ticari şirketler, kooperatifler ve bunların birliklerinin mülkiyetinde bulunan hava araçları, şirketi idare ve temsil etmeye yetkili olanların çoğunluğunun Türk vatandaşı olması ve şirket ana sözleşmesine göre oy çoğunluğunun Türk ortaklarda bulunması."

Havacılık alanında istihdam edilecek yabancılara ilişkin herhangi bir hüküm Türk Sivil Havacılık Kanunu'nda yoktur. 2007 sayılı Türkiye'deki Türk Vatandaşlarına Tahsis Edilen Sanat ve Hizmetler Hakkında Kanun yürürlükten kalktığı için, söz konusu kanunla yabancılara men edilen pilotluk ve uçak makinistliği meslekleri dahil tüm işlerde yabancılar istihdam edilebilecektir.⁹⁸

⁹⁸ Asar, **a.g.e.**, s.136

6. Maden Kanunu⁹⁹

Maden Kanunu'nun 4'üncü maddesine göre, madenler Devletin hüküm ve tasarrufu altındadır, içinde bulundukları arzın mülkiyetine tabi değildirler. Maden Kanunu'nun 6'ncı maddesi madencilik yapabilme hakkını sadece Türk vatandaşlarına tanımıştır, yabancı gerçek kişiler bu haktan yoksundur. Tüzel kişiler açısından ise durum farklıdır. Yabancı kişiler ortak olabilecekleri ve ekseriyeti elde tutabilecekleri Türk tüzel kişiliğini kurabilirler, bu tüzel kişiler de maden işletmeciliği yapabilirler.¹⁰⁰ “Maden Hakkı” başlığını taşıyan 6'ncı maddeye göre; “Maden hakları, medeni hakları kullanmaya ehil TC vatandaşlarına, madencilik yapabileceği statüsünde yazılı Türkiye Cumhuriyeti kanunlarına göre kurulmuş tüzel kişiliği haiz şirketlere, bu hususta yetkisi bulunan kamu iktisadi teşebbüsleri ile müesseseleri, bağlı ortaklıkları ve iştirakleri ile diğer kamu kurum, kuruluş ve idarelerine verilir.”

Maden Kanunu maden haklarını yabancı gerçek kişilere tanımamış olması, yabancıların istihdam edilmesine engel değildir. Yabancılar genel çalışma şartlarını yerine getirip bu alanda istihdam edilebileceklerdir.¹⁰¹ Maden Kanunu'nun 145'inci maddesine göre, her çeşit maden arama ve işletme sahalarında çalışanların Türk vatandaşlığı şarttır. Ancak, yabancı mühendisler, yabancı fen memurları, yabancı ustabaşılar ve yabancı mütehassıs işçiler bu sahalarda çalıştırılabilirler.¹⁰²

⁹⁹ 04.06.1985 tarihli 3213 sayılı Kanun, RG: 15.06.1985, Sayı 18785

¹⁰⁰ Tekinalp, **a.g.e.**, s.134

¹⁰¹ Asar, **a.g.e.**, s.137

¹⁰² Hüseyin Ali Sadrüleştari, **Yabancılar Hukuku**, İzmir, 1999, s.45

7. Elektrik Piyasası Kanunu¹⁰³ ve Doğal Gaz Piyasası Kanunu¹⁰⁴

Doğal Gaz Piyasası Kanunu, Elektrik Piyasası Kanunu ile ilişkilendirilmiştir. Bu kanunlara göre, bu piyasalarda ancak tüzel kişiler faaliyet gösterebilir ve bu tüzel kişilerin Türk Ticaret Kanunu'na göre anonim veya limited şirket olarak kurulmaları gerekir. Dolayısıyla yabancı gerçek kişiler ile yabancı tüzel kişiler bu piyasaya giremezler. Ancak Türk tüzel kişilerinin bünyesinde hisse senedi alma veya doğrudan yatırım yaparak şirket kurma yoluyla katılabilirler.¹⁰⁵

8. Bazı Kurum ve Kuruluşların Korunması ve Güvenliklerinin Sağlanması Hakkında Kanun¹⁰⁶

Bazı Kurum ve Kuruluşların Korunması ve Güvenliklerinin Sağlanması Hakkında Kanun'un 16'ncı maddesinde Türk vatandaşlığı Türkiye'de özel güvenlik teşkilatı personeli olabilmenin ilk şartı olarak belirlenmiştir.¹⁰⁷

¹⁰³ 4628 sayılı Kanun, RG: 03.03.2001, Sayı 24335 (Mükerrer)

¹⁰⁴ 4646 sayılı Kanun, RG: 02.05.2001, Sayı 24390

¹⁰⁵ Tekinalp, **a.g.e.**, s.135

¹⁰⁶ 22.07.1981 tarihli 2495 sayılı Kanun, RG:24.07.1981, Sayı 47410

¹⁰⁷ Aybay, **a.g.e.**, s.167

9. Tababet ve Şuabatı Sanatlarının Tarzı İcrasına Dair Kanun¹⁰⁸ ve Hemşirelik Kanunu¹⁰⁹

a) Doktorluk

Türk Hukukunda yabancıların çalışma hakları ile ilgili bazı yasaklamalar kamu sağlığı nedeniyle getirilmiştir. 1928 tarihli Tababet ve Şuabatı Sanatlarının Tarzı İcrasına Dair Kanun'un 1'inci maddesi Türkiye'de doktorluk yapabilmek için Türk vatandaşı olma şartını aramıştır. Buna göre; "Türkiye Cumhuriyeti dahilinde tababet icra ve her hangi surette olursa olsun hasta tedavi edebilmek için Türkiye Darülfünunu Tıp Fakültesinden diploma sahibi olmak ve Türk bulunmak şarttır."

7'inci maddede de 1'inci madde hükmündeki şartların zorunluluğu tekrar edilmiştir.

Yabancıların Türkiye'de doktorluk yapamayacağı genel kuralına istisnalar getirilmiştir. Yayınlanmamış olan 3 kasım 1950 tarihli bir Bakanlar Kurulu Kararı, Tababet ve Şuabatı Sanatlarının Tarzı İcrasına Dair Kanun'a aykırı olarak, Türkiye'deki Amerikan hastaneleriyle Lozan mektuplarında tanınan İngiliz, Fransız ve İtalyan hastanelerinde, o hastane dışında çalışmamak koşuluyla baş hekimin yabancı uyruklu olabileceğini kabul etmiştir.¹¹⁰

1973 tarihli Tababet Uzmanlık Tüzüğü'nün¹¹¹ 6'ncı maddesi doktorların asistanlık yapabilmelerini "Türk vatandaşı olmak" şartına

¹⁰⁸ 11.04.1928 tarihli 1219 sayılı Kanun, RG: 14.04.1928, Sayı 863

¹⁰⁹ 24.02.1954 tarihli 6283 sayılı Kanun, RG: 02.03.1954, Sayı 8647

¹¹⁰ Ökçün, **a.g.e.**, s.64

¹¹¹ RG: 18.04.1973, 14511

bağlamıştır. 7'nci maddede de yabancıların asistanlıkları düzenlenmiştir. Buna göre, Türkiye'de uzman olarak yetişmek isteyen yabancı uyruklular, "Türkiye'deki ikametlerine yetkili mercilerce izin verilmiş olmak" ve "Asistanlık süresince kendilerine burs verileceğini veya Türkiye'deki giderlerinin karşılanacağını gösterir bir belge vermek şartıyla aylıksız olarak" asistanlığa kabul olunabilirler. Görüldüğü gibi, yabancı doktorlar Türkiye'de asistanlığı ücret karşılığı yapamazlar.

Bir istisna da 1987 tarihli Sağlık Hizmetleri Temel Kanunu¹¹² ile getirilmiştir. Kanunun "Sözleşmeli personel" başlığını taşıyan 7'nci maddesinin 2'nci fıkrasına göre; "Ayrıca, özel bir meslek bilgisine ve ihtisasına ihtiyaç gösteren veya ülke düzeyinde mesleki gelişmeyi sağlayacak Türk uyruklu ve yabancı uyruklu elemanlar da kadro karşılığı aranmaksızın sözleşmeli olarak çalıştırılabilir."

Bu hükümde aranan nitelikleri taşıyan yabancı doktorlar Türkiye'de sözleşmeli olarak çalışma imkanına sahiptirler. Kanun'un 10'uncu maddesi de, diğer kanunların aykırı hükümlerini ilga etmiştir.

Bu üç istisnai düzenleme Tababet ve Şuabatı Sanatlarının Tarzı İcrasına Dair Kanun'un Türk vatandaşı olmayanların Türkiye'de doktorluk yapamayacakları genel kuralını hayli yumuşatmaktadır.

b) Dişçilik

Tababet ve Şuabatı Sanatlarının Tarzı İcrasına Dair Kanun'un ikinci faslında diş tabipleri ve dişçilerin çalışması düzenlenmiştir. Kanun'un

¹¹² 02.05.1987 tarihli 3359 sayılı Kanun, RG: 15.05.1987, Sayı 19461

30'uncu maddesi doktorluğu düzenleyen hükme paralel bir ifade içermektedir.¹¹³

c) Ebelik

Tababet ve Şuabatı Sanatlarının Tarzı İcrasına Dair Kanun'un 47'nci maddesi Türkiye'de ebelik yapabilmek için Türk vatandaşlığını aramıştır. Buna göre; "Türkiye dahilinde ebelik sanatını icra için Türk olmak ve Tıp Fakültesi Kabile Mektebinden ve Sıhhiye ve Muaveneti İçtimaiye Vekaleti tarafından küşat ve idare edilen ebe mekteplerinden bir şahadetname mezkur Vekaletçe tasdik ve tescil edilmiş olmak lazımdır."

d) Hastabakıcılık

Tababet ve Şuabatı Sanatlarının Tarzı İcrasına Dair Kanun'un Beşinci faslında 63'üncü madde ile hastabakıcılık düzenlenmiştir. Türk vatandaşlığı zorunluluğu kuralını yine burada da görüyoruz. Buna göre; "Sıhhiye ve Muaveneti İçtimaiye Vekaletince musaddak hastabakıcı mekteplerinden mezun veya resmi hastanelerden verilmiş vesikaları haiz bulunmayan ve Türk olmayan kadınlar hastabakıcılık sanatını ifa edemezler. Bu vesikalar muteber olmak için Sıhhiye ve Muaveneti İçtimaiye Vekaletince tasdik ve tescil edilmiş olmak lazımdır."

¹¹³ "Türkiye Cumhuriyeti dahilinde dişçilik sanatını icra ve diş tabibi ünvanını taşıyabilmek için Türk olmak ve Türkiye Darülfünunu Dişçi Mektebinden diploma almak lazımdır."

e) Hemşirelik

Tababet ve Şuabatı Sanatlarının Tarzı İcrasına Dair Kanun'un doktorluk, dişçilik, ebelik, hastabakıcılık için getirdiği düzenlemenin benzerini Hemşirelik Kanunu'nda¹¹⁴ da görüyoruz. Hemşirelik Kanunu'nun 3'üncü maddesinin 1'inci fıkrasına göre; "Türkiye'de hemşirelik sanatını bu kanun hükümleri dahilinde hemşire ünvanını kazanmış Türk kadınlarından başka hiçbir kimse yapamaz."

f) Müktesep Haklar

Lozan Sözleşmesiyle yabancıların müktesep hakları tanınmıştır. Lozan İkamet ve Adli Salahiyeti Mukavelesi'nin 4'üncü maddesinde Türkiye, yabancıların çalışma hürriyeti bakımından 1 Ocak 1923 tarihindeki durumu müktesep olarak tanımıştır.¹¹⁵ O tarihte Türkiye'de çalışmakta olan yabancılar, o tarihten sonra da çalışma hakkına sahiptirler, bu hakları kısıtlanamaz. Tababet ve Şuabatı Sanatlarının Tarzı İcrasına Dair Kanun da bu müktesep hakları teyit etmiştir. Kanun'un 77'nci maddesi yabancı doktorların, diş doktorlarının, dişçilerin ve ebelerin Türkiye'de çalışamayacakları kuralına istisna teşkil etmektedir. Buna göre; "Türkiye'de mevzuatı kanuniyeye müsteniden hakkı müktesepi tanınmış olan ecnebi tabipler, diş tabipleri, dişçiler ve ebeler sanatlarını bu kanun ahkamı dairesinde icra edebilirler."

¹¹⁴ 24.02.1954 tarihli 6283 sayılı Kanun, RG: 02.03.1954, Sayı 8647

¹¹⁵ Ökçün, **a.g.e.**, s.64

10. Eczacılar ve Eczaneler Hakkında Kanun

1953 tarihli Eczacılar ve Eczaneler Hakkında Kanun¹¹⁶ Türkiye’de ancak Türk vatandaşlarının eczacılık faaliyetlerini yapabileceklerini belirtmiştir. 1’inci madde eczacılık faaliyetlerini açıklamış, 2’nci madde bu faaliyetlerin Türkiye’de yapılabilmesini “Türk vatandaşı olmak” şartıyla mümkün olduğunu belirtmiştir.

Kanun’un Geçici 2’nci maddesi Lozan Sözleşmesi ile eczacılık yapma hakkına sahip olan yabancıların, bu haklarının devam edeceğini teyit etmiştir.

11. Gözlükçülük Hakkında Kanun

Gözlükçülük Hakkında Kanun’un¹¹⁷ 1’inci maddesine göre, “Numaralı gözlük camı satmak ve gözlükçü ünvanını kullanabilmek için” Türk vatandaşlığı şartı gereklidir. Dolayısıyla yabancılar Türkiye’de gözlükçülük alanında da çalışamazlar.

12. Veteriner Hekimliği Mesleğinin İcrasına, Türk Veteriner Hekimleri Birliği İle Odalarının Teşekkül Tarzına ve Göreceği İşlere Dair Kanun¹¹⁸

Kamu sağlığı nedeniyle yabancılara kapalı bir diğer meslek veteriner hekimliğidir. Veteriner Hekimliği Mesleğinin İcrasına, Türk Veteriner

¹¹⁶ 18.12.1953 tarihli 6197 sayılı Kanun, RG: 24.12.1953, Sayı 8591

¹¹⁷ 30.02.1940 tarihli 3958 sayılı Kanun, RG: 04.01.1941, Sayı 4703

¹¹⁸ 09.03.1954 tarihli 6343 sayılı Kanun, RG: 18.03.1954, Sayı 8661

Hekimleri Birliği İle Odalarının Teşekkül Tarzına ve Göreceği İşlere Dair Kanun'un 2'nci maddesi veteriner hekimliği için Türk vatandaşlığı sıfatını aramıştır. Buna göre; "Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olan ve sahip oldukları diplomalarını Ziraat Vekaletine tescil ettirmiş bulunan her veteriner hekim mesleğini bu kanun hükümleri dahilinde serbestçe icra edebilir."

13. Hususi Hastaneler Kanunu

Hususi Hastaneler Kanunu'nun¹¹⁹ 9'uncu maddesi hastane mesul müdürünün Türk vatandaşlığını şart koşmuştur. Buna göre; "Hususi hastanenin mesul bir müdürü bulunur. Bu müdürün Türkiye'de sanatını yapmaya izinli Türk hekim olması ve ikisi hastanelerde olmak üzere en aşağı beş yıl Türkiye'de hekimlik etmiş veyahut Devlet meslek memurluklarında çalışmış bulunması, herhangi bir suçtan dolayı ağır hapse veya şeref ve haysiyeti bozan suçlar yüzünden hapse mahkum olmaması lazımdır."

Demek ki, yabancılar özel hastaneler kurabilirler. Ancak bu hastanelerin mesul müdürleri Türk vatandaşları olmak zorundadır. Dolayısıyla yabancılar, özel hastanelerde mesul müdür olarak çalışamayacaklardır. Buna karşılık, Özel Huzurevleri ve Yaşlı Bakımevleri Yönetmeliği'nin¹²⁰ 7'nci maddesine göre, yabancılar huzurevleri ile bakımevleri açamazlar.¹²¹

¹¹⁹ 23.05.1933 tarihli 2219 sayılı Kanun, RG: 05.06.1933, Sayı 2419

¹²⁰ RG: 03.09.1997, Sayı 23099

¹²¹ Tekinalp, **a.g.e.**, s.138

14. Devlet Memurları Kanunu

Türk Hukukunda yabancıların çalışma haklarına kamu düzeni nedeniyle de bazı yasaklamalar getirilmiştir. Kamu hizmetleri kamu düzeni ile ilgilidir. Dolayısıyla kamu hizmetlerine girme hakkı vatandaşlara tanınmaktadır. 1982 Anayasa'sının 70'inci maddesinin 1'inci fıkrasına göre, Türk vatandaşları kamu hizmetine girme hakkına sahiptir. Serbest meslekler de genellikle yabancılara kapalı alanlardır.¹²²

Devlet Memurları Kanunu'nun¹²³ 48'inci maddesine göre, devlet memurluğuna Türk vatandaşları alınabilir.¹²⁴ Devlet Memurları Kanunu'nun 4'üncü maddesine göre de, zorunlu hallerde, özel meslek bilgisine ve ihtisasına ihtiyaç gösteren geçici işlerde yabancılar sözleşmeli olarak çalıştırılabilirler. Sözleşmeli olarak çalışan yabancıların devlet memurluğu sıfatı yoktur. Bu yabancılara ikamet izni verilirken, yapılan sözleşme süresine bağlı kalınır.¹²⁵

Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun'un 2'nci maddesi, bakanlıklar ve kamu kuruluşlarınca verilen çalışma izinlerini veya yapılan yabancı istihdamını kanunun uygulama kapsamı dışında tutmuştur. Başbakanlık, Milli Savunma Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Dış Ticaret Müsteşarlığı, Yüksek Öğretim Kurulu, mevcut yetkileri çerçevesinde yabancı istihdam edebilirler.¹²⁶

¹²² Aybay, **a.g.e.**, s.166

¹²³ 14.07.1964 tarihli 657 sayılı Kanun, RG: 13.07.1965, Sayı 12056

¹²⁴ Değişik 12.05.1982, Sayı 2670 / md.14

¹²⁵ Asar, , **a.g.e.**, s.112

¹²⁶ Çiçekli, **a.g.e.**, s.127

15. Hakimler ve Savcılar Kanunu

Hakimler ve Savcılar Kanunu'nun¹²⁷ 8'inci maddesi hakim veya savcı adaylığına atanabilmek için "Türk vatandaşı olmak" ve "Yabancı ile evli olmamak" şartlarını adayların nitelikleri arasında saymıştır. Sadece Türk vatandaşı olması yeterli görülmeyp yabancı ile evli olmaması da önemli görülmüştür.

16. Avukatlık Kanunu

Avukatlık Kanunu'nun¹²⁸ 1'inci maddesinde avukatlık mesleğini, kamu hizmeti gören serbest bir meslek olarak tanımlamış, 3'üncü maddede de avukatlık mesleğine kabul edilebilmek için "Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olmak" şartını getirmiştir. Avukatlık Kanunu'nun 16'ncı maddesine göre, Türk vatandaşlığı sıfatı avukatlık stajına kabul için de gereklidir.

Avukatlık Kanunu'nda 2001 yılında değişiklik yapılmış, avukatlık ortaklıkları kurulması imkanı getirilmiştir.¹²⁹ Avukatlık ortaklıkları yalnızca yabancı hukuk ve milletlerarası hukuk konularında danışmanlık hizmeti verebilirler. Avukatlık Ortaklığı'na ortak olanların Baroya kaydı gerekmez. Kuralın uygulanması karşılıklılık esasına bağlı tutulmuştur.¹³⁰

¹²⁷ 24.02.1983 tarihli 2802 sayılı Kanun, RG: 26.02.1983, Sayı 17971

¹²⁸ 19.03.1969 tarihli 1136 sayılı Kanun, RG: 07.04.1969, Sayı 13168

¹²⁹ Çelikel, Gelgel, **a.g.e.**, s.141

¹³⁰ Çelikel, Gelgel, **a.g.e.**, s.142

17. Noterlik Kanunu

Noterlik Kanunu'nun¹³¹ 1'inci maddesi noterlik serbest mesleğinin kamu hizmeti niteliğinde olduğunu belirtmiş, 7'nci maddesinde de noterlik stajına kabul edilebilmek için "TC vatandaşı olmak" şartlar arasında sayılmıştır.

18. Basın Kanunu

5187 sayılı Basın Kanunu¹³² 5'inci madde ile, süreli yayınlarda, sorumlu müdürün Türk vatandaşı olması halinde karşılıklılık koşulunun aranmasını öngörmüştür.¹³³ Süreli yayınlarda sorumlu müdür Türk vatandaşı olacak, karşılıklılık koşulu gerçekleşmiş olacak ki, yabancılar basın mesleği alanında çalışabilsin.

19. Gümrük Kanunu

Gümrük Kanunu'nun¹³⁴ 227'nci maddesi gümrük müşaviri olabilmek için Türk vatandaşlığını şart koştur.¹³⁵ Dolayısıyla, yabancılar gümrük müşaviri olamazlar.¹³⁶

¹³¹ 18.01.1972 tarihli 1512 sayılı Kanun, RG: 05.02.1972, Sayı 14090

¹³² 09.06.2004 tarihli 5187 sayılı Kanun, RG: 24.06.2004, Sayı 25504

¹³³ Aybay, **a.g.e.**, s.159

¹³⁴ 27.10.1999 tarihli 4458 sayılı Kanun, RG:04.11.1999, Sayı 23866

¹³⁵ Eski Gümrük Kanunu'nun 167 inci maddesine göre, gümrük komisyonculuğu için Türk vatandaşlığı şart idi.

¹³⁶ Asar, **a.g.e.**, s.138

20. Sigorta Murakabe Kanunu

Türkiye’de sigortacılık 1959 tarihli Sigorta Şirketlerinin Murakabesi Hakkında Kanun¹³⁷ ile düzenlenmişti. Kanun 1987 tarihinde yeniden ele alınmış ve adı Sigorta Murakabe Kanunu olarak değişmiştir.¹³⁸ Son olarak 1994 tarihinde Kanun 539 sayılı Kanun Hükmünde Kararname¹³⁹ ile değişikliğe uğramıştır.¹⁴⁰ Kanun’a göre, Türkiye’de sigorta veya reasürans şirketinin kurulması, yabancı sigorta veya reasürans şirketinin Türkiye’de faaliyette bulunması Hazine Müsteşarlığı’nın bağlı olduğu Bakan yada Bakanlığın iznine tabidir.¹⁴¹

Sigorta Murakabe Kanunu’nun 2’inci maddesi 539 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile değişikliğe uğramış, yabancı sigorta ve reasürans şirketlerinin Türkiye’de ancak şube şeklinde faaliyet gösterebileceklerini hüküm altına almıştır. Bunun yanında yabancı sigorta şirketleri bir Türk sigorta şirketinin hissesini alabilirler veya bir Türk sigorta şirketine ortak olabilirler. Yabancı sigorta şirketi bir Türk sigorta şirketinin hissesini aldığı veya bir Türk sigorta şirketine ortak olduğu takdirde tüzel kişi bir Türk tüzel kişisi olmaya devam eder.¹⁴² Türkiye’de anonim ortaklıklar sigorta ve reasürans faaliyetinde bulunabilirler. Yabancılar da bir Türk anonim ortaklığı kurabilirler.¹⁴³ Yabancı ülkelerde kurulmuş sigorta ve reasürans şirketlerinin Türkiye’de ancak şube şeklinde faaliyete bulunabilecekleri hükmünün düzenlenme amacı ise, yabancı sigorta şirketinin merkezinin Türkiye’de

¹³⁷ 21.12.1959 tarihli 7397 sayılı Kanun, RG:30.12.1959, Sayı 10394

¹³⁸ 11.06.1987 tarihli 3379 sayılı Kanun, RG:25.06.1987, 19498

¹³⁹ RG.22.06.1994, Sayı 21968

¹⁴⁰ Çelikel, Gelgel, **a.g.e.**, s.176

¹⁴¹ Çelikel, Gelgel, **a.g.e.**, s.178

¹⁴² Tekinalp, **a.g.e.**, s.63

¹⁴³ Tekinalp, **a.g.e.**, s.162

olamayacağıdır. Merkez kurulduğu ülkede olacak, Türkiye’de ancak şubesi bulunacaktır. Bu yabancı sigorta veya reasürans şirketinin kurulmuş olduğu yabancı ülkede sigortacılık veya reasürans işleri yapması ve bu işleri yapmaya yasaklı olmaması gereklidir. Bunlara ek şartlar: Sigorta Murakabe Kanunu’nun 2’nci maddesine göre sermaye yatırma şartı, 6’ncı maddeye göre karşılıklılık şartı, 4’üncü maddeye göre müdürler kurulunun bulunması zorunluluğu ve ilgili müsteşarlıkça verilen izindir.¹⁴⁴

Sigorta Murakabe Kanunu’nun 40’inci maddesine göre, sigorta şirketlerinin memur ve müstahdemleri ile istihsal organları ve hasar ve sair işlerinde çalıştıracakları eksperlerin Türk vatandaşlığı şarttır. Yabancı memur ve mütehassıslar Ticaret Bakanlığı izniyle çalışabilirler. Yabancıların sigorta şirketinde çalışabilmesi için memur veya mütehassıs olması gerekli, bunların dışında yabancı müstahdemler çalıştırılmaz.¹⁴⁵ Sigorta Eksperleri Yönetmeliği’ne¹⁴⁶ göre, sigorta eksperliği yapan gerçek ve tüzel kişilerin Türk vatandaşı gerçek kişi yada Türk Ticaret Kanunu’na göre kurulmuş bir ticaret şirketi olması gerekir. Tüzel kişilerin sigorta eksperleri olabilmeleri için, şirketi imzası ile bağlayacak kişilerin Türk vatandaşı olması gerekir.¹⁴⁷

Sigorta Murakabe Kanunu’na¹⁴⁸ dayanılarak Sigorta Murakabe Tüzüğü¹⁴⁹ çıkarılmıştır. Sigorta Murakabe Tüzüğü’ne göre, sigorta murakabe kuruluna başkan veya üye olabilmek için Türk vatandaşı olmak gereklidir. Yabancılar sigorta murakabe kuruluna başkan veya üye olamazlar, ancak geçici olarak yabancı uzmanlar istihdam edilebilecektir (md. 3).

¹⁴⁴ Tekinalp, **a.g.e.**, s.163

¹⁴⁵ Ökçün, **a.g.e.**, s.79

¹⁴⁶ RG.11.05.1992, Sayı 21225

¹⁴⁷ Çelikel, Gelgel, **a.g.e.**, s.180

¹⁴⁸ 21.12.1959 tarihli 7393 sayılı Kanun, RG: 30.12.1959, Sayı 10394

¹⁴⁹ RG: 12.09.1962, Sayı 11204

21. Öğretmenlik Mesleği İle İlgili Düzenlemeler

a) Öğretmenlik Yapmak

1982 Anayasası'nın 42'nci maddesinde eğitim ve öğretim ile ilgili olarak vatandaş ile yabancı arasında hiçbir ayırım yapılmamıştır. Özel okulların tabi olduğu esaslar kanunlarla düzenlenir.¹⁵⁰ Lozan Sözleşmesi'ne bağlı İkamet ve Adli Salahiyet Sözleşmesi 4'üncü madde ile yabancıların Türkiye'de öğretmenlik yapabilmeleri müstesna haklara uymak şartıyla iç hukuk kurallarına bırakılmıştır.¹⁵¹ Yabancıların eğitim ve öğretim özgürlüğü kamu düzeni nedeniyle iç hukuk tarafından sınırlandırılmıştır.

1965 tarihli Özel Öğretim Kurumları Kanunu¹⁵² yabancıların özel öğretim kurumlarında öğretmenlik yapabileceklerini açıkça belirtmiştir. Hem bu kanundan önce kurulmuş hem bu kanun hükümlerine göre kurulacak okullarda yabancılar öğretmenlik mesleğini icra edebilirler.¹⁵³ Öğretmenlerde aranacak nitelikler Milli Eğitim Bakanlığı'nın 23.06.1985 tarihinde yayınladığı Milli Eğitim Bakanlığı Özel Öğretim Kurumları Yönetmeliği'nde¹⁵⁴ tespit edilmiştir. Yönetmeliğin 39'uncu maddesine göre, Milli Eğitim Bakanlığı'ndan çalışma izni alan yabancı öğretmenler ve uzmanlar özel okullarda çalışabilirler. Buradaki çalışma izni özel öğretim kurumlarında öğretmen olarak çalışabilmek için verilir, vatandaş-yabancı ayrımı olmaksızın her öğretmen bu çalışma izniyle işe başlayabilir. Özel Öğretim Kurumları

¹⁵⁰ Çelikel, Gelgel, **a.g.e.**, s.206

¹⁵¹ Aybay, **a.g.e.**, s.209

¹⁵² 08.06.1965 tarihli 625 sayılı Kanun, RG: 18.06.1965, Sayı 12026

¹⁵³ Tekinalp, **a.g.e.**, s.139

¹⁵⁴ RG: 15.07.1985, Sayı 18790

Kanunu'nun 23'üncü maddesine göre; "Özel öğretim kurumlarının müdürleri, kurucuları tarafından diğer yönetici ve öğretmenleri genel olarak müdürleri tarafından seçilir ve istihdamları, Milli Eğitim Bakanlığı'nın iznine sunulur. Bakanlığın iznine sunulmadan önce, müdür ile diğer yönetici ve öğretmenler işe başlatılamazlar.

Gerekli şartları taşıyan yönetici ve öğretmenler için Bakanlıkça çalışma izni düzenlenir. Çalışma izninin iptali yine Bakanlıkça yapılır."

Azınlık Okulları ile ilgili Özel Öğretim Kurumları Kanunu'nun 24'üncü ve 25'inci maddelerinde hükümler vardır. Bir de 1970 tarihli Özel Öğretim Kurumlarında Yönetici ve Öğreticilerde Aranacak Şartlara Ait Yönetmelik yürürlüktedir. Özel Öğretim Kurumları Kanunu ve Yönetmelik hükümlerine göre, azınlık okullarında Türkçe dersi öğretmeni olabilecekler o yabancı dili bilen Türk öğretmenleri önce gelmektedir. Yani öncelikle Türk vatandaşı olan öğretmenler tercih edilecek, bulunamaması halinde yabancı öğretmenler atanabilecektir. Yabancı öğretmenlere görev verilebilmesi için karşılıklılık ve kültür antlaşmalarına bakılacaktır.¹⁵⁵

Özel Öğretim Kurumları Kanunu'nun 24'üncü maddesi de müdür başyardımcılığı görevini düzenlemiştir. Buna göre; "Türkçeden başka dille öğretim yapan ve yabancılar tarafından açılmış bulunan özel okulların müdürleri, Türkçe veya Türkçe kültür dersleri öğretmenliği yapma niteliğini taşıyan ve öğretim dilini bilenlerden birini, Türk müdür başyardımcısı olarak çalışma izni düzenlemek üzere Milli Eğitim Bakanlığına önerir.

Türkçe ve Türkçe kültür dersleri öğretmeni bulunamaması halinde, okulun öğretim dilinde özel alan eğitimi görmüş Türk asıllı ve Türkiye Cumhuriyeti uyruklu öğretmenlere de bu görev verilebilir."

¹⁵⁵ Tekinalp, a.g.e., s.141

Bir de yabancı uyruklu öğretmen çalıştırmak isteyen özel eğitim kurumları da izin almalıdır. Bu izin yabancı çalıştırabilme iznidir ve Hazine Müsteşarlığı'ndan alınır. Hazine Müsteşarlığı tarafından eğitim kurumlarına yabancı çalıştırabilmeleri için toplu izin onayı verilmektedir.¹⁵⁶

1739 Sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu'nda¹⁵⁷ devlet okullarına ilişkin esaslar düzenlenmiş olup, yabancıların çalışmasına ilişkin herhangi bir kısıtlama bulunmamaktadır. Yabancılar devlet memuru olamayacakları için, ancak sözleşmeli olarak devlet okullarında çalışabileceklerdir. 1985 tarihli Milli Eğitim Bakanlığına Bağlı Okullarda Görevlendirilecek Yabancı Uyruklu Öğretmenlerin Sözleşmeli Çalıştırılmaları Hakkında Esaslar¹⁵⁸ adını taşıyan Bakanlar Kurulu Kararında yabancılara ilişkin esaslar ayrıntılı olarak açıklanmıştır. Sözleşmeli olarak çalışacak yabancıların sahip olması gereken nitelikler Türk öğretmenlerde arananların aynısıdır. Türk öğretmenlerin de tabi olduğu Özel Eğitim Kurumlarında Yönetici ve Öğreticilerde aranacak Şartlara Ait Yönetmelik yabancı öğretmenler için de dikkate alınacaktır.¹⁵⁹

Yüksek Öğretim Kanunu¹⁶⁰ yabancılarla ilgili açık bir hüküm getirmiş, bunun dışında Yüksek Öğretim Kurumlarında Yabancı Uyruklu Öğretim Elemanı Çalıştırılması Esaslarına İlişkin Karar¹⁶¹ yabancıların çalışma esaslarını ayrıntılı olarak düzenlemiştir. Yüksek Öğretim Kanunu'nun 34'üncü maddesine göre; "Yükseköğretim kurumlarında sözleşme ile görevlendirilecek yabancı uyruklu öğretim elemanları, ilgili fakülte, enstitü

¹⁵⁶ Asar, **a.g.e.**, s.113

¹⁵⁷ RG: 24.06.1973, Sayı 14574

¹⁵⁸ RG: 02.11.1985, Sayı 18916

¹⁵⁹ Tekinalp, **a.g.e.**, s.140

¹⁶⁰ 04.11.1981 tarihli 2547 sayılı Kanun, RG: 06.11.1981, Sayı 17506

¹⁶¹ 83/7148 sayılı Kararname, RG: 31.10.1983, Sayı 18207

veya yüksek okul yönetim kurulunun önerisi ve üniversite yönetim kurulunun uygun görüşü üzerine rektör tarafından atanırlar. Bunlar, öğretim görevleri bakımından, bu kanunda aylıklı öğretim elemanları için konulmuş olan hükümlere tabidirler.

Yabancı uyruklu öğretim elemanlarının bu şekilde atanmaları veya görevlendirilmeleri 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun Bakanlar Kurulu kararını gerektiren hükümlerine tabi olmadan, Yükseköğretim Kurulunca İçişleri Bakanlığına bildirilir ve iki ay içinde alınacak olumlu görüş neticesinde ilgili üniversitesi ile sözleşmesi yapılır.”

b) Öğretim ve Eğitim Kurumu Açma Hakkı

24.07.1923 tarihinde Lozan’da İkamet ve Adli Salahiyet Sözleşmesi imzalanmış, bu Sözleşmeye ek mektuplarda imza tarihinde mevcut olan tüm dini kurumlar, öğretim kurumları, sağlık kurumları ve hayır kurumları ile benzeri diğer müesseselerin müktesep hakları garanti altına alınmıştır.¹⁶² Mektuplarda bu kurumların Türk kurumları ile aynı hükümlere tâbi olacağı da kabul edilmiştir. Bugün İkamet ve Adli Salahiyet Sözleşmesine göre ek mektuplar artık yürürlükte değildir, fakat kazanılmış haklara saygı ilkesi gereği müktesep haklar devam etmektedir.¹⁶³

Yeni açılacak okullara gelince, Özel Öğretim Kurumları Kanunu 1965 yılında ilk çıkarıldığında, yabancıların hiçbir şekilde okul açamayacakları, mevcut okulların da şube ve sınıflarını, öğrenci sayılarını artıramayacakları esası getirilmişti. Özel Öğretim Kurumları Kanunu zamanla değişikliklere uğramış ve bugünkü şeklini almıştır. Artık yabancılar Türkiye’de bazı koşullarla yeni okullar açabilir ve mevcut okulların da öğrenci sayısını, bina

¹⁶² Tekinalp, **a.g.e.**, s.142

¹⁶³ Çelikel, Gelgel, **a.g.e.**, s.210

kapasitesini izin almak suretiyle artırabilirler.¹⁶⁴ Özel Öğretim Kurumları Kanunu'nun 05.11.1985 tarihinde değişikliğe uğramış 5'inci maddesi milletlerarası okulları düzenlemiştir. Buna göre; "Yalnız yabancı uyruklu öğrencilerin devam edebileceği milletlerarası öğretim kurumu (Yükseköğretim hariç); yabancı uyruklu gerçek ve tüzel kişiler tarafından, doğrudan veya Türk vatandaşlarıyla ortaklık yolu ile, 6224 sayılı Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu çerçevesinde,¹⁶⁵ Bakanlar Kurulunun izni ile açılabilir. Türk vatandaşları ve tüzel kişiler de kendi adlarına aynı maksatla milletlerarası mahiyette öğretim kurumu açabilirler.

Bu öğretim kurumlarında Türk Devletinin güvenliğine ve menfaatlerine aykırı ve Türk milleti ve milli değerleri aleyhinde eğitim ve öğretim yapılamaz.

Bu öğretim kurumlarının müfredat programları, Türk Devletinin milli güvenliğine ve menfaatlerine aykırı olmamak kayıt ve şartıyla kurum idaresince hazırlanarak Bakanlığın onayına sunulur. Bu hususta Bakanlığın denetim hakkı saklıdır.

Bu okullarda idare, eğitim-öğretim faaliyetleri, öğrenci, öğretmen ücretleri ve diğer hususlarla ilgili işlemler kurum idaresince hazırlanan esaslara göre yürütülür."

Madde hükmünden çıkan sonuçlar:

-Yalnız yabancı uyruklu öğrenciler milletlerarası okullarda öğrenim görebilir.

-Yüksek okullar yabancılar tarafından açılamaz.

¹⁶⁴ Tekinalp, **a.g.e.**, s.143

¹⁶⁵ 4875 Sayılı Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kanunu'nun 5'inci maddesinin c bendi: "18.01.1954 tarihli ve 6224 sayılı Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu yürürlükten kaldırılmıştır. Mevzuatta, 6224 sayılı Kanuna yapılan atıflar bu Kanunun ilgili hükümlerine yapılmış sayılır."

-Yabancı gerçek ve tüzel kişiler tarafından milletlerarası okullar açılabilir.

-Milletlerarası okul açılması Bakanlar Kurulu iznine tâbidir.

-Yatırım yabancı sermaye mevzuatı çerçevesinde yapılır.

Yabancılar tarafından Türkiye’de bir de azınlık okulları açılabilir. Bu hak Lozan Antlaşmasının 40’ıncı maddesi ile tanınmıştır. Özel Öğretim Kurumları Kanunu’nun 25’inci maddesi azınlık okulları ile ilgili hüküm getirmiştir.¹⁶⁶ Bu hükme göre, azınlık okulları sadece Türkiye’de yerleşmiş bulunan yabancı asıllı Türk vatandaşları için kurulabilir. Madde hükmüne göre, karşılıklılık ilkesi burada gözetilecektir. Türk asıllı azınlıklar da o yabancı ülkede aynı hakka sahip iseler Türkiye’de azınlık okulu kurulmasına izin verilir.¹⁶⁷

Yüksek öğretimde yabancı uyruklu öğrencilerin Türkiye’de Öğrenim Gören Yabancı Uyruklu Öğrencilere İlişkin Kanun’un¹⁶⁸ 4’üncü maddesine göre Türkiye’de ücretli işlerde çalışması yasaktır. Sadece lisans üstü öğrenciler Türkiye’de Öğrenim Gören Yabancı Uyruklu Öğrencilere İlişkin Kanun’a İlişkin Yönetmeliğin¹⁶⁹ 10’uncu maddesine göre, lisans üstü öğrenim sırasında yüksek öğrenim kurumlarında çalışabilirler.¹⁷⁰

4817 Sayılı Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun’un altıncı bölümü bazı kanunlarda değişiklikler yapmıştır. 08.06.1965 tarihli ve 625

¹⁶⁶ Çelikel, Gelgel, **a.g.e.**, s.216

¹⁶⁷ Çelikel, Gelgel, **a.g.e.**, s.217

¹⁶⁸ RG: 19.10.1983, Sayı 18196

¹⁶⁹ RG: 30.04.1985, Sayı 18740

¹⁷⁰ Tekinalp, **a.g.e.**, s.145

sayılı Özel Öğretim Kurumları Kanunu'nun 21'inci maddesine dördüncü fıkradan sonra gelmek üzere şu fıkra eklenmiştir; “Bu Kanun kapsamında çalışacak yabancılar, Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun hükümlerine tabidirler.”

Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun'un getirdiği esaslar özel öğretim kurumlarında çalışacak yabancılar için de geçerlidir.¹⁷¹ Nitekim Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanunun Uygulama Yönetmeliği'nin 60'ıncı maddesi Özel Öğretim Kurumları Kanunu kapsamında çalışacak yabancıların çalışma izinlerini düzenlemiştir; “Kanunun 29'uncu maddesi uyarınca; 8/6/1965 tarihli ve 625 sayılı Özel Öğretim Kurumları Kanunu kapsamında çalışacak yabancılar, Kanun ve Yönetmelik hükümlerine tabidir. Bu kapsamdaki yabancıların çalışma izinleri, Kanun ve Yönetmelik hükümleri uyarınca Bakanlık tarafından verilir. Çalışma izinlerinin verilmesinde Milli Eğitim Bakanlığı ile diğer ilgili mercilerin görüşleri alınır.”

22. Ticaret ve Sanayi Odaları, Ticaret Borsaları, Deniz Ticaret Odaları, Türkiye Ticaret, Sanayi, Deniz Ticaret Odaları ve Ticaret Borsaları Birliği Kanunu

Türkiye'de yabancıların çalışma hakkı kamu yararına ekonomik nedenlerle de yasaklanmıştır. Bu kısıtlamadan amaç, Türk vatandaşları ile yabancılar arasındaki rekabetin önlenerek vatandaşların korunmasıdır. 01.06.2004 Tarih 5174 Sayılı Kanun,¹⁷² 1950 Tarihli Ticaret ve Sanayi Odaları, Ticaret Borsaları, Deniz Ticaret Odaları, Türkiye Ticaret, Sanayi, Deniz Ticaret Odaları ve Ticaret Borsaları Birliği Kanunu'nu yürürlükten kaldırmıştır. 1950 tarihli eski kanuna göre, borsa komisyoncusu, borsa ajanı ve borsa simsarı olabilmek için Türk vatandaşlığı şart idi. Ancak Yeni Kanun

¹⁷¹ Çelikel, Gelgel, **a.g.e.**, s.218

¹⁷² 01.06.2004 tarihli 5174 sayılı Kanun, RG: 01.06.2004., Sayı 25479

bu meslekler için Türk vatandaşlığını şart koşmamaktadır. Dolayısıyla, yabancılar Türkiye’de borsa komisyoncusu, borsa ajanı ve borsa simsarı olabilirler. Buna karşılık, 74’üncü maddeye göre, Oda ve Borsa genel sekreteri Türk vatandaşı olmalıdır. Yabancılar, yerli veya yabancı tüzel kişilerin tescilli ana sözleşmelerinde temsil ve bağlayıcı işlemler yapma yetkisi verilen temsilci olabilirler, organların seçiminde oy kullanabilirler.¹⁷³

23. Menkul Kıymetler Borsaları Hakkındaki 91 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname’ye¹⁷⁴ dayanarak çıkarılan Menkul Kıymetler Borsalarının Kuruluş ve Çalışma Esasları Hakkında Yönetmelik¹⁷⁵

Menkul Kıymetler Borsalarının Kuruluş ve Çalışma Esasları Hakkında Yönetmeliğin 8’inci maddesi borsa komisyoncusu olabilmek için borsa üyesi temsilcileri ve yardımcılarını için aranan şartları aynen aramıştır. Yönetmeliğin 11’inci maddesi de borsa üyelerinin temsilci ve yardımcılarının Türk vatandaşı olmalarını ilk şart olarak belirlemiştir. Dolayısıyla yabancılar borsada komisyoncu üye, temsilci veya yardımcı olamayacaklardır.

¹⁷³ Çelikel, Gelgel, **a.g.e.**, s.142

¹⁷⁴ 03.10.1983 tarihli 91 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname, RG: 06.10.1983, Sayı 18183

¹⁷⁵ 02.10.1984 tarihli Yönetmelik, RG: 06.10.1984, Sayı 18537

24. Nalbant Mektepleri ve Nalbantlık Sanatı Hakkında Nizamname¹⁷⁶

Nalbant Mektepleri ve Nalbantlık Hakkında Kanun'a¹⁷⁷ dayanılarak Nalbant Mektepleri ve Nalbantlık Sanatı Hakkında Nizamname çıkarılmıştır. Kanun'da Türkiye'de nalbantlık mesleğini vatandaşlara hasreden herhangi bir hüküm mevcut değildir. Ancak Nizamname nalbantlığı Türk vatandaşlarına hasretmiştir. Nizamname'nin 22'nci maddesine göre, Türkiye'de nalbantlık yapabilmek Türk vatandaşlarına hasredilmiştir.¹⁷⁸ Nizamname ile yapılan bu düzenlemenin Anayasa'nın 16'ncı maddesi karşısında durumu nedir? Anayasa'nın 16'ncı maddesine göre, yabancıların çalışma haklarına sadece kanunlarla tahditler konulabilir. Anayasa'nın bu açık hükmü karşısında nizamnamelerle yapılan tahditler Anayasa'ya aykırıdır ve usulüne uygun olarak iptalleri mümkündür.¹⁷⁹

25. Tütün Ekspertleri Nizamnamesi¹⁸⁰ ve Tütün İnhisarı Nizamnamesi¹⁸¹

Tütün Ekspertleri Nizamnamesi'nin 1'inci maddesi ile Tütün İnhisarı Nizamnamesi'nin 62'nci maddesi Türkiye'de tütün eksperti olabilmek için Türk vatandaşlığını şart koşturmuştur.¹⁸² Yabancıların çalışma hakkına

¹⁷⁶ 1939 tarihli 2/11394 sayılı Nizamname, RG:28.07.1939, Sayı 4270

¹⁷⁷ 1937 tarihli 3277 sayılı Kanun

¹⁷⁸ Ökçün, **a.g.e.**, s.76

¹⁷⁹ Ökçün, **a.g.e.**, s.51

¹⁸⁰ 1936 tarihli 2/4281 sayılı Nizamname, RG:11.04.1936, Sayı 3277

¹⁸¹ 1939 tarihli 2/12537 sayılı Nizamname, RG:04.01.1940, Sayı 4401

¹⁸² Ökçün, **a.g.e.**, s.79

nizamname ile tahdit konulmuştur. Bu da Anayasa'nın 16'ncı maddesine aykırıdır.

26. Karayolları Trafik Kanunu

Karayolları Trafik Kanunu'nun ek 2'nci maddesi ve Fahri Trafik Müfettişliği Görev ve Çalışma Yönetmeliği'nin 5'inci maddesi, Türkiye'de fahri trafik müfettişliğini Türk vatandaşlarına hasretmiştir. Dolayısıyla, yabancılar Türkiye'de fahri trafik müfettişi olamazlar.¹⁸³

27. Karayoluyla Şehirlerarası Yolcu Taşımaları Hakkında Yönetmelik¹⁸⁴

Otobüsle şehirlerarası yolcu taşımacılığını düzenleyen Karayoluyla Şehirlerarası Yolcu Taşımaları Hakkında Yönetmelik 4'üncü maddede taşımacılık veya acentalık hizmetlerini yapabilmek için Bakanlıktan yetki belgesi alınmasını zorunlu kılmıştır. 9'uncu maddede ise yetki belgesini alabilecek kişiler Türk vatandaşı gerçek veya tüzel kişiler olarak tespit edilmiştir. Dolayısıyla, yabancılar bu hizmetleri yapamazlar.¹⁸⁵

¹⁸³ Sadrüleşrafî, **a.g.e.**, s.41

¹⁸⁴ RG:08.09.1994, Sayı 22045

¹⁸⁵ Özkan, **a.g.e.**, s.164

28. Seyahat Acentaları ve Seyahat Acentaları Birliği Kanunu¹⁸⁶

Seyahat Acentaları ve Seyahat Acentaları Birliği Kanunu'nun 9'uncu maddesine göre, seyahat acentalarında sorumlu müdür mutlaka Türk vatandaşı olmalıdır. Dolayısıyla, yabancılar seyahat acentalarında sorumlu müdür olamazlar.¹⁸⁷

29. Kooperatifler Kanunu¹⁸⁸

Kooperatifler Kanunu'nun 56'ncı maddesi kooperatif yönetim kurulu üyesi olabilmenin şartlarını saymıştır. Türk vatandaşlığı sıfatı ilk şartlardandır.¹⁸⁹

B) İzin Sistemi

Yabancıların izin ile yapabilecekleri işler Türk hukukunda yabancıların çalışma haklarına getirilen yasaklamalara istisna teşkil etmektedir. Daha doğru bir ifadeyle, yabancılar yasaklanmamış tüm meslekler izin alınmak koşuluyla icra edilebilecektir. Burada yabancıların izin ile yapabilecekleri meslekleri tek tek inceleyeceğiz. Kanunlarında yabancıların çalışma hakkına ilişkin düzenleme bulunan meslekler çalışmamızda tek tek irdelenmiştir. Unutmamak gerekir ki, yabancılar yasaklanmış meslekler dışında kalan tüm mesleklerde yabancılar çalışabilecektir.

¹⁸⁶ 14.09.1972 tarihli 1618 sayılı Kanun, RG.28.09.1972, Sayı 14320

¹⁸⁷ Asar, **a.g.e.**, s.137

¹⁸⁸ 24.04.1969 tarihli 1163 sayılı Kanun, RG.10.05.1969, Sayı 13195

¹⁸⁹ Asar, **a.g.e.**, s.138

1. Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği Kanunu

Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği Kanunu'nun¹⁹⁰ 34'üncü ve 35'inci maddeleri Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun ile değişikliğe uğramıştır. Değişikliğin amacı yabancıların çalışma izinlerini vermeye yetkili çeşitli mercileri tek elde toplamak ve Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığını bu konuda tek yetkili kılmaktır.

Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği Kanunu'nun 34'üncü maddesine göre; “Yabancı müteahhit veya yabancı kuruluşlar, Türkiye’de Devlet daireleri ile resmi ve özel kuruluş ve şahıslara karşı re’sen veya yerli kuruluşlarla birlikte taahhüt ettikleri mühendislik veya mimarlıkla ilgili işlerde, yalnız bu işe münhasır kalmak kaydıyla, Bayındırlık ve İskan Bakanlığının ve Odalar Birliğinin görüşleri alınarak, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığınca verilen çalışma izni ile yabancı uzman çalıştırabilirler.”

Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği Kanunu'nun 35'inci maddesine göre ise; “34'üncü madde kapsamına girmeyen işlerde yabancı mühendis ve yüksek mühendisler ile mimar ve yüksek mimar, Bayındırlık ve İskan Bakanlığı ile Odalar Birliğinin görüşleri alınarak Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığınca verilen çalışma izni ile çalıştırılabilir.”

Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanunun Uygulama Yönetmeliği'nin 62'nci maddesi mesleki hizmetler kapsamında çalışacak yabancıların ilgili meslek kuruluşlarına üyeliklerini düzenlemiştir. Bu maddeye göre; “Mesleki hizmetler kapsamında yurt dışından yapılan başvurularda çalışma izni alan mühendis, mimar ve şehir plancılarının Türkiye’ye giriş yaptıkları tarihten itibaren en geç bir ay içerisinde ilgili meslek odasına üyelikleri zorunludur.

¹⁹⁰ 27.01.1954 tarihli 6235 sayılı Kanun, RG: 04.02.1954, Sayı 8625

Bu durumda olan yabancıların meslek odasına üyelik yükümlülüğünün başlangıcı, yabancıların Türkiye'ye giriş yaptığı tarih itibarıyla başlar.

Mesleki hizmetlerle ilgili çalışma iznine bağlı ikamet izni verilmesinde, ilgili meslek odasına üyelik koşulu dikkate alınır.”

Yabancı mühendis ve mimarların Türkiye’de çalışabilmeleri bakımından, ilgili meslek odasına üyelik koşulu, çalışma izni, çalışma vizesi, ikamet izni koşulları yanında yerine getirmeleri gereken artı bir usuli işlemdir.

2. Turizmi Teşvik Kanunu

Turizm sektörünü geliştirmek amacıyla kabul edilen Turizmi Teşvik Kanunu¹⁹¹ yabancıların çalışması bakımından elverişli kurallar getirmiştir. Bu kurallardan yararlanabilmek için öncelikle turizm sektöründeki kuruluşların turizm yatırımı belgesi veya turizm işletmesi belgesi almaları zorunludur (m.5/a).

Bunun dışında, turizm işletmelerine ait hükümler 83/6391 sayılı Turizm Yatırım ve İşletmeleri Nitelikleri Yönetmeliği’nde¹⁹² de düzenlenmiştir. Turizmi Teşvik Kanunu’nda ve Belgeli Turizm İşletmelerinde Yabancı Personel ve Sanatkarların Çalıştırılması Hakkında Yönetmelik’te¹⁹³ turizm yatırım işletmelerinde ancak uzman personel ve sanatkar çalışabileceği belirtilmiştir.¹⁹⁴ Turizmi Teşvik Kanunu’nun 18’inci maddesi

¹⁹¹ 4957 sayılı Değişiklik Kanunu, RG: 01.08.2003, Sayı 25186

¹⁹² RG: 28.05.1983, Sayı 18060

¹⁹³ RG: 01.03.1983, Sayı 17974

¹⁹⁴ Tekinalp, **a.g.e.**, s.149

Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun ile değişikliğe uğramıştır. Buna göre; “a) Belgeli işletmelerde, Bakanlık ve İçişleri Bakanlığının görüşü alınarak Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığınca verilen izinle yabancı uzman personel ve sanatkarlar çalıştırılabilir.

Ancak bu şekilde çalıştırılan yabancı personelin miktarı toplam personelin %10 unu geçemez. Bu oran Bakanlıkça %20 ye kadar artırılabilir. Bu personel işletmenin faaliyete geçişinden 3 ay öncesinden itibaren çalışmaya başlayabilir.

b) 2559 sayılı Polis Vazife ve Salahiyet Kanununun 12’nci maddesi kapsamına giren belgeli işletmelerde 21 yaşından küçük kişilerin çalıştırılabilmeleri o yerin en büyük mülki amirinin izni ile mümkündür.”

Turizmi Teşvik Kanunu 3’üncü maddede “Turizm İşletmeleri” tanımını verirken Türk veya yabancı gerçek veya tüzel kişiler arasında hiçbir ayırım yapmamıştır.¹⁹⁵ Buna göre; “Turizm İşletmeleri:

Türk veya yabancı uyruklu, gerçek veya tüzel kişilerce birlikte veya ayrı ayrı gerçekleştirilen ve turizm sektöründe faaliyet gösteren ticari işletmeleri ifade eder.” Görüldüğü gibi, Türk veya yabancı gerçek veya tüzel kişiler turizm işletmesi kurabilirler.

3. Petrol Kanunu ve Petrol Piyasası Kanunu

Petrol Kanunu¹⁹⁶ 1’inci madde ile “Türkiye’deki petrol kaynaklarının Devletin hüküm ve tasarrufu altında” olduğunu belirttikten sonra, 2’nci madde ile Kanun’un amacı; “Bu Kanunun amacı, Türkiye Cumhuriyeti petrol

¹⁹⁵ Çelikel, Gelgel, **a.g.e.**, s.183

¹⁹⁶ 28.03.1983 tarihli 2808 sayılı Kanun, RG.30.03.1983, Sayı 18003

kaynaklarının milli menfaatlere uygun olarak, hızla sürekli ve etkili bir şekilde aranmasını, geliştirilmesini ve değerlendirilmesini sağlamak”, olarak tespit edilmiştir.

Arama ve işletme ruhsatnamelerinin verilmesinde bu amaç göz önünde bulundurulur.¹⁹⁷

Petrol Kanunu’nun 3’üncü maddesinde petrol hakkı, bir müsaadeden, arama ruhsatnamesinden veya belgeden doğan haklardan herhangi biri olarak tanımlanmıştır. Petrol hakkı iktisabı için şartlar Petrol Kanununun 4’üncü maddesinde sayılmıştır:

-Talebin milli menfaatlere ve bu Kanunun maksadına uygun olması.

-Talip olan şirketin tecrübeli ve mali iktidara sahip olması.

-Talip olan şirketin kanun ve nizamnamelere riayetkar olması.

Talebin milli menfaatlere ve Kanunun maksadına uygunluğunu takdir yetkisi Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığına, diğer şartların yeterliğini takdir yetkisi Petrol Kanunu’nun 2’nci maddesine göre Petrol İşleri Genel Müdürlüğü’ne aittir.¹⁹⁸

Petrol Kanunu’nda 4’üncü maddedeki bu genel şartlar yanında, 6’ncı ve 12’nci maddelerde özel şartlar da aranmıştır.¹⁹⁹ Petrol Kanunu’nun 6’ncı maddesinin 2’nci fıkrasına göre; “Bu Kanundaki esaslara uygun olmak şartıyla, sermayelerinde kamu payı bulunanlar da dahil, sermaye şirketlerine veya yabancı devletler mevzuatına göre sermaye şirketi niteliğinde bulunan

¹⁹⁷ Çelikel, Gelgel, **a.g.e.**, s.172

¹⁹⁸ Çelikel, Gelgel, **a.g.e.**, s.173

¹⁹⁹ Özkan, **a.g.e.**, s.161

özel hukuk tüzelkişilerine müsaade, arama ruhsatnamesi, işletme ruhsatnamesi verilebilir.”

Bu hükme uyan tüzel kişilere, Bakanlar Kurulu tarafından ruhsatname verilebileceği 3’üncü fıkrada belirtilmiştir.

Petrol Kanunu’nun 12’nci maddesi de petrol hakkı sahibi olamayacakları belirtmiş, bunların istisnai olarak Bakanlar Kurulu kararıyla petrol alanında faaliyette bulunabilmelerine imkan tanımıştır. Buna göre; “1. Yabancı devletlerin doğrudan doğruya veya dolayısıyla idaresinde müessir olabilecekleri mikyasta veya şekilde mali ilgileri veya menfaatleri bulunan hükmi şahıslarla yabancı bir devlet için veya yabancı bir devlet namına hareket eden şahıslar,

- Petrol hakkına sahip olamazlar ve petrol ameliyatı yapamazlar,
- Petrol ameliyatına lüzumlu menkul ve gayrimenkul emvali satın alamazlar, bunlara sahip olamazlar veya bunlar üzerinde hak veya menfaat tesis edemezler;
- Bir petrol ameliyatına müteferri veya onun bir kısmını teşkil eden tesisleri kuramaz veya işletemezler.

2. Bakanlar Kurulu kararıyla bu hükme istisna tanınabilir. Bu karar aleyhine 1’inci fıkradaki şahıslar tarafından adli ve idari kaza mercilerine müracaat olunamaz.”

Milli menfaatlerin korunması amacıyla getirilen bu düzenlemeler, yabancı devlet adına hareket etmeyen, yabancı devletin tesir edebileceği şekilde mali ilgileri bulunmayan tüzel kişilere petrol hakkını tanımış, Bakanlar Kuruluna istisna tanıma yetkisi vermiş, yabancı gerçek kişileri petrol

hakkının dışında tutmuş, sadece yabancı özel hukuk tüzel kişilerinin petrol hakkından yararlandırılabilceğini ifade etmiştir.²⁰⁰

Yabancı gerçek kişilerin petrol alanında çalışma hakkına gelince, bu konu Petrol Kanunu'nun 119'uncu maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre; "Petrol hakkı sahipleri, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı ile İşçileri Bakanlığının görüşü alınarak, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığınca verilen izinle yabancı idari ve mesleki personel ile uzman personel çalıştırabilir."

Demek ki, yabancı idari ve mesleki personel ile uzman personel Türkiye'de petrol alanında izinle çalışabilecektir. Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun bu değişiklikte birlikte petrol alanında çalışabilecek yabancıları "personel" tabiriyle geniş tutmuştur. Değişiklikten önce sadece yabancı idari ve mesleki personel ile mütehassıs işçiler bu haktan yararlanabilmekteydiler. Değişiklikle, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı izin vermeye yetkili merci haline gelmiştir.

Petrolü kullanıcıların sunumuna ilişkin piyasa faaliyetlerini Petrol Piyasası Kanunu²⁰¹ düzenler. Petrol Piyasası Kanunu, gerçek ve tüzel kişilerin piyasada faaliyet gösterebilmesini Enerji Piyasası Düzenleme Kurulu'nun iznine tabi tutmuştur. Bu izne "Lisans" adı verilmektedir. Petrol piyasasında faaliyet gösterecek özel hukuk tüzel kişileri 6762 Sayılı Türk Ticaret Kanunu'na tabidir. Yabancı devletlerin mevzuatına göre sermaye şirketi niteliğinde olan özel hukuk tüzel kişileri de lisans alabilirler.²⁰²

²⁰⁰ Çelikel, Gelgel, **a.g.e.**, s.174

²⁰¹ 04.12.2003 tarihli 5015 sayılı Kanun, RG.20.12.2003, Sayı 25322

²⁰² Çelikel, Gelgel, **a.g.e.**, s.175

4. Serbest Bölgeler Kanunu

Serbest Bölgeler Kanunu²⁰³ 1'inci madde ile serbest bölgelerin kurulmasındaki, işletilmesindeki amacı belirttikten sonra, 2'nci maddenin 2'nci fıkrasında serbest bölgeleri kurma ve işletme hakkı yabancılara da tanınmıştır.²⁰⁴ Buna göre; “Serbest bölgelerin, kamu kurum ve kuruluşlarınca, yerli veya yabancı gerçek veya tüzel kişilerce kurulmasına, işletilmesine Bakanlar Kurulunca izin verilir.”

Serbest bölgeleri hem yabancı gerçek kişiler hem tüzelkişiler kurma ve işletme hakkına sahiptirler. Bu konuda izin verme yetkisi Bakanlar Kurulu'nundur.

Kurma ve işletme hakkına ilişkin bu düzenleme yanında, bir de serbest bölgelerde faaliyette bulunabilme hakkı ayrı olarak Serbest Bölgeler Kanunu'nun 5'inci maddesinin 2'nci fıkrasında düzenlenmiştir. Buna göre; “Yerli veya yabancı gerçek veya tüzelkişiler Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığından ruhsat almak kaydıyla serbest bölgede faaliyette bulunabilir.”

Yine hem yabancı gerçek kişiler hem tüzel kişiler serbest bölgelerde faaliyette bulunabilir. Serbest bölgelerin kurulması ve işletilmesi Bakanlar Kurulu'nun iznine tabi iken, serbest bölgelerde faaliyette bulunabilmek için izin Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı'ndan alınır.²⁰⁵

Serbest bölgelerde çalıştırılabilecek yabancılar da Serbest Bölgeler Kanunu'nun 10'uncu maddesinde düzenlenmiştir. Maddeye göre; “Serbest

²⁰³ 06.06.1985 tarihli 3218 sayılı Kanun, RG.15.06.1985, Sayı 18785

²⁰⁴ Sadrüleştâfi, **a.g.e.**, s.41

²⁰⁵ Tekinalp, **a.g.e.**, s.165

bölgelerde, faaliyet gösterecek işyerlerinde yabancı uyruklu yönetici ve vasıflı personel çalıştırılabilir. Buna ait esaslar yönetmelikte belirlenir.

Serbest bölgelerde Türkiye Cumhuriyeti sosyal güvenlik mevzuatı hükümleri uygulanır.”

Serbest bölgelerde çalıştırılabilecek yabancılar, yönetici veya vasıflı personel niteliğinde olmalıdır.²⁰⁶ Yönetici ve vasıflı personelin serbest bölgelerde çalıştırılmasına ilişkin esaslar Serbest Bölgeler Uygulama Yönetmeliği’nde²⁰⁷ ayrıntılı olarak düzenlenmiştir. Yönetmeliğin 18’inci maddesi çalışma iznini düzenlemiştir. Bu çalışma izni sadece serbest bölgelerde çalışma hakkı verir. Çalışma izni başvuruları Serbest Bölge Müdürlüklerine veya Serbest Bölgeler Genel Müdürlüğüne yapılır. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı Serbest Bölgeler Genel Müdürlüğü tarafından 98/3 Sayılı Genelge yayınlanmıştır. Bu Genelgede, serbest bölgelerde istihdama ilişkin ayrıntılı esaslar yer almıştır. Bu esaslara göre, serbest bölgelerde çalıştırılacak yabancı uyruklu kişiler yönetici veya vasıflı personel olmalı, yurt içinden böylelerinin temini güç olmalı, halihazırda başka bir çalışma izni alınmamış olmalıdır. Başka bir çalışma izni mevcutsa, öncelikle iptal edilmesi gerekir.²⁰⁸ Yabancı yönetici veya vasıflı personele Serbest Bölgeler mevzuatı çerçevesinde verilen çalışma izni sadece serbest bölgelerde çalışma hakkı verir. Bu çalışma izni ile yabancıların serbest bölge dışında çalıştığı tespit edilirse, bu yabancıyı istihdam eden serbest bölge kullanıcısının faaliyet ruhsatı iptal edilir.²⁰⁹

²⁰⁶ Enver Güney, Müberra Güngör, “Türkiye’de Yabancı Uyrukluların İstihdam Edilebilme Koşulları”, **Yaklaşım**, Yıl 3, Sayı 33, Eylül 1995, s.31

²⁰⁷ RG.10.03.1993, Sayı 21520

²⁰⁸ Mehmet Maç, Şenol Turut, “Yabancıların Türkiye’de İkametine ve Çalışmasına İlişkin Esaslar”, **Vergi Dünyası**, Eylül 1998, Sayı 205, s.25

²⁰⁹ Maç, Turut, **a.g.m.**, s.26

5. Türk Parasının Kıymetini Koruma Hakkında 32 Sayılı Kararname

Türk Parasının Kıymetini Koruma Hakkında 32 sayılı Kararname, yabancı sermayenin Türkiye'ye giriş yollarından birisidir. 32 sayılı Kararname ile, yabancı sermaye mevzuatı ve Petrol Kanunu dışında, yabancılar da dahil dışarıda yerleşik kişilerin Türkiye'de yatırım yapma biçimi düzenlenmiştir.²¹⁰

Türk Parasının Kıymetini Koruma Hakkında Kanun'a²¹¹ bağlı olarak çıkarılan 32 Sayılı Kararnamenin²¹² 2'nci maddesinde dışarıda yerleşik kişiler "Türkiye'de yerleşik sayılmayan gerçek ve tüzel kişiler" olarak tanımlanmıştır. Yabancılar da Kararname kapsamında dışarıda yerleşik kişidirler.²¹³ Kararnamenin, Türkiye'ye gelecek yabancı sermayeyi düzenleyen 12'nci maddesi yabancı sermaye mevzuatına göre yapılacak yatırımlar ve bunun dışında kalan yatırımlar olarak ikili ayırım yapmıştır.²¹⁴

32 sayılı Kararname'nin 12'nci maddesinin 1'inci fıkrası hükmüne göre, yabancı sermaye mevzuatı ve Petrol Kanunu uyarınca yabancılar Türkiye'de şirket kurabilirler, mevcut ve kurulacak şirketlere iştirak edebilirler ve şube açmak suretiyle yatırım yapabilirler ve her türlü mal ve hizmet üretimine yönelik faaliyetlerde bulunabilirler ve irtibat büroları açabilirler. Bu faaliyetlerin ön şartı yabancı sermaye mevzuatına göre gerekli izni almaktır.

²¹⁰ Tekinalp, **a.g.e.**, s.156

²¹¹ 20.02.1930 tarihli 1567 sayılı Kanun, RG.25.02.1930, Sayı 1433

²¹² 89/14391 Numaralı 32 sayılı Kararname, RG.11.08.1989, sayı 20249

²¹³ Özkan, **a.g.e.**, s.186

²¹⁴ Tekinalp, **a.g.e.**, s.155

32 sayılı Kararname'nin 12'nci maddesinin 3'üncü fıkrası hükmüne göre, yabancılar Türkiye'de yabancı sermaye mevzuatı ve Petrol Kanunu dışında da Türkiye'de yatırım yapabilirler, ticari faaliyette bulunabilirler ve adi ortaklık tesis edebilirler. Bu faaliyetlerin şartı 32 Sayılı Kararnamede yetkilendirilen Hazine Müsteşarlığının bağlı olduğu Bakanlığın izninin alınmasıdır.²¹⁵

6. Bankacılık Kanunu

Türkiye'de yabancı bankalar, 5411 sayılı Bankacılık Kanunu'na tabidir.²¹⁶ Bankacılık Kanunu'nun 6'ncı maddesine göre; "Türkiye'de bir bankanın kurulmasına veya yurt dışında kurulmuş bir bankanın Türkiye'deki ilk şubesinin açılmasına, bu Kanunda öngörülen şartların yerine getirilmesi kaydıyla Kurulun en az beş üyesinin aynı yöndeki oyuyla alınacak kararla izin verilir." Burada izin verecek olan kurul – Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu'dur. Banka kuruluş izni veya şube izni yanında bir de Kuruldan faaliyet izni alınması zorunludur (md.10).

Yabancılar Türkiye'de bir banka kurmak istedikleri takdirde Bankacılık Kanunu'ndaki genel şartları yerine getirmek zorundadırlar. Bu şartlar vatandaş - yabancı ayrımı yapılmaksızın banka kurucularında aranan şartlardır. Banka kurucuları tümü veya bir kısmı yabancı olabilir. Kurucu ortaklar arasında yabancı sermayeli ortak varsa Bankacılık Kanunu ile birlikte yabancı sermaye mevzuatı da uygulanır.²¹⁷ Türkiye'de bir banka kurmanın şartları Bankacılık Kanunu'nun 7'nci maddesinde düzenlemiştir.

²¹⁵ Tekinalp, **a.g.e.**, s.156

²¹⁶ RG.01.11.2005, Sayı 25983

²¹⁷ Çelikel, Gelgel, **a.g.e.**, s.181

Yabancı eleman çalıştırma ile ilgili olarak Bankacılık Kanunu'nda açık bir hüküm yok. Yabancıların çalışma imkanı yabancı sermaye mevzuatına göre vardır ve bankalarda yabancı elemanlar yabancı sermaye mevzuatına göre çalışır.²¹⁸

7. Endüstri Bölgeleri Kanunu

Endüstri Bölgeleri Kanunu'nun²¹⁹ amacı, Türkiye'ye yatırımları teşvik etmek ve yabancı sermaye girişinin artırılmasını sağlamak üzere endüstri bölgelerinin kurulmasına, yönetimine ve işletilmesine ilişkin esasları düzenlemektir. Endüstri Bölgeleri Kanunu'nun 1'inci maddesine göre, endüstri bölgeleri, yatırım teşviki, yurt dışı tasarrufları Türkiye'ye yatırıma yönlendirme ve yabancı sermaye girişini sağlamak üzere kurulacak üretim bölgeleridir. Endüstri Bölgeleri Bakanlar Kurulunca kurulur.²²⁰

Endüstri bölgelerinde yatırım yapabilmek için izin almak gereklidir. Yatırım yapmak isteyen yerli ve yabancı gerçek ve tüzel kişiler Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'na başvuracaklardır. Endüstri bölgelerinde yatırım yapabilecekler arasında yerli - yabancı veya gerçek kişi - tüzel kişi ayrımı yapılmamıştır. Endüstri Bölgeleri Kanunu'nun 3'üncü maddesine göre, önce yatırımın Çevresel Etki Değerlendirme mevzuatına uygun olup olmadığı denetimi yapılacaktır. Denetim sonunda olumlu karar çıkarsa başka hiçbir işleme gerek kalmadan 15 gün içinde gerekli tüm izin, onay ve ruhsatlar verilir.²²¹

²¹⁸ Tekinalp, **a.g.e.**, s.162

²¹⁹ 09.01.2002 tarihli 4737 sayılı Kanun, RG.19.01.2002, Sayı 24645

²²⁰ Çelikel, Gelgel, **a.g.e.**, s.185

²²¹ Çelikel, Gelgel, **a.g.e.**, s.186

8. Finansal Kiralama Kanunu

Finansal kiralama, finansal kiralama şirketlerince, kiracının talebi ve seçimi üzerine üçüncü kişiden temin ettiği bir malın zilyetliğini, her türlü faydayı sağlamak ve belli bir süre feshedilmemek şartı ile kira bedeli karşılığında kiracıya bırakılmasıdır. Finansman sağlamaya yönelik bir kiralama yöntemidir finansal kiralama.²²² Kiracıların finansal kiralama yöntemini tercih etmelerinin sebebi, teknolojinin kısa sürede sürekli gelişmesi, buna karşılık eski teknolojilerin uzun süre kullanılamamasıdır. Örneğin her yıl gelişen bilgisayar ve programlama teknolojisi nedeniyle, kiracıların bilgisayarlar satın almak yerine finansal kiralama yoluyla her yıl yeni teknoloji ürünü bilgisayarlar kullanması tercih sebebidir.

Finansal Kiralama Kanunu'nun²²³ 10'uncu maddesine göre; "Kiralayan şirketler, yalnızca anonim ortaklık şeklinde kurulabilir.

Kiralayan şirketlerin kuruluşu ve şube açmaları ile yabancı şirketlerin Türkiye'de şube açması Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığının bağlı bulunduğu Bakanlığın ön iznine bağlıdır. 6224 sayılı Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu hükümleri saklıdır.²²⁴

Kiralayan şirketler ile yabancı kiralayan şirketlerin Türkiye'deki şubeleri Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığının bağlı bulunduğu Bakanlığın denetimine tabidir.

²²² Sadrüleşrafi, **a.g.e.**, s.49

²²³ 10.06.1985 tarihli 3226 sayılı Kanun, RG.28.06.1985, Sayı 18795

²²⁴ 4875 Sayılı Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kanunu'nun 5'inci maddesinin c bendi: "18.01.1954 tarihli ve 6224 sayılı Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu yürürlükten kaldırılmıştır. Mevzuatta, 6224 sayılı Kanuna yapılan atıflar bu Kanunun ilgili hükümlerine yapılmış sayılır."

Ön iznin verilme şekil ve şartları ile kiralayan şirketlerin denetimine dair hükümler çıkarılacak yönetmelikte gösterilir.”²²⁵

Finansal Kiralama Kanunu’nun 10’uncu madde hükmüne göre, yabancı finansal kiralama şirketleri Türkiye’de şube açma şeklinde çalışabileceklerdir. Ayrıca Finansal Kiralama Kanunu’nun 8’inci maddesinin 3’üncü bendi, yurt dışında yerleşik finansal kiralama şirketlerinin Türkiye’de şube açmadan da faaliyetlerini mümkün kılmıştır.²²⁶ Buna göre; “Yurt dışında yerleşik kiralayan şirketin Türkiye’de şubesi yoksa sözleşmeler Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığının bağlı bulunduğu Bakanlıkça tescil edilir.”

Demek ki, yabancı finansal kiralama şirketleri Türkiye’de izinle şube açarak faaliyette bulunurlar, Finansal Kiralama Kanunu’nun 11’inci maddesine göre, bu takdirde yabancı sermaye getirme şartı vardır. Yabancı sermaye getirmeden, şube açmadan da sözleşme yoluyla faaliyet göstermeleri mümkündür. Bu sözleşmelere “Sınır aşan finansal kiralama sözleşmesi” denilmektedir.²²⁷

9. Özel Finans Kurumlarının Faaliyeti Hakkında Yönetmelik

Özel finans kurumları ile ilgili tüm eski mevzuat 1999 yılında yürürlükten kaldırılmıştır.²²⁸ Bankalar Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun’un geçici 3’üncü maddesine göre, özel finans kurumları ile ilgili yeni düzenlemeler yapılıncaya kadar, eski mevzuatın Bankalar

²²⁵ Finansal Kiralama Şirketlerine İlişkin Yönetmelik, RG.28.09.1992, Sayı 21212

²²⁶ Sadrüleşrafi, **a.g.e.**, s.50

²²⁷ Tekinalp, **a.g.e.**, s.164

²²⁸ Bankalar Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında 4491 sayılı Kanun, RG.19.12.1999, Sayı 23911

Kanunu'na aykırı olmayan hükümleri uygulanabilecektir. 2000 yılında Özel Finans Kurumları Birliği kurulmuştur.²²⁹ Özel finans kurumlarına ilişkin esasları düzenlemek amacıyla Özel Finans Kurumlarının Faaliyeti Hakkında Yönetmelik²³⁰ çıkarılmıştır.

Yönetmelik özel finans kurumlarının kurulmasına ilişkin esasları da belirlemiştir, buna göre, vatandaş-yabancı ayrımı olmaksızın gerçek veya tüzel kişiler Türkiye'de özel finans kurumu kurabilirler veya hisse devralabilirler. Yönetmelik uyarınca beyanname düzenlenir ve Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kuruluna verilir. Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu kuruluş izni vermeye yetkili mercidir. Kuruluş izni alındıktan bir yıl içinde faaliyete geçme zorunluluğu vardır, aksi halde izin geçersiz olacaktır.²³¹

10. İhracatın Düzenlenmesi ve Desteklenmesine İlişkin Karar

İhracatın Düzenlenmesi ve Desteklenmesine İlişkin Karar²³² ile Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığına uluslararası gözetme şirketlerinin kuruluş esaslarını belirleme yetkisi verilmiştir.²³³ Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı yetkisini kullanmış ve Uluslararası Gözetleme Şirketlerine İlişkin Tebliğ²³⁴ çıkarmıştır. Uluslar arası Gözetleme Şirketlerine İlişkin Tebliğ'in 1'inci maddesine göre, ithalat ve ihracatta malların kalitesi ve ayıplı olup

²²⁹ Bankalar Kanununda Değişiklik Hakkında 4672 sayılı Kanun, RG.29.05.2001, Sayı 24416

²³⁰ RG.20.09.2001, Sayı 24529

²³¹ Tekinalp, **a.g.e.**, s.166

²³² 92/2644 sayılı Karar, RG.14.02.1992, Sayı 21142

²³³ Tekinalp, **a.g.e.**, s.168

²³⁴ RG.14.11.1990, Sayı 20695

olmadığı gibi konularda gözetleme yapacak yabancı şirketler, Türkiye’de temsilcilik veya acenta açarak bu faaliyeti yapabilirler.²³⁵

11. Bazı Yatırım ve Hizmetlerin Yap-İşlet-Devret Modeli Çerçevesinde Yaptırılması Hakkında Kanun

Bazı Yatırım ve Hizmetlerin Yap-İşlet-Devret Modeli Çerçevesinde Yaptırılması Hakkında Kanun’un²³⁶ amacı, bazı yatırım ve hizmetlerin yap-işlet-devret modeli çerçevesinde yapılmasını sağlamaktır (md.1). Kanun’a göre, yabancı şirketler de Türk sermaye şirketleri ile birlikte veya bağımsız olarak Türkiye’de yap – işlet - devret modeli çerçevesinde faaliyette bulunabilirler. Bu modeli uygulayacak şirket anonim veya limited şirket olmalıdır. Yabancı şirketler Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kanunu’na tabi olarak Türkiye’de faaliyette bulunan şirketlerdir. Kanun’un 4’üncü ve 5’inci maddelerine göre İdare, Yüksek Planlama Kurulu’ndan izin alır ve daha sonra yabancı şirketle sözleşme imzalayabilir. Bu sözleşme bir özel hukuk sözleşmesidir. Sözleşmede süre belirtilecek ve bu süre 7’nci maddeye göre azami 49 yıl olabilir.²³⁷

12. Serbest Muhasebecilik, Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik ve Yeminli Mali Müşavirlik Kanunu

3568 sayılı Serbest Muhasebecilik, Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik ve Yeminli Mali Müşavirlik Kanunu²³⁸ 4’üncü maddede meslek

²³⁵ Sadrüleşrafi, **a.g.e.**, s.48

²³⁶ 3996 sayılı Kanun, RG.13.06.1994, Sayı 21959.

²³⁷ Tekinalp, **a.g.e.**, s.169

²³⁸ RG.13.06.1989, Sayı 20194

icra edebilmenin genel şartlarını düzenlemiş, Türk vatandaşlığını ilk şart olarak belirtmiştir. Ancak Kanun yabancı muhasebeci mali müşavirlik hakkındaki hükmü saklı tutmuştur. Kanun 8'inci madde ile yabancı muhasebeci mali müşavirliği düzenlemiştir. Buna göre, yabancılar Türkiye'de serbest muhasebeci mali müşavir olabilirler. Bunun şartları, Türk uyruklu serbest muhasebeci mali müşavirlerde de aranan nitelikleri taşımaları, karşılıklılık ve Maliye ve Gümrük Bakanlığı'nın teklifi üzerine Başbakanın onayı ile verilen izindir.²³⁹

13. Sinema, Video ve Müzik Eserleri Kanunu

Sinema, Video ve Müzik Eserleri Kanunu,²⁴⁰ sinema ve müzik sanatının teşviki, denetimi, dağıtımı, gösterimi, geliştirilmesi amacıyla kabul edilmiştir.²⁴¹ Sinema, Video ve Müzik Eserleri Kanunu'na dayanılarak Sinema, Video ve Müzik Eserleri Yapımcıları ile Film Çekmek İsteyen Yabancılarla Yapılacak Ortak Yapımlar Hakkında Yönetmelik²⁴² çıkarılmıştır. Yönetmeliğe göre, Türkiye'de ticari amaçla film çekecek olan yabancı gerçek ve tüzel kişiler ile bunlar adına faaliyet gösterecek olan Türk uyruklu gerçek ve tüzel kişiler Kültür Bakanlığından izin alacaklardır.²⁴³ Yönetmelik 7'nci madde ile 12'nci madde arasında yabancılara ilişkin esaslar getirmiştir. Yönetmeliğin 7'nci maddesi Kültür Bakanlığından izin alınmasını, 12'nci maddesi Kültür Bakanlığıınca yabancı elemanlara ait bilgi ve belgelerin ikamet sağlamak üzere İçişleri Bakanlığına gönderilmesini düzenlemiştir. Türk vatandaşlarının ve Türk tüzel kişilerinin yabancılarla Türkiye'de

²³⁹ Sadrüleşrafi, **a.g.e.**, s.52

²⁴⁰ 23.01.1986 tarihli 3257 sayılı Kanun, RG.07.02.1986, Sayı 19012

²⁴¹ Özkan, **a.g.e.**, s.172

²⁴² RG.04.09.1986, Sayı 19211

²⁴³ Asar, **a.g.e.**, s.114

yapacakları ticari amaçlı ortak film yapımlarında tarafların belirleyebilecekleri sayıda oyuncu ve teknik eleman kullanılabilir.²⁴⁴ Yönetmeliğin 11'inci maddesi oyuncu ve teknik eleman çalıştırılabileceğini, 12'nci maddesi bu yabancı elemanlara ait bilgi ve belgelerin Kültür Bakanlığı tarafından İçişleri Bakanlığı'na ikamet sağlamak üzere gönderileceğini belirtmiştir.

Türkiye'de her türlü ilmi araştırma, inceleme, arkeolojik kazı ve benzer çalışmalar yapmak isteyen, film çekmek isteyen yabancıların faaliyetleri Bakanlar Kurulu Kararı²⁴⁵ ile düzenlenmiştir. Bu faaliyetlerde bulunmak için yabancılar adına müracaat edenler ve basın - yayın mensupları da işbu Bakanlar Kurulu Kararındaki esaslara tabidir. Buna göre, bu faaliyetlerde bulunmak isteyen yabancılar ve onlar adına müracaat edenler, ki bunlar gerçek veya tüzel kişi olabilir, önce izin almak zorundadırlar. Bunlara ayrıca bir mihmandar tahsis edilir.²⁴⁶ İlmi araştırma, inceleme ile arkeolojik kazılar dışındaki her türlü konuda video ve film çekmek isteyen yabancılar ise bu faaliyetleri serbestçe yapabilir. Bakanlar Kurulu Kararı'nın 2'nci maddesine göre, bu sonunculara gereken kolaylıklar da sağlanır.²⁴⁷

Yabancılar izin müracaatlarını Türkiye'de veya kendi ülkelerinde de yapabilir. İzin müracaatları Türkiye'de kendi Büyükelçilikleri vasıtasıyla Dışişleri Bakanlığına yapılmalıdır. Yurt dışında izin müracaatları Türkiye Cumhuriyeti dış temsilciliklerine yapılır. Bakanlar Kurulu Kararı'nın 3'üncü maddesine göre, Dışişleri Bakanlığı izin başvurusunu değerlendirir, ilgili Bakanlık ve kuruluşların görüşünü alır, karşılıklılık esasını da dikkate alarak sonucu bildirir. Türkiye'nin milli güvenliğine ve menfaatlerine aykırı film

²⁴⁴ Özkan, **a.g.e.**, s.173

²⁴⁵ 04.04.1988 tarihli 12839 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı, RG.29.04.1988, Sayı 19799

²⁴⁶ Asar, **a.g.e.**, s.161

²⁴⁷ Özkan, **a.g.e.**, s.173

çekimlerine izin verilmez.²⁴⁸ 5'inci maddeye göre, bu faaliyetler için verilen çalışma izni ile başka alanlarda çalışan yabancıların çalışma izinleri iptal edilir.

14. Türk Soylu Yabancıların Türkiye’de Meslek ve Sanatlarını Serbestçe Yapabilmelerine, Kamu, Özel Kuruluş veya İşyerlerinde Çalıştırılabilmelerine İlişkin Kanun

a) Türk Soylu Yabancıların Çalışabilecekleri Alanlar

Türk soylu yabancıların Türkiye’de çalışması ayrı bir kanunla düzenlenmiştir. Türk Soylu Yabancıların Türkiye’de Meslek ve Sanatlarını Serbestçe Yapabilmelerine, Kamu, Özel Kuruluş veya İşyerlerinde Çalıştırılabilmelerine İlişkin Kanun²⁴⁹ ve bu Kanun’un uygulanması hakkında Yönetmelik²⁵⁰ ile Türk soylu yabancılar özel bir statü kazanmışlar ve hukuki durumları Türk vatandaşlarınkine yaklaştırılmıştır.

Kanun’un 1’inci ve 7’nci, Yönetmeliğin 1’inci ve 11’inci maddelerinde Türk soylu yabancıların çalışabilecekleri ve çalışamayacakları alanlar açıkça tespit edilmiştir. Buna göre, Türk soylu yabancılar Türkiye’de Türk Silahlı Kuvvetleri ve Güvenlik Teşkilatında çalışamazlar. Türk Silahlı Kuvvetleri ve Güvenlik Teşkilatı dışında tüm mesleklerde, hatta sadece Türk vatandaşlarına hasredilmiş bulunan mesleklerde bile Türk soylu yabancılar çalışabilirler. Çünkü kanunlardaki Türk vatandaşı olma şartı Türk soylu

²⁴⁸ Özkan, **a.g.e.**, s.174

²⁴⁹ 25.09.1981 tarihli 2527 sayılı Kanun, RG.29.09.1981, Sayı 17473

²⁵⁰ Türk Soylu Yabancıların Türkiye’de Meslek ve Sanatlarını Serbestçe Yapabilmelerine, Kamu veya Özel Kurum, Kuruluş veya İşyerlerinde Çalıştırılabilmelerine Dair Kanunun Uygulanması Hakkındaki Yönetmelik: RG.14.01.1983, Sayı 17928

yabancılara uygulanmaz.²⁵¹ Kanun; “Türkiye’de ikamet eden Türk soylu yabancılara ihtiyaç duyulan meslek ve sanatları serbestçe yapabilmelerine, Türk Silahlı Kuvvetleri ve Güvenlik Teşkilatı hariç olmak üzere kamu, özel kuruluş veya işyerlerinde bu meslek ve sanat dallarında çalıştırılabilmelerine olanak sağlamak”, amacı ile çıkartılmıştır (md.1). Aynı Kanun’un 7’nci maddesine göre; “Bu Kanuna göre kendilerine izin verilenler, izin süresince, ikamet ve çalışma ile ilgili kanunların öngördüğü Türk vatandaşı olma şartından istisna edilirler.

Bunlar siyasi haklardan yararlanamazlar.”

Yönetmeliğin 11’inci maddesinde Türk soylu yabancılara çalışma hakları daha açık olarak hükme bağlanmıştır. Buna göre; “Bu Yönetmelik esaslarına göre, kendilerine çalışma veya çalıştırılabilme izni verilenler, bu izin süresince, sadece Türk vatandaşlarına hasredilen işleri de yapabilirler. Bunlar Doktorluk, Hemşirelik, Avukatlık, Mühendislik gibi meslekleri serbestçe veya kamu veya özel kurum, kuruluş veya işyerlerinde yapabilmek veya memur olabilmek için genel veya özel kanunların aradığı Türk vatandaşı olma şartından istisna edilirler.

Ancak bunlar Türk Silahlı Kuvvetlerinde veya Güvenlik Teşkilatlarında çalıştırılmazlar.”

Görüldüğü gibi, Türk soylu yabancılar istisna dışında her türlü meslekte çalışabilirler, hem özel kuruluşlar ile kamu kuruluşlarında çalıştırılabilirler, hem de serbest meslekleri icra edebilirler. Türk vatandaşı olmadıkları halde Türk soylu yabancılar diğer yabancılardan farklı ve ayrıcalıklı bir konuma getirilmişlerdir.²⁵² Ayrıca Kanun’un 2’nci maddesi Türk soylu yabancılara meslek kuruluş ve sosyal güvenlik kurumları ile

²⁵¹ Tekinalp, **a.g.e.**, s.167

²⁵² Aybay, **a.g.e.**, s.168

ilişkilerinin sağlanacağını belirtmiş, Kanun'un 4'üncü maddesi de Türk soylu yabancıların Türk vatandaşları gibi ilgili meslek kuruluşlarına kayıt yaptıрма yükümlülüğü olduğunu belirtmiştir. Ancak 4'üncü maddeye göre, Türk soylu yabancılar meslek kuruluşlarının genel kurullarına katılamazlar, genel kurulu seçemezler ve genel kurula seçilemezler. Bu yasak dışında Türk soylu yabancılar tüm haklardan yararlanırlar.²⁵³ Bu Kanun ile birlikte Türk Yabancılar Hukuku'na "Türk soylu" kavramı girmiş olmaktadır.²⁵⁴ Kanun, Türk soylu yabancı gerçek kişilere hitap etmektedir. Türk soylu yabancılar dahil tüm yabancı gerçek kişiler Türk Silahlı Kuvvetler Teşkilatı ile Güvenlik Kuvvetleri Teşkilatında çalışamazlar. Ancak 5188 Sayılı 10. 06. 2004 Tarihli Özel Güvenlik Görevlerine Dair Kanun yabancılara özel güvenlik şirketi kurma imkanı bahşetmiştir. Özel Güvenlik Görevlerine Dair Kanun'a göre, yabancılar hem Türkiye'de özel güvenlik şirketi kurabilirler, hem de yabancı ülkelerde kurulmuş şirketler Türkiye'de özel güvenlik hizmeti verebilirler. Özel güvenlik şirketlerinin kurucuları ve yöneticileri de yabancı olabilir. Ancak, özel güvenlik görevlileri Türk vatandaşı olmak zorundadır.²⁵⁵

b) Türk Soylu Yabancıların Çalışma Şartları

Türk Soylu Yabancıların Türkiye'de Meslek ve Sanatlarını Serbestçe Yapabilmelerine, Kamu, Özel Kuruluş veya İşyerlerinde Çalıştırılabilmelerine İlişkin Kanun'un 3'üncü maddesi 2003 Tarihli Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun ile değişmiştir. Buna göre; "Türk soylu yabancıların, kanunlarda Türk vatandaşlarının yapabileceği belirtilen meslek, sanat ve işlerde çalışabilme ve çalıştırılabilmeleri için, özel kanunlarda aranan nitelikleri taşımak ve yükümlülükleri yerine getirmek şartıyla, bu Kanun ve

²⁵³ Yurt Dışında Yaşayan Türkler Alt Komisyonu Raporu", DPT, Ankara, 2001, Yayın no: DPT:2642-ÖİK:650, s.79

²⁵⁴ Aybay, **a.g.e.**, s.90

²⁵⁵ Çelikel, Gelgel, **a.g.e.**, s.145

Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanuna göre, İçişleri ve Dışişleri Bakanlıkları ile diğer ilgili bakanlık ve kuruluşların görüşleri alınarak Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığınca izin verilir.”

Bu değişiklik ile, Türk soylu yabancılar da diğer tüm yabancılar gibi çalışma iznini Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'ndan alacaklardır. Türk soylu yabancıların çalışma izni alma zorunluluğu yanında, ikamet izni, gerekli eğitim, Türk soylu yabancılar kütüğüne kaydolma, iş kolunda ihtiyaç, güvenlik açısından sakınca bulunmaması gibi şartlar da aranır.²⁵⁶ Nitekim Türk Soylu Yabancıların Türkiye’de Meslek ve Sanatlarını Serbestçe Yapabilmelerine, Kamu, Özel Kuruluş veya İşyerlerinde Çalıştırılabilmelerine Dair Kanunun Uygulanması Hakkındaki Yönetmeliğin 3’üncü maddesi çalışma izni verilebilme şartlarını düzenlemiştir. Buna göre; “Bu Yönetmelik uyarınca kanunlarda Türk vatandaşlarının yapabileceği belirtilen veya Türk vatandaşı olma şartı aranan meslek, sanat ve işlerde Türk soylu yabancıların çalışma veya çalıştırılabilmelerine izin verilebilmesi için:

- İçişleri Bakanlığınca kendilerine ikamet izni verilmiş olmak,
- Belirli meslek ve sanatlar için özel kanunlarda aranan nitelikleri taşıdığını yetkili Türk makamlarından alacağı belgelerle kanıtlamış olmak,
- Eğitim durumunu gösteren yabancı okul veya fakültelerden verilmiş diplomaların denkliğini Milli Eğitim Bakanlığınca onaylatmış bulunmak,
- O mesleği yapmasında güvenlik açısından herhangi bir sakınca bulunmamak ve durumu Bakanlar Kurulunca tespit edilmiş esaslara uygun olmak,

²⁵⁶ Sadrüleştâfi, **a.g.e.**, s.54

- Yabancılar için açılacak özel kütüklerde nüfus kayıtlarını tesis ettirdiğini belgelendirmek,
- Mesleki kuruluşlara kayıtlı olmanın zorunlu bulunması halinde üyeliğini belgelendirmek,
- Yabancı ülkelerden alınmış kalfalık, ustalık veya dengi belgelerin Çıraklık Kurulunun görüşü alınarak denkliğine Milli Eğitim Bakanlığınca karar verilmiş olmak,

şarttır.”

Türk soylu yabancılar ihtiyaç duyulan ve sadece Türk vatandaşlarına hasredilmiş meslekleri de icra edebilirler. İhtiyaç duyulan bu mesleklerin neler olduğu Bakanlar Kurulu tarafından saptanır.²⁵⁷ Bir de hangi yabancıların Türk soylu olacağının saptanması da zor olup, kesin bir ölçüsü bulunmadığından, İdare’nin geniş bir takdir yetkisine sahip olduğu kabul edilir.²⁵⁸

C) Bildirim Sistemi

Türk hukukunda yasaklama sistemi ile izin sistemi yanında bir de bildirim sistemi kabul edilmiştir. Bildirim sisteminin kabul edildiği tek durum, Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kanunu ile düzenlenmiştir. Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kanunu²⁵⁹ 2003 yılında yürürlüğe girmiş, Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu’nu ilga etmiştir. Temel değişiklik, Yabancı Sermayeyi Teşvik

²⁵⁷ Aybay, **a.g.e.**, s.92

²⁵⁸ Aybay, **a.g.e.**, s.91

²⁵⁹ 15.06.2003 tarihli 4875 sayılı Kanun, RG.17.06.2003, Sayı 25141

Kanunu'ndaki izin ve onay sisteminin bildirim sistemi ile değiştirilmiş olmasıdır.²⁶⁰ Türkiye'ye yapılacak yabancı yatırımlar artık Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kanunu hükümleri ile düzenlenir. Konuyla ilgili Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kanunu Uygulama Yönetmeliği,²⁶¹ bir de Doğrudan Yabancı Yatırımlarda Yabancı Uyruklu Personel İstihdamı Hakkında Yönetmelik²⁶² çıkarılmıştır.

Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kanunu'nun amacı 1'inci maddede, doğrudan yabancı yatırımların özendirilmesi, yabancı yatırımcıların haklarının korunması, izin ve onay sisteminin bilgilendirme sistemine dönüştürülmesi, doğrudan yabancı yatırımların artırılması şeklinde tanımlanmıştır. Yabancı yatırımcıların özendirilmesi amacıyla izin sistemi kaldırılmış, yerine bildirim sistemi getirilmiştir. Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu yürürlükte iken geçerli olan izin sistemi bürokrasiye yer veriyordu. Ayrıca Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kanunu ile yabancı yatırımcının hakları güvence altına alınmıştır.²⁶³ İzin sistemi kalkmış, doğrudan yabancı yatırım yapmak serbest hale gelmiş, fakat idareye politika belirleme ve bilgi isteme yetkisi tanınmıştır. Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kanunu'nun 4'üncü maddesine göre, Hazine Müsteşarlığı, doğrudan yabancı yatırımlara ilişkin politikaların genel çerçevesini belirlemeye, bu amaçla diğer kuruluşların faaliyetlerine katılmaya yetkili, doğrudan yabancı yatırımlara ilişkin bilgi sistemini kurmak ve geliştirmek amacıyla yatırımlar hakkındaki istatistiki bilgileri her türlü kuruluştan istemeye yetkili, ayrıca mevzuat değişikliklerinde de görüşüne başvurulana mercidir.

²⁶⁰ Aybay, **a.g.e.**, s.197

²⁶¹ RG.20.08.2003, Sayı 25205

²⁶² RG.29.08.2003, Sayı 25214

²⁶³ Tekinalp, **a.g.e.**, s.150

Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kanunu ile yapılan iki temel değişiklikten biri bildirim sistemine geçilmesi ise, diğer değişiklik, yatırım ve yatırımcı tanımlarının kapsamı genişletilmiştir.²⁶⁴ Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kanunu'nun 2'nci maddesine göre; "Yabancı yatırımcı: Türkiye'de doğrudan yabancı yatırım yapan, yabancı ülkelerin vatandaşlığına sahip olan gerçek kişiler ile yurt dışında ikamet eden Türk vatandaşlarını, yabancı ülkelerin kanunlarına göre kurulmuş tüzel kişileri ve uluslar arası kuruluşları ifade eder."

Bu tanım yapılırken uluslararası standartların kabul ettiği tanımlar dikkate alınmıştır.

Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kanunu izin sistemini kaldırarak yatırım yapmayı serbest hale getirmiş ve vatandaş ile yabancıların eşitliği anlamına gelen "milli muamele" prensibini kabul etmiştir.²⁶⁵ Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kanunu'nun 3'üncü maddesinin a) bendi "Yatırım serbestisi ve milli muamele" başlığıyla şu düzenlemeyi getirmiştir; "Uluslar arası anlaşmalar ve özel kanun hükümleri tarafından aksi öngörülmedikçe;

1-Yabancı yatırımcılar tarafından Türkiye'de doğrudan yabancı yatırım yapılması serbesttir.

2-Yabancı yatırımcılar yerli yatırımcılarla eşit muameleye tabidirler."

Yerli yatırımlarla yabancı yatırımlar arasında 3'üncü madde hükmü dolayısıyla hiçbir fark yok.²⁶⁶ Yatırımlar bakımından yabancılarla

²⁶⁴ Çelikel, Gelgel, **a.g.e.**, s.153

²⁶⁵ Çelikel, Gelgel, **a.g.e.**, s.154

²⁶⁶ Aybay, **a.g.e.**, s.198

vatandaşların eşitliği esası Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu'nda da öngörülmüştü.²⁶⁷

İncelememiz gereken önemli bir konu da doğrudan yabancı yatırımlarda yabancı personel istihdamıdır. Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kanunu doğrudan yabancı yatırımları ikiye ayırmıştır: özellik arzeden doğrudan yabancı yatırımlar ve basit doğrudan yabancı yatırımlar.²⁶⁸ Özellik arzeden doğrudan yabancı yatırımlara ilişkin esaslar Doğrudan Yabancı Yatırımlarda Yabancı Uyruklu Personel İstihdamı Hakkındaki Yönetmelik'te²⁶⁹ düzenlenmiştir. Yabancı yatırımcılar için izin sistemi kaldırılarak bildirim sistemi getirilmiş, fakat doğrudan yabancı yatırımlarda çalıştırılacak yabancılara gelince, bu kişiler Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun ile Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kanunu hükümleri gereği Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'ndan çalışma izni almak mecburiyetindedirler.²⁷⁰ Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kanunu'nun 3'üncü maddesinin "Yabancı personel istihdamı" başlığını taşıyan (g) bendine göre; "Bu Kanun kapsamında kurulan şirket, şube ve kuruluşlarda istihdam edilecek yabancı uyruklu personele, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığınca çalışma izni verilir.

27.02.2003 tarihli ve 4817 sayılı Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanunun 23'üncü maddesi uyarınca Hazine Müsteşarlığı ve Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığınca müştereken hazırlanarak yönetmelikte; yabancı sermayeli şirket ve kuruluşlardan hangilerinin bu kapsama gireceği ile söz konusu yönetmelik kapsamında izin verilecek kilit personelin tanımı ve çalışma izinlerine ilişkin özel nitelikteki diğer esas ve usuller belirlenir.

²⁶⁷ Aybay, **a.g.e.**, s.199

²⁶⁸ Tekinalp, **a.g.e.**, s.151

²⁶⁹ RG.29.08.2003, sayı 25214

²⁷⁰ Tekinalp, **a.g.e.**, s.152

Bu kapsamda istihdam edilecek personele, 4817 sayılı Kanunun 14'üncü maddesinin birinci fıkrasının (b) bendi uygulanmaz. İstihdam edilecek yabancı uyruklu kilit personele 4817 sayılı Kanunun 13'üncü maddesinin birinci fıkrasının hangi durumlarda uygulanacağı hazırlanacak yönetmelikte belirlenir.”

Madde hükmünde öngörülen yönetmelik, Doğrudan Yabancı Yatırımlarda Yabancı Uyruklu Personel İstihdamı Hakkındaki Yönetmelik'tir.²⁷¹ Bu Yönetmelik 2'nci maddede kilit personel ve bunun dışında kalanlar şeklinde bir ayırım yapmıştır.²⁷² Buna göre; “Bu Yönetmelik, özellik arzeden doğrudan yabancı yatırımlarda ve irtibat bürolarında istihdam edilecek yabancı uyruklu kilit personele uygulanır.

Ancak,

- Özellik arzeden doğrudan yabancı yatırımlarda istihdam edilecek kilit personel dışında kalan yabancı uyruklu personel ile,
- Özellik arzeden doğrudan yabancı yatırımların dışında kalan doğrudan yabancı yatırımlarda istihdam edilecek yabancı uyruklu her türlü personelin, çalışma izinlerine 4817 sayılı Kanun ve Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanunun Uygulama Yönetmeliği hükümleri uygulanır.”

Özellik arzeden doğrudan yabancı yatırımlarda çalıştırılacak yabancı uyruklu kilit personele Doğrudan Yabancı Yatırımlarda Yabancı Uyruklu Personel İstihdamı Hakkındaki Yönetmelik uygulanır. Kilit personel grubu dışındaki yabancılara ise Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun ile Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanunun Uygulama Yönetmeliği

²⁷¹ RG.29.08.2003, Sayı 25214

²⁷² Aybay, **a.g.e.**, s.200

uygulanır.²⁷³ Kilit personelin çalışma izni alma usul ve esasları özel olarak Doğrudan Yabancı Yatırımlarda Yabancı Uyruklu Personel İstihdamı Hakkındaki Yönetmeliğin ikinci bölümünde ayrıntılı olarak düzenlenmiştir. Özellik arzeden doğrudan yabancı yatırımlarda çalışacak, ancak kilit personel sayılmayan yabancı uyruklu kişiler ve özellik arzeden doğrudan yabancı yatırım sayılmayan doğrudan yabancı yatırımlarda çalışacak yabancı uyruklu kişiler, çalışma izinlerini genel hükümlere göre alırlar. Yani kilit personel olmayan yabancı kişilerin çalışma izni usul ve esasları Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun ile bu Kanun'un Uygulama Yönetmeliği'nde düzenlenmiş olanlardır.

III. TATARİSTAN HUKUKUNDA KABUL EDİLEN SİSTEM

Tataristan Cumhuriyeti'nde çalışacak yabancılar ile Rusya Federasyonu'nda çalışacak yabancıların hukuki durumu aynıdır. Rusya Federasyonu'nda sadece kendi vatandaşlarına tanınan meslekler şunlardır: Kamu hizmeti yapma (belediye hizmetleri), İçişleri organlarında çalışma, polis teşkilatında çalışma, vergi teşkilatında çalışma, hakimlik, savcılık, resmi ve özel noterlik hizmetleri, Rusya Federasyonu deniz araçlarında çalışma, Rusya Federasyonu sivil hava araçlarında çalışma, tarımsal üretim kooperatifi üyeliği.²⁷⁴

Bazı meslekler ile ilgili özel düzenlemelere gelince, bunlardan biri mimarlık faaliyeti ile ilgilidir. Rusya Federasyonu'nun mimarlıkla ilgili düzenlemelerine göre, yabancılar ve vatansızlar mimarlık faaliyetlerinde Rus vatandaşlarıyla eşit olabilmeleri ancak uluslararası sözleşmelerde açıkça öngörülmüş ise mümkündür. Eğer uluslararası sözleşme ile belli bir ülkeden gelen yabancıların mimarlık faaliyetlerinde bulunabilmeleri öngörülmemişse,

²⁷³ Tekinalp, **a.g.e.**, s.153

²⁷⁴ Oleg İvanov, "Pravovoye Polojeniyе İnostrannıh Grajdıan v Rossii", Tyumen, 1999, s.6

bu durumda yabancılar bu mesleği yapamayacaklardır. Bu takdirde yabancılar ancak bir Rus vatandaşı mimarla birlikte bu faaliyeti yürütebileceklerdir. Burada önemli olan mimar olan Rus vatandaşının mimarlık faaliyeti için izin almış olmasıdır.

Yabancılarla ilgili önemli bir hüküm 2002 tarihi Avukatlık Hakkında Federal Kanun'da yer almıştır. Avukatlık Hakkında Federal Kanun'un Avukatlık Statüsü başlığını taşıyan Üçüncü Bölüm'de avukatlık mesleğini icra edebilme şartlarını düzenlenmiştir. Kanunun 9'uncu maddesi "Avukatlık Statüsünün kazanılması" başlığını taşımaktadır ve avukat olabilmenin koşulları sayılmıştır. Bu koşullar arasında vatandaşlık bağı aranmamaktadır. Yabancı ve vatansızlar da aynı şartları yerine getirerek avukatlık yapabileceklerdir. Aynı maddenin 6'ncı bent hükmüne göre; "İşbu Federal Kanun'a uygun olarak avukatlık statüsünü kazanmış olan yabancılar ve vatansızlar, aksi Federal Kanunla belirtilmemişse Rusya Federasyonu'nun sınırları içinde her yerde avukatlık faaliyetini yürütebilirler."

Rusya Federasyonu'nda Yabancıların Hukuki Durumları hakkında 2002 tarihli Federal Kanun'da yabancıların tüm hak ve özgürlükleri ayrıntılı olarak düzenlenmiştir. Kanun'da eşitlik prensibinin yanında yasaklama sistemi ile izin sistemi açıkça görülmektedir. Yabancılar Rusya Federasyonu'nda ve dolayısıyla Tataristan Cumhuriyeti'nde federal kanunlarla açıkça yasaklanmadığı takdirde yetkili makamlardan izin almak suretiyle her türlü mesleği icra edebilirler. Yabancılar yasaklanmış olan meslekler Kanun'un 14'üncü maddesinde tek tek sayılmıştır. Bu meslekler şunlardır:

- Yabancılar belediye hizmetlerinde çalışamazlar. Kanun yabancıların belediye dışında diğer kamu hizmetlerinde çalışmalarının Rusya Federasyonu Devlet Hizmetleri Hakkında Kanun hükümlerine uygun olarak yapabileceklerini belirtmiştir.

- Rus bayrağı ile sularda yüzen her türlü taşıtlarda yabancıların çalışması yasaktır. Bu yasağa Yürütme organı tarafından istisnai düzenleme getirilebileceğini de Kanun belirtmiştir.
- Rusya Federasyonunun devlete ait hava taşıtlarında ve savaş deniz taşıtlarında yabancıların çalışması kesinlikle yasaklanmıştır.
- Sivil hava taşıtlarında yabancılar kaptan olamayacaklardır.
- Rusya Federasyonu'nun güvenlik birimlerinde yabancıların çalışması yasaklanmıştır. Yabancıların çalışması yasaklanmış olan güvenlik birimlerinin hangileri olduğunun tespitini yetkisini Kanun hükümete tanımıştır. Buradaki hükümetten kasıt, Rusya Federasyonu Hükümetidir. Nitekim Hükümet 11.10.2002 tarihinde aldığı 755 Numaralı Kararnameyle yabancıların çalışmasının yasak olduğu birimleri saymıştır. 11.10.2002 tarihli 755 Numaralı Yabancıların Çalışma Yasağına İlişkin Kararname'ye göre, yabancılar şu üç birimde çalışamayacaklardır:
- Rusya Federasyonu askeri iş alanlarına giren tüm işyerlerinde yabancıların çalışması yasaklanmıştır. Tüm askeri birliklerde ve askeri kuruluşlarda yabancılar çalışamaz.
- Her çeşit istihbarat birimlerinde yabancıların çalışması yasaklanmıştır.
- Nükleer silah üreten veya nükleer silahların korunması, taşınması ve sair nükleer silah ile ilgili birimlerde yabancıların çalışması yasaktır.

SONUÇ

Yabancıların çalışma hakları bakımından Türk hukuku ile Tatar hukuku arasında büyük farklılık olduğu görülmektedir. Özellikle çalışma hakkının kullanılabilmesi için yerine getirilmesi gereken usuli işlemler farklılık göstermektedir. Türk hukukunda çalışma izni, çalışma vizesi, ikamet izni ve bildirim yükümlülüğü yerine getirilmesi gerekli şartlardır. Oysa Tatar hukukunda çalışma izni, ülkeye giriş vizesi ve ikamet izni çalışma hakkını kullanacak olan yabancıların yerine getirmesi gereken şartlardır. En büyük farklılık yerel makamların yetkileri konusundadır. Şöyle ki, Türk hukukunda yetkili makam takdir yetkisine sahip olduğu halde, Tatar hukukunda yetkili makamların çalışma izni verip vermeme konusunda takdir yetkileri bulunmamaktadır. Usulüne uygun olarak yapılan çalışma izni başvuruları Türkiye’de Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı tarafından değerlendirilmektedir. Oysa Tataristan yetkili makamlarının böyle bir takdir yetkileri olmayıp, usulüne uygun olarak yapılan tüm çalışma izni başvuruları karşısında çalışma izni verme zorunlulukları vardır. Türk hukukunda çalışma iznini verecek makam tek olmasına rağmen, Tatar hukukunda yabancılara çalışma izni verecek makamlar her ilde kurulmuş bürolardır. Genelde göçmenlik büroları Tataristan’da çalışma iznini vermeye yetkilidirler. Türk hukukuna göre çalışma izni başvurusu hem yurt içinde hem yurt dışında yapılabilir. En az altı aylık ikamet izni olan yabancılar Türkiye’de çalışma izni başvurularını Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı’na yapabilmektedirler. Altı aylık ikamet şartını yerine getiremeyen yabancılar ise yurt dışında Türk temsilciliklerine başvuru yapmak zorundadırlar. Temsilcilikler başvuruyu Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı’na iletir. Tatar hukukunda ise, yabancılar çalışma izni başvurularını ülke içinde yapmak zorundadırlar. Rusya Federasyonu dışında başvuru yapılacak makam yoktur. Yabancılar ülke içinde çalışma izni başvurusunu yapmak

zorundadırlar. Yabancılar bizzat veya Rusya Federasyonu'nda bulunan temsilcilikleri vasıtasıyla başvuru yapabilmektedirler.

Hem Türk Hukukunda hem Tatar hukukunda yabancıların çalışma hakları bakımından izin sistemi geçerlidir. Yabancılar yasaklanmamış tüm mesleklerde çalışma izni almak suretiyle yabancılar çalışabilmektedir. Yabancılar yasaklanmış meslekler bakımından Türk hukuku ile Tatar hukuku arasında farklar vardır. Özellikle avukatlık mesleği ve devlet memurluğu ile ilgili Tatar hukukundaki düzenlemeler oldukça ilginç ve Türk hukukundaki düzenlemelerden farklıdır. Tatar hukukunda avukatlık mesleği ile ilgili olarak yabancılar sınırlama getirilmemiştir.

İkamet izni her iki ülke hukukunda farklı düzenlenmiştir. Tatar hukukunda süreli ve süresiz olmak üzere iki çeşit ikamet izni mevcuttur. Yabancıların çalışma hakları bakımından bu ayrımın önemli sonuçları vardır. Süresiz ikamet izni olan yabancıların hukuki durumları Rus ve Tatar vatandaşarinkine yaklaştırılmıştır. Yabancıların Hukuki Durumları Hakkında Federal Kanun yabancıların Rusya Federasyonu'nda sahip oldukları tüm hakları ayrıntılı olarak düzenlemiştir. Kanun 2'nci maddede süreli ikamet ve süresiz ikamet tanımını getirmiştir. Buna göre, geçici bir süre için Rusya Federasyonu'nda ikamet hakkı tanıyan belgeye süreli ikamet izni denilir. Rusya Federasyonu'na serbest giriş ve çıkış hakkı tanıyan ve Rusya Federasyonu'nda dilediği kadar oturma hakkı tanıyan belgeye ise süresiz ikamet izni denilir. Kanunun 6'ncı ve 7'nci maddelerinde süreli ikamet izni tüm ayrıntılarıyla düzenlenmiştir. Buna göre, süreli ikamet izni 3 yıl süreyle verilir. Süreli ikamet izninin verilebileceği haller 6'ncı maddede 7 bent halinde sayılmıştır. Bunlar;

- Rusya Federasyonu sınırları içinde doğmuş olan yabancılar veya herhangi bir sebeple Rus vatandaşlığını kaybeden yabancılar.

- Çocuğu veya evlatlığı Rus vatandaşı olan yabancılar.
- Ebeveynlerinden en az bir tanesi Rus vatandaşı olan yabancılar.
- Rus vatandaşı ile evli olan yabancılar.
- Rusya Federasyonu'nda yatırım yapmış olan yabancılar.
- Rusya Federasyonu'nda askerlik yapmak için başvuran ve kabul edilen yabancılar.
- Yedinci bent yabancılara diğer hallerde de süreli ikamet izni verilebileceğini belirtmiştir.

Kanunun 7'nci maddesinde de süreli ikamet izni başvurusunun reddedilebileceği haller tek tek sayılmıştır. Bunlar; terör örgütlerine mensup olmak, hükümlü olmak, ikamet izni başvurusunda yalan beyanda bulunmak, Rusya Federasyonu'ndan daha önce sınır dışı edilmiş olmak ve uyuşturucu bağımlısı olma durumlarıdır.

Kanunun 8'nci ve 9'uncu maddeleri süresiz ikamet iznini düzenlemiştir. Buna göre; süreli ikamet izni olan ve en az bir yıl Rusya Federasyonu'nda ikamet etmiş olan yabancılara istemeleri halinde süresiz ikamet izni verilebilir. Süresiz ikamet izni her beş yılda bir yenilenir. Yenileme için yabancının istemesi yeterli görülmüştür. Yabancı, süresiz ikamet iznini her beş yılda bir ve dilediği kadar yenileyebilmektedir. Kanunun 9'uncu maddesinde süresiz ikamet izni başvurusunun reddedilebileceği haller tek tek sayılmıştır. Bunlar 7'nci maddede sayılmış olan süreli ikamet izni başvurusunun reddedilebileceği durumlarla aynıdır.

Süresiz ikamet izni olan yabancıların hukuki durumları hemen hemen Rus vatandaşları ile aynıdır. Örneğin, bu gruba giren yabancılar yerel seçimlerde ve referandumda oy kullanabilirler ve yerel idarelerde görev alabilirler. Rus vatandaşları gibi yerel organlara memur olarak atanabilmeleri mümkündür. Seçimlerde de yerel idare organlarına seçilebilmektedirler (madde 12).

Kanunun 13'üncü maddesi çalışma izni gerektirmeyen durumları tek tek belirtmiştir. Süresiz ikamet sahibi olmak bu durumlardan biridir. Süresiz ikamet izni olan yabancılar çalışma izni olmadan Rusya Federasyonu sınırları içerisinde herhangi bir bölgede veya cumhuriyette çalışabilirler.

KAYNAKÇA

AKYÜZ, Firdevs, "Türkiye’de Yabancı Uyrukluların İstihdam Edilebilme Koşulları", **Vatandaşlık ve Yabancılar Hukuku Alanında Gelişmeler**, Bilimsel Toplantı, İstanbul 24-25 Eylül 1998 (2000), 187-196.

ALP, Mustafa, **Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun**, (Erişim) <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/38/278/2508.pdf>

ALTUĞ, Yılmaz, **Yabancıların Hukuki Durumu**, İstanbul, 1971.

APAK, Talha, "Çalışma İzni Alması Gereken ve Gerekmeyen Yabancılar ile Yabancılar Yasaklanan Meslekler", İstanbul, 2004, (Erişim) www.alomaliye.com/talha_apak_yabanci_calisanlar.htm.

APAK, Talha, "Yabancıların Çalışma İzinleri hakkında Kanun ile Getirilen Yeni Düzenleme", **Lebib Yalkın Mevzuat Dergisi**, Mart 2004, Sayı 3.

ASAR, Aydoğan, **Türk Yabancılar Mevzuatında Yabancı ve Hakları**, Ankara, 2001.

AYBAY, Roma, **Yabancılar Hukuku**, İstanbul, 2005.

AYBAY, Roma, **Vatandaşlık Hukuku**, İstanbul, 2003.

BERKİ, Osman Fazıl, **Devletler Hususi Hukuku**, Cilt 1, Tabiiyet ve Yabancılar Hukuku, Baskı 6, Ankara, 1966.

BİRSEN, Kemalettin, **Devletler Hususi Hukuku**, Cilt 1, Ankara, 1936.

BOGUSLAVSKIY, Mark, **Mejdunarodnoye Chastnoye Pravo**, Moskova, 2004.

COŞKUN, İsa ve Onur ATAÖĞLU , "Yabancı Sermaye Çerçeve Kararı ve Uygulama Esasları", **Yaklaşım**, Yıl 3, Sayı 35 (Kasım 1995), 20-27.

ÇELİKEL, Aysel, **Milletlerarası Özel Hukuk**, Baskı 6, İstanbul, 2000.

ÇELİKEL, Aysel ve Günseli GELGEL, **Yabancılar Hukuku**, İstanbul, 2005.

ÇELİKEL, Aysel ve Ergin NOMER, **Devletler Hususi Hukuku**, Örnek Olaylar – Mahkeme Kararları, Baskı 7, İstanbul, 2001.

ÇELİKEL, Aysel, "Türk Yabancılar Hukukunun Genel İlkeleri", **Vatandaşlık ve Yabancılar Hukuku Alanında Gelişmeler**, Bilimsel Toplantı, İstanbul 24-25 Eylül 1998 (2000), 91-101.

ÇELİKEL, Aysel, "Türkiye’de Yabancıların Çalışma İzni ve Ulusal Programda Öngörülen Düzenleme", **Prof. Dr. Ergin Nomer’e Armağan**, MHB, 22 (2002) Sayı 2, 109 – 119.

ÇİÇEKLİ, Bülent, **Yabancılar Hukuku**, Baskı 2, Ankara, 2009.

ÇİÇEKLİ, Bülent, **Yabancılar ve Polis**, Ankara, 2003.

ÇİÇEKLİ, Bülent, **Yabancıların Çalışma İzinleri**, 2004.

ÇİÇEKLİ, Bülent, **Uluslar arası Hukukta Mülteciler ve Sığınmacılar**, Ankara, 2009.

ÇİÇEKLİ, Bülent, “Danıştay’ın Yabancıların Çalışma İzinleriyle İlgili Uygulama Yönetmeliğinin Bazı Hükümlerinin İptali”, **Sicil İş Hukuku Dergisi**, Yıl 3 (2008), Sayı 12, 207-211.

DİLİK, Sait, **Türkiye’de Sosyal Sigortalar**, Ankara, 1971.

DOĞAN, Vahit, **Milletlerarası Özel Hukuk Mevzuatı**, Ankara, 2002.

EKŞİ, Nuray, **Yabancılar Hukukuna İlişkin Temel Konular**, İstanbul, 2007.

GİRAY, Kerem, “Yabancı Sermayeyi Teşvik Mevzuatında, Lisans teknik Yapım, Know How, Yönetim ve Franchise Anlaşmalarının Yürürlüğü İçin Öngörülen Tescilin Hukuki Niteliği”, **Prof. Dr. Ergin Nomer’e Armağan**, İstanbul, 2003, MHB 22 (2002), Sayı 2, 207 – 249.

GÖĞER, Erdoğan, **Yabancılar Hukuku**, Ankara, 1974.

GÜNEY, Güngör ve Enver MÜBERRA, “Türkiye’de Yabancı Uyrukluların İstihdam Edilebilme Koşulları”, **Yaklaşım**, Yıl 3, Sayı 33, (Eylül 1995), 27-33.

İKİ, Coşkun, “Türkiye’deki Yabancıların Çalışma İzinleri Bakımından Güncel Sorunlar”, **Vatandaşlık ve Yabancılar Hukuku Alanında Gelişmeler**, Bilimsel Toplantı, İstanbul 24-25 Eylül 1998 (2000), 181-187.

İVANOV, Oleg, ““Pravovoye Polojenije İnostrannih Grajdan v Rossi”, Tyumen, 1999.

ÖZKAN, Işıl, **Yabancıların Çalışma Hürriyeti ve Avrupa Topluluğunda Kişilerin Serbest Dolaşımı**, İstanbul, 1997.

KOÇ, Yıldırım, **Türkiye’de Yabancı Kaçak İşçilik**, Ankara, 1999.

NOMER, Ergin, **Devletler Hususi Hukuku**, Baskı 11, İstanbul, 2002.

NOMER, Ergin, **Tab'a ile Yabancıнын Hukuki Müsavatı**, İstanbul, 1962.

NOMER, Ergin, **Yargıtay Kararlarında Türk asıllı Yabancılar ve Müttekabiliyet**, Prof. Dr. Bülent Davran'a Armağan, İstanbul, 1998.

OKUR, Zeki, "Türkiye'de Yabancıların Çalışma ve Sosyal Güvenlik Hakları", **Yüksek Lisans Tezi**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1993.

ÖKÇÜN, Gündüz, **Yabancıların Türkiye'de Çalışma Hürriyeti**, Ankara, 1998.

ÖKÇÜN, Gündüz, "Yabancıların Türkiye'de Çalışma Hürriyeti", **SBFD**, 1959, Cilt 14, S. 2 – 3.

ÖZDEMİR, Cumhur Sinan, **İzinsiz Yabancı Uyruklu Bakıcı – Temizlikçi Çalıştırmanın Cezası**, 2007,

(Erişim) http://www.alomaliye.com/yabanci_isci_calistir_ana_sayfa.htm

ÖZDEMİR, Cumhur Sinan, **Yabancıların Çalışması Yasaklanan Meslekler**, 2006,

(Erişim) http://www.alomaliye.com/mart_06/cumhur_sinan_yabancilara.htm

ROTH, Andreas, **The Minimum Standard of International Law Applied to Aliens**, 1949.

Rusya Federasyonu'nda Yabancıların Hukuki Durumları Hakkında Federal Kanun,

(Erişim) <http://base.garant.ru/184755.htm>

SADRÜLEŞRAFİ, Hüseyin Ali, **Yabancılar Hukuku**, İzmir, 1999.

SADRÜLEŞRAFİ, Hüseyin Ali, "Türkiye'de Yabancıların Sosyal Güvenlik Hakkına İlişkin Düzenlemeler", **Prof. Dr. Aysel Çelikel'e Armağan**, İstanbul, 2001, MHB 19 – 20 (1999 – 2000), 853 - 873.

SARGIN, Fügen, "Türkiye'de Öğrenim Gören Yabancı Öğrencilerin Türkiye'ye Giriş, Türkiye'de İkamet Etme ve Çalışmaları", **Prof. Dr. Yılmaz Altuğ'a Armağan**, MHB 17 – 18 (1997 – 1998), 317 – 384.

SEVİĞ, M. R. ve SEVİĞ, V. R., **Devletler Hususi Hukuku**, Cilt 2, Yabancıların Hukuki Durumu, İstanbul, 1970.

SEVİĞ, Vedat Reşit, **Türkiye'nin Yabancılar Hukuku**, İstanbul, 1981.

"Sığınmacı ve Mültecilerin İhtiyaçları",
(Erişim) <http://www.hyd.org.tr/multecielkitabi/kitap8.asp?idm=mands>

ŞANLI, Cemal, "Türkiye'de Yabancıların Sosyal Güvenliği", **MHB** 1, 1981, S. 2, 24 – 28.

TEKİNALP, Gülören, **Türk Yabancılar Hukuku**, İstanbul, 2003.

TEKİNALP, Gülören, "Yabancı Sigorta Şirketlerinin Kuruluş ve İşleyişi ile İlgili Bazı Problemler", **Sigorta Hukuku Türk Derneği, Sigorta Şirketlerinin Murakabesi**, 1968.

TEKİNALP, Ünal, "Türk Yabancı Sermaye Hukukunun Ana İlkeleri", **MHB**, 4 (1984), 39 – 50.

TİMUR, Hıfzı, “Türkiye’de Yabancıların Okuma ve Okutma Hürriyeti Bakımından Durumu”, **İHFM**, 1945.

TİRYAKİOĞLU, Bilgin, “Türk Hukukunda Yabancıların Oturma ve Çalışma Hakkı”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt 46, Sayı 1-4 (1997), 67-85.

TİRYAKİOĞLU, Bilgin, “Türk Hukukunda Yabancıların Oturma ve Çalışma Hakkı”, **Vatandaşlık ve Yabancılar Hukuku Alanında Gelişmeler**, Bilimsel Toplantı, İstanbul 24-25 Eylül 1998 (2000), 147-171.

TOLUNER, Sevin, **Milletlerarası Hukuk Dersleri**, Baskı 4, İstanbul, 1989.

TUNCER, Baran, **Türkiye’de Yabancı Sermaye Sorunu**, İstanbul, 1968.

TURHAN, Turgut, **Polis İçin Devletler Özel Hukuku Mevzuatı**, Ankara, 1995.

MAÇ, Mehmet ve Şenol TURUT, “Yabancıların Türkiye’de İkametine ve Çalışmasına İlişkin Esaslar”, **Vergi Dünyası**, Sayı 205 (Eylül 1998), 20-29.

ULUDAĞ, Ramazan, **Türkiye’de Yabancı Sermaye Uygulaması**, Ankara, 1991.

“Yurt Dışında Yaşayan Türkler Alt Komisyonu Raporu”, DPT, Yayın No: DPT: 2642 – ÖİK: 650, Ankara, 2001.

“Yabancı İşçi ve İşverenlere İlişkin Özellikler”, 2007,
(Erişim) <http://www.ongoren.av.tr/news/tr/07-03.php>

“Yabancıların Çalışma İzinleri”, TİSK Yayınları,

(Erişim) <http://www.tisk.org.tr/yayinlar.asp?sbj=ic&id=961>

“Yabancıların Çalışma İzinleri, Çalışma Vizeleri ve İkamet Tezkereleri”,

Genelge No: 155, 02.10.2003, Sayı B.05.1.EGM.0.13.05.03

(Erişim) <http://www.yabancicalismaizni.gov.tr/tr/ss.html>

(Erişim) <http://www.ivmedergisi.com/aciklama-no-4-yabancilarin-calisma-izinleri-hakkinda-kanun.html>

(Erişim)

http://www.tatar.ru/?DNSID=5407eb1542d22a5138bde85033e2c8ea&node_id=2565

(Erişim) <http://www.gov.ru/main/page4.html>

(Erişim) <http://www.ourcourt.ru/>

ÖZET

FAHRİYEV, Almaz. Türkiye’de ve Tataristan Cumhuriyeti’nde Yabancıların Çalışma Hakkı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2010

Anayasa’ya göre, herkes çalışma hakkına sahiptir. Genel kural, yabancılar Türkiye’de Türk vatandaşları gibi çalışma hak ve özgürlüğünden yararlanırlar. Yabancılarla ilişkin düzenlemeler kanunlarla yapıldığı takdirde, yabancıların haklarını azaltan, sınırlayan durumlar öngörülebilir. Bunun sınırı milletlerarası hukuk normlarıdır.

Çalışma haklarından yararlanacak yabancıların, yerine getirmek zorunda oldukları usul kuralları vardır. Bunlar çalışma izni ve çalışma vizesi alınması, ikamet izni alınması, bildirme yükümlülüğüdür.

Yabancıların çalışma haklarına kamu güvenliği, kamu sağlığı, kamu düzeni, kamu yararına ekonomik nedenlerle kanunlarda sınırlamalar getirilebilir.

Sosyal hak ve özgürlüklere gelince, yabancıların Türkiye’de bazı kısıtlamalarla da olsa sendikal hakları, toplu sözleşme, grev ve lokavt hakları, sağlık hizmetlerinden yararlanma ve dinlenme hakları, sosyal güvenlik hakları vardır. Bu haklar ve özgürlükler gerek kanunlarla gerek milletlerarası sözleşmelerle tanınmıştır.

ABSTRACT

FAHRIYEV, Almaz. Right to Work of Foreigners in Turkey and In Tataristan Republic, Dissertation, Ankara, 2010

Everybody has a right to work according to Constitution. The general rule is, in Turkey foreigners benefit from the liberty and right to work like the Turkish citizens. In the event of arrangements concerning foreigners by the rules, it can be considered the laws, which lessen and limit the foreigners' rights. The international law norms are the border of this.

The foreigners who can benefit from the right to work, have to obey some laws of procedure. These are: to get a working permit and a working visa, to get a residence permit and to be obligated to declare.

The right to work of the foreigners can be limited by the law because of the economic reasons for the public interest, public health, public order and public security.

As for social liberty and rights, foreigners have trade rights, the right of collective agreement, strike and lockout, the right to benefit from the medical services and to rest, social safety rights. These liberty and rights were recognized by the laws and international agreements.

